בית יעקב

יאַרגאַנג 10

ארגאַן פאַר די אינטערעסן פון די בית-יעקב-שולן
און אָרגאַניזאַציעס בנות-אגודת-ישראל אין פוילן
רעדאַקטאָר: א. ג. פרידנזאָן

נומער 96

ב"ה, לאָדזש-קראָקע-וואַרשע. — מרחשון תרצ"ג

דאָס גרויסע נייע בוך
די העלדין פון געטא

וואָס קאָסט 5 גילדן גיבן מיר אָפּ
נאָר פאַר
2.50 גילדן.

קויפט אייך דאָס אינטערעסאַנטע בוך פאַר אייער משפחה!

ד"ר שלמה בירנבוים

(צו זיין צוואַנציק יעריקן יובל)

תרצ"ב איז געוואָרן צוואַנציק יאָר זינט ד"ר שלמה בירנבוים האָט זיך געשטעלט צו דער עבודה פון דער יידישער ליטעראַטור, פון דער יידישער שפּראַך - וויסנשאַפט און פון דער יידישער שפּראַך - פאָרשונג. זיין אַרבעט אין משך פון דער דאָזיקער צייט איז געווען אַ געבענטשטע, וואָרן זי איז געטון געוואָרן מיט אַ לשם-שמימדיקער געטריישאַפט, מיט אַ ריינער און ערלעכער כוונה. זי איז אויסגעפירט געוואָרן מיט דעם הייליקן רצון צו הייבן דעם כבוד און דאָס חשיבות פון יידיש, אָפּצוהיטן די יידישע נשמה פונים יידישן לשון, נישט צו לאָזן חלילה פאַרשוועכן איר ריינקייט און קדושה און צו פאַרמערן איר גרויסקייט, איר שיינקייט און איר באַנייאונג...

— — — — — — — — — — —

ד"ר שלמה בירנבוים אַקערט און זייעט, בויט און פלאַנצט אויף צוויי פראָנטן. אין דער ברייטער וויסנשאַפטלעכער עפנטלעכקייט פון דער אומות - העולמ-דיקער קולטור-וועלט און אין דער אייגענער היימישער יידישער מחנה — מיט זיינע ווערק, מיט זיינע פילאָלאָגישע און קולטור-וויסנשאַפטלעכע אָפּהאַנדלונגען, וואָס ער האָט געשריבן אין דער דייטשער שפּראַך, האָט ער זיך קונה-שם-געווען פאַר אַ גרויסן געלערנטן און פאַר אַן ערשט - מדרגהדיקן בר - סמכא, צווישן אַלע מערב-אייראָפּעישע גערמאַניסטן און סעמיטיסטן. — מיט זיינע ספרים אויף יידיש און מיט זיינע מאמרים אין די יידישע אויסגאַבן און זשורנאַלן, האָט ער געגעבן אַ שיינעם בכבודן צושטייער צו דער יידישער ליטעראַטור. — אַ סך טויזנטער יידן בכל-תפוצות-הגולה האָבן פון ד"ר שלמה בירנבוימס ווערק געלערנט, וואָס יידיש איז, און וואָס יידיש באַטייט סיי פאַרן יחיד, סיי פאַרן כלל, סיי פאַרן חול פון דעם יידישן לעבן, און סיי פאַרן קיום און פאַר דער קדושה פון יידישקייט.

אַ גאָר גראַנדיעזער און אמת-יידישער אויפטו, איז זיין אויסלייג. אַ וויכטיקער בנין, אַ תפארתדיק געביי פאַר דער יידיש-רעליגיעזער קולטור-וועלט...

— — — — — — — — — — —

אין דער היינטיקער ביטערער צייט פון מפּלה און ירידה, ווען מהרסים און בוגדים אַרבעטן מיט אַלע זייערע טומאה-כוחות צו אַסימילירן און צו באַלשעוויזירן דאָס יידישע לעבן, איז צו זען אין ד"ר שלמה בירנבוימס שליחות אַ באַשיימפּערלעכע סיעתא-דשמיא. וואָרן ד"ר שלמה בירנבוים, דער זון פון ד"ר נתן בירנבוים, דאָס אייניקל פונים ש"ך און פונים מהר"ם מפּאַדואַ זצ"ל, איז נישט נאָר דער קינסטלער און פאָרשער, דער דיכטער און דענקער, נאָר אויך אַ מלכותדיקער ייד, אַן ערלעכער עובד-השם, וואָס אַרבעט מיט התלהבות, מיט קדושה און מסירת-נפש, פאַר אונדזער אייביקייט, פאַר אונדזער קיום און פאַר אונדזער גרויסקייט...

אלף-שין

פאַרלאַג „בית יעקב" לאָדזש

יידיש-שריפטן פון ד"ר שלמה בירנבוים

שוין אַרויס פון דרוק:

א) יידיש ווערטער-ביכל

רשימה פון בערך 6000 (זעקס טויזנט) ווערטער, פון יידיש און לשון-קודש, וואָס ווערן גענוצט אין יידיש. כללים פון אויסלייג, גראַמאַטישן מין, ביייגונג און וואָרט-קלאַס. סדר און פאַרשיידענע אָנווייזונגען.

יעדער וואָס שרייבט און לייענט יידיש, בפרט לערערשאַפט, מוז האָבן דאָס דאָזיקע בוך.

60 זייטן—בוך-פאָרמאַט—פרייז 1.25 זל.

ב) גאולה פון לשון

תוכן: (א) דאָס חשיבות פון יידיש (ב) דאָס שייכות פון טראַדיציע (ג) אָפּגעדראָשענע טענות (ד) לשון-נאַציאָנאַליזם (ה) אונדזער נאָכטאַנציניש (ו) אויסלייזונג פונים גלות-הלשון (ז) אַלף-בית פון אַרט. אויסלייג.

פרייז נאָר 40 גר. מיט פּאָרטאָ

ג) ספּעציאַל-נומער פון בית-יעקב-זשורנאַל

יידישקייט און יידיש

רעדאַקציע פון ד"ר שלמה בירנבוים

68 פּובליציסטישע און וויסנשאַפטלעכע מאמרים, מעשיות, לידער, זכרונות, בריוו, ציטאַטן, נאָטיצן.

50 גרויסע זייטן-פרייז נאָר 1 זל.

ד) פּנו דרך

העפט געווידמעט דעם עולים-געדאַנק.

רעדאַקציע: ש. בירנבוים, א. שינדלער, ש. אָסטערזעצער.

פרייז 50 גר. — אָן געלט ווערט נישט געשיקט!

אַדרעס: Red. „Bajs Jakow" Łódź, Kilińskiego 44

געלט-שיקן P. K. O 67 795

צום סדר היום!

אונדזער סעמינאַר פאַר אַ נײַער תּקופֿה

באַלד פֿון אָנהייב אָן, ווען דער בית־יעקב גידאַנק איז נאָך געווען אין זײַן אַנטשטייאונג־תּקופֿה, זענען אַלימינס אויגן שוין געווען גיווענדעט קיין קראָקע, צו דער דערציִאונג־היים פֿון אונדזערע לערערנס. דאָרטן האָבן די דערציערנס פֿון יונגין פֿרויען־דור באַקומען זייער לימוד און חינוך, און מײַן פֿון אַלץ זייער גיטרײַשאַפֿט און התלהבֿות פֿאַר דער אידעע.

דער סעמינאַר האָט דורכגימאַכט במשך די צען יאָרן פֿון זײַן קיום, פֿאַרשידינע תּקופֿות און כּסדר גישטיגן פֿון מדרגה צו מדרגה.

די ערשטע תּקופֿה איז גיוועזן ביזן אָנקומען פֿון די מערבֿ - אייראָפּעאישע פּעדאַגאָגישע כּוחות, ווען די גאַנצע פּעדאַגאָגישע און דערציערישע פֿירונג איז געווען בלויז אין דער האַנט פֿון פֿרוי שענירער. פֿאַר דער צווייטער תּקופֿה דאַרף מען פֿאַררעכינען, ווען די פּעדאַגאָגישע פֿירונג האָט זיך געפֿונען אין די הענט פֿון אונדזערע מערבֿ־אייראָפּעאישע שוועסטער און ברידער מיט ד״ר דייטשלענדער בראש.

אַצינד הייבט זיך אָן אין סעמינאַר אַ נײַע תּקופֿה מיטן איבערנעמען זײַן פּעדאַגאָגישע הנהגה דורך אונדזער רי״ל אָרלעאַן.

שוין דאָס אַליין, וואָס אַזאַ מוסד ווי עס איז דער סעמינאַר, איז נישט גישטאַנען אויף איין אָרט, נאָר כּסדר גישטיגן אין כּמות און אין איכות, פֿון די צוויי שטובן אין קאַטאַזשינע גאַס ביז זײַן יעצטיקן פֿיניף שטאָקיגן בנין, פֿון די פּאָר גיצײלטע באַגייסטערטע מיידלעך, ביז צו אַ מחנה פֿון הונדערט פֿופֿציק תּלמידות (כ״י), פֿון זײַן אומפּעדאַגאָגיש און אומסיסטעמאַטיש פּראָגראַם, ביז זײַן גאָר ערשט לעצט עשירותדיקן אופֿן החינוך און סדר־הלימוד – דאָס אַלץ איז אַ גוטער סימן. דערפֿאַר האָבן גאָר גרויסע פֿאַרדינסטן צוגערשט די קראָקעווער עסקנים אין דער צענטראַלע און דערנאָך אַלע, וואָס האָבן דערצו גיטון פּעולות.

ווער ס קומט אין אַ בית־יעקב שול, הײַנט־צו־טאָג, און אָבסערווירט דעם אופֿן החינוך והלימוד און דערמאַנט זיך, וואָסערע פּנים דאָס האָט געהאַט מיט יאָרן צוריק, דערקענט די גיוואַלטיקע שינוים צום בעסערן, און ווייס דעם מקור דערפֿון, אַז אַלץ ציט יניקה און שטראָמט אַרויס פֿון סעמינאַר, פֿון דעם אור־קוואַל פֿון דער בית־יעקב־אידעע. וואָס עס דאַרף אַצינד אונדז אַמשטאַרקסטן פֿרייען, איז דער פֿאַקט, פֿון נאָך מאַכן ברייטערע טריט פֿאַראויס און געבן אַ שאַרפֿערע השלמה דעם סעמינאַר דורכן אַרײַנציען אין צענטער פֿון דעם דאָזיקן הויכן מוסד, אַזאַ אָנערקענטן פּעדאַגאָגישן כּוח, ווי עס איז ה׳ אָרלעאַן. אונדזערע קראָקעווער און וואַרשעווער עסקנים, וואָס האָבן דערצו גיווירקט און געהאָלפֿן, האָבן טיף תּופֿס געווען, וואָס עס פֿעלט נאָך דעם סעמינאַר.

עס איז איבעריק דאָ אויסצורעכענען די שבֿחים פֿון ה׳ אָרלעאַן. מיר קענען אים אַלע אויסגיבונדן, און ווייסן פֿון זײַנע ערשט־קלאַסיקע קוואַליפֿיקאַציעס, אַלס מחנך און פּעדאַגאָג און אַלס בעל־השפּעה אויף דער יוגנט.

על־פּי־רובֿ לײַדט אַסך אונדזער לערערשאַפֿט פֿון אומבאַהאָלפֿן זײַן צו קענען זיך פֿונאַנדערקלייבן אין די פּראָבלעמען פֿון לעבן, פֿון צו האָבן די פֿעלזן־פֿעסטע השקפֿה אַלס רעליגיעזע מחנכות.

אין דעם פּרט איז ה׳ אָרלעאַן באמת אַ מייסטער, ער קען גוט די פּסיכאָלאָגיע פֿון אונדזער יוגנט בכלל און פֿרויען־יוגנט בפּרט, איר׳ע ווייטאָקן און ספֿקות. זײַן איבערצייגונגס־כּוח און לאָגישן צוגאַנג צו יעדן אַזעלכן ענין קאָן און וועט דאָ בעזרת־השם אַסך אויפֿטון, אַזוי, דאָס דער סעמינאַר וועט אין זײַן חינוך־אַרבעט זײַן אַסך יסודותדיקער און אַסך מער בהשלמה.

אַ שטאַרקע מעלה איז דאָ, נאָך די רײַכע פּראַקטיק פֿון ה׳ אָרלעאַן אין זײַן שול־אַרבעט אין וואַרשע. אויף וויפֿל איך קען אים שוין יאָרן לאַנג, האָב איך אין אים ערשט דערקענט די פּנימיותדיקע נקודה פֿון אַ מחנך, בעתן זײַן אין זיין שול און הערן אים שמועסן מיט די קינדער, און זיך באַקענען מיט זײַן פּעדאַגאָגיש־קינסטלערישן אופֿן פֿון אָבסערווירן דאָס קינדער־לעבן און דעם קינדס וועלטל בכלל.

אין אַ סעמינאַר, וואו מע דערציט לערערנס, פֿאַרשטייט זיך פֿון אַליין, וואָסאַרע נײַע ווערלטן אַזאַ מענטש קאָן אַנטדעקן פֿאַר די, וואָס וועלן באַלד אַליין זיך מוזן ווידמען אין גאַנצן דאָס קינד, און אָנפֿירן מיט דערציאונגס־אַרבעטן צווישן דער יוגנט.

מיר באַגריסן פֿון טיפֿן האַרצן דעם סעמינאַר צו זײַן נײַער תּקופֿה און אונדזער פֿרײַנט ה׳ אָרלעאַן זאָגן מיר פֿײַערלעך צו: מיר שטייען אײַך גרייט צו הילף!

מיטן פּנים צו אונדזערע סניפֿים!

אין דער זעלבער צײַט, ווען אין דער צענטראַלער בית־יעקב אַרבעט גייען מיר כּסדר באַרג אַרויף, האָבן מיר אָבער אין די סניפֿים, אין גאָר אַסך פּונקטן אַ שטאַרקע ירידה. איך האָב אַפֿילו נישט קיין גענויע סטאַטיסטיק, וויפֿל שולן עס האָבן זיך דאָס יאָר גישלאָסן און וויפֿל עס האַלטן זיך אַט־אַט בײַם שליסן.

עס איז אַ טרויעריקער פֿאַקט, אַז שולן ווערן בטל...

פֿאַראַן בײַ אונדז אַפֿילו אָפּטימיסטן, וואָס פֿרעגן מה רעש? עס ווערן דאָך גיגרינדעט נײַע שולן. און דורכשניט איז דאָך פֿאָרט נישט קיין ירידה, אָבער איך האַלט, אַז דאָס איז אַ פֿאַלשע נחמה, און נישט מער ווי אַליין זיך אָפּגינאַרט.

דער בודזשעט פֿון אַ פּראָווינצער שול, איז אַזוי קליין, דאָס מע קען מיט גאָר נישט פֿאַרענטפֿערן דאָס ליקווידירן זיך פֿון אַ שול, אַפֿילו בײַם יעצטיקן שאַרפֿן קריזיס.

איך וויל נישט דאָ מחייב זײַן **בלויז** אונדזערע פּראָווינצער עסקנים, ווײַל אויך מיר, די מענטשן אין די צענטער־פּונקטן, סײַ קראָקע, סײַ וואַרשע, סײַ לאָדזש זענען דערבײַ אפֿשר נישט אין גאַנצן אין אָרדענונג.

עס דאַרף אונדז אַלימין אויפֿטרייסלען און מאַכן ציטערן, ווען מיר הערן פֿון אַ שול וואָס שליסט זיך. אָפֿט מאָל, צופֿאַלט זיך אַ שול איבער אַזעלכע נישטיקע סיבות, אַז בלויז דאָס קומען אין דעם אָרט פֿון אַ פֿאַרשטענדיקן אידעאַלן מענטש, וואָלט די ליקווידאַציע פֿון דער שול נישט גישען.

לאָמיר בשותּפֿות, אַלע אין די צענטער־פּונקטן, שטעלן זיך מיטן פּנים צו דער פּראָווינץ. דער בלויזער שריפֿטלעכער קאָנטאַקט מיט די סניפֿים איז אַ סך צו ווייניק. זאָל אונדז גאָר שטאַרקער אָנגיין דער קיום פֿון אַ שול אין קלענצטן שטעטעלע. לאָמיר פֿון צײַט צו צײַט צונויפֿרופֿן די פּראָווינצער עסקנים און זיך מיט זיי אויסשמועסן.

הלמאַי זעען מיר לעצטנס דעמאָנסטראַציעס פֿון בית־יעקב קינדער אין אַ סך ערטער פֿאַר די בתּי־תּפֿילות. די ליבע פֿון די קינדער צו בית־יעקב איז אַזוי גרויס, אַז זיי אַליין פֿאָדערן פֿון אונדז זייער דערציאונגס־היים נישט צו שליסן. דאָס איז דאָך דער בעסטער סימן, אַז אונדזער פֿרומער עולם [illegible] שטייט נאָך ווײַט נישט דאָס חשיבֿות פֿון חינוך־הבנות.

טאָרן מיר נישט רוען, און אומיטום קומען מיט אונדזער אויפֿקלערונגס־[illegible] צום ברייטן יידישן עולם.

דאָס התלהבֿות און די גיטרײַשאַפֿט צו דער בית־יעקב־אַרבעט, וואָס איז [illegible] שטאַרק אין דער קראָקעווער צענטראַלע און בײַ אונדזערע עסקנים אין [illegible] צענטער־פּונקטן, מוז אַרײַנשטראָמען אין די ווינקעלעך פֿון אַלע יידישע קיבוצים.

א״ג פֿרידנזאָן

לערערנס!

גידענקט אייער חובֿ:

הערט אײַך צו צו די מיינונגען פֿון די בית־יעקב־פֿירער, פֿון די אָרט. שריפֿטשטעלער, פֿון אייגענע חבֿרות לערערנס, וואָס ווײַזן אָן אויפֿן גרויסן נוצן פֿאַר דער בית־יעקב־שול און אַ בליענדן עתיד פֿון אונדזער ליטעראַטור ווען איר וועט אײַנפֿירן

„יידיש לשון"

אײַנפֿירן אַנדערע ביכער אויפֿן יידיש־לימוד איז פּשוט זיך קעגנגישטעלט און חלילה צונישט גימאַכט די גראַנדיעזע פּלענער פֿון פֿאַרלאַג „בית־יעקב" צו שאַפֿן ווײַטער פֿאַר אונדזער אידעע!

צוויי יאָר אין די מתים־תּפֿיסות פֿון מאָסקווע.

[א] עטלעכע ווערטער פֿון דער רעדאַקציע

ד״ר קאַרל קינדערמאַן, דער ערשט־קלאַסיקער סטיליסט, דער וועלט־באַרימטער פּובליציסט, דענקער און פּסיכאָלאָג, שטאַמט פֿון אַ חשובֿער יידיש־דײַטשער גזע. ער גופֿא איז אָבער פֿון זײַן קינדהייט אָן, גישטאַנען ווײַט פֿון יידן און יידישקייט. אונטער דער השפּעה פֿון ד״ר נתן בירנבוים האָט ד״ר קינדערמאַן געפֿינען דעם וועג צו גאָטס פֿאָלק.

אין אַ ווידמונג צו זײַנס אַ בוך, שרײַבט ד״ר קינדערמאַן בפֿירוש: אַז ד״ר בירנבוים איז געווען דער ערשטער וואָס האָט אים געוויזן דעם וועג צום יידישן דת און אים באַקענט מיט די לויטערע יסודות און הייליקע אידעאַלן פֿונים יהדות, און ער דאַנקט דערפֿאַר ד״ר נתן בירנבוים מיט גרויס יראת־הכּבֿוד.

רעדאַקציע

[ב] אַהקדמה פֿונים מחבר

ס־האָט כּמעט נאָך קיין שום ילוד־אישה נישט זוכה־געווען זיך לעבעדיקערהייט אַרויסצוראַטירן פֿון די טשעקיסטישע תּפֿיסות, כּדי אויף יענער זײַט גרעניץ, מחוץ דער בלוט־מלוכה, צו דערציילן פֿון די גהינומדיקע צרות און כּף־הקלעדיקע יסורים, פֿון די אויסטערלישע ענוים און דעם כּסדרדיקן אימת־מוות, וואָס ער האָט געליטן און געהאַט אויסצושטיין אין דעם מתים־הויז אויפֿן לוביאַנקע־פּלאַץ...

הונדערטער טויזנטער אומשולדיקע נפֿשות זענען שוין אומגיקומען אין יענים פֿאַרשאָלטענים בנין. זײַנע ווענט זענען עדות, אַז בכל יום ויום גישען דאָרט טײַוולאָנישע רציחות, שענדלעכע הריגות, מערדערישע שפּיכות דמים, קעגן מענטשן וואָס האָבן מיט גאָרנישט חוטא־געווען, און מיט גאָרנישט פֿאַרשולדיקט. גאָר זעלטן רײַסט זיך פֿון דאָרט אַרויס אַ זיפֿץ צו דער ציוויליזירטער וועלט. זעלטן ווען דערהערט ווער דאָס צער־גישרײַ און דאָס יאָמערלעכע קלאָגן פֿון די מאַרטירער אויף לוביאַנקע. די רויטע תּליינים דערשטיקן דאָס בלוטיקע קול פֿון די געקווײַלטע און געפּײַניקטע, און לאָזן נישט, אַז דאָס געשרײַ זאָל געהערט ווערן אַריבער די גרעניצן פֿון סאָוויעטן־לאַנד. און דער רגש־המוסר, דאָס געוויסן און יושר־געפֿיל פֿון דער וועלט — שווײַגט.

דער מחבר גיט זיך אָפּ אַ שאַרפֿן חשבון־הנפֿש פֿון דער האַרבער אחריות וואָס ליגט אויף אים. נישט בתּור קטיגור, נײַערט בתּור לעבעדיקער עדות וויל ער מיט זײַנע דאָקומענטאַריש עד־ראיהדיקע ידיעות אַרויסטרעטן בפֿרהסיא פֿאַר דער אייראָפּעישער עפֿנטלעכקייט בכדי צו העלפֿן כאָטש אַ ביסעלע אויפֿוויקלען דעם פּלאָנטער פֿון שקר און אמת. ער גידענקט זײַן גרויס שליחות צו זאָגן דעם אמת; שילדערט ער זײַן נסיעה אין דאָס פֿאַרחושכטע לאַנד, זײַן תּפֿיסהשאַפֿט, די נשמהדיקע און פֿיזישע יסורים פֿון דער קאָמוניסטישער סדום־חקירה־ודרישה, אין דעם חוזק־אַנשטעל פֿונים פּראָצעס, דאָס טויט־משפּט און סוף־סוף זײַן באַפֿרײַאונג, וואָס איז ערשט צושטאַנד גיקומען נאָך שלעפּעדיקע טערמינען און השתּדלותן צווישן בערלין און מאָסקווע.

נאָר איינס איז דעם מחבר זייער אַ שאַד, וואָס זײַן פּען איז צו שוואַך, כּדי דעם פּרצוף פֿון די מתים־תּפֿיסות אין מאָסקווע, צו מאָלן אַזוי ווי זיי זענען, טאַקע, אין זייער גאַנצער נאַקעטער אכזריות.

די מתים־תּפֿיסה אויף לוביאַנקע איז דער סדום־צענטער, פֿון דאָרט קאָמאַנדירט די רויטע ממשלת־זדון די פֿעלקער און שבֿטים פֿון רוסלאַנד.

פֿאַר מײַנע אויגן שוועבן די שאָטנס פֿון די מאַרטירער, די וואָס איך האָב זיי באַלייט אויף זייער טויט־וועג. במחשבֿה זע איך די צורות פֿון די בעלי־יסורים וואָס דאַנקען און ראַנגלען זיך אין גסיסה אין די פֿינצטערע חדרים פֿון די טשעקיסטישע שחיטה־קעלערס, מוטשען זיך און גייען אויס פּאַמעלעך...

זיי מאָנען דעם אמת!

דורלאַך, אלול תּרצ״ב

ד״ר קאַרל קינדערמאַן.

[ג] די נסיעה קיין רוסלאַנד.

דער דלות אין דײַטשלאַנד — אַ נסיעה קיין סיביר — כינעזישע סטודענטן — אוניווערזיטעטן — אין ווײַטן מזרח — אין לאַנד פֿון די בוריעטן — מחמדנער אין בערלין — דער אינדער ד״ר חסן חאירי — טהעדאָר וואַלשט — בערלינער קאָמוניסטן — סאָוויעטישע דיפּלאָמאַטן — אין וועג אַרײַן.

סוף־אַסיען תּרפּ״ג בין איך צוריקגיקומען קיין דײַטשלאַנד פֿון אַ לאַנגער וויסנשאַפֿטלעכער נסיעה, וואָס איך האָב געמאַכט איבער שפּיצבערגן. אין מײַן היימלאַנד האָב איך אומיטום באַגעגנט אָרימקייט און עניות. די אינפֿלאַציע מיט אַלע אירע ביטערע נאָכשלעפּענישן האָט בײַ אַ סך סטודענטן צוגינומען די מיטל אויף ווײַטער צו קענען שטודירן. אַרבעט איז באין־אופֿן נישט מעגלעך געווען צו באַקומען. אַלע פּרנסה־קוואַלן זענען געווען פֿאַרנומען. צו כאַפּן אַ פֿאַרדינסטל אַלס מלאָכה־סטודענט איז אויך נישט געווען קיין שום מראה־מקום. בין איך ווי אַ סך אַנדערע אַקאַדעמיקער־חבֿרים געקומען אויפֿן געדאַנק מיך אַרויסצולאָזן אויף דער וועלט און אַדורך־צו־וואַגלען אַ גרויס שטיק פֿון איר. מאַחורי־הפּרגוד האָב איך געהערט אַז אַ חבֿרותא אויסלענדישע סטודענטן האָבן בדעה צו מאַכן אַ גרעסערע נסיעה קיין סיביר, כּדי פֿאַר אַ צײַטונג צו שרײַבן איבער דעם דאַרטיקן לעבן און איבער די פֿעלקער און שבֿטים אין ווײַטן צפֿון. איך גופֿא האָב מיך שוין עטלעכע יאָר אינטערעסירט פֿאַר דעם נײַעם שטייגער־לעבן אין רוסלאַנד, אָבער נישט זײַענדיק דערבײַ קיין קאָמוניסט. אַזוי האָב איך באַשלאָסן, אין די דאָזיקע פֿאַרהעלטענישן, מיך צו לאָזן אין דער רויטער מלוכה און דער אײַנציקער תּוך און תּכלית פֿון מײַן געפּלאַנטער נסיעה, איז געווען, דאָרט צו אַרבעטן וויסנשאַפֿטלעך און קולטורעל.

דעמאָלט האָב איך מיך אַ סך געחבֿרט מיט כינעזישע סטודענטן, און איינמאָל האָט מען מיך באַקענט מיט אַ כינעזישן געלערנטן, וואָס איז געקומען אויף אַ קורצער צײַט קיין בערלין, און דער דאָזיקער האָט מיר און מײַן חבֿר טעאָדאָר וואַלשט איבערגעגעבן אַ פֿאַרבעט־בריוו אויף אַ האַלב־יאָריקן אויפֿנטהאַלט אין פּעקינגער סטודענטן־היים. דער געלערנטער האָט געוואָלט, אַז מיר צוויי, זאָלן האָבן די מעגלעכקייט זיך גוט צו באַקענען מיט דעם לעבן פֿון די כינעזישע סטודענטן. אָן שום מניעות האָבן מיר באַקומען אַן אומזיסטע וויזע. איצט האָט מען נאָך געדאַרפֿט קומען אין פֿאַרבונד מיט די באָלשעוויקעס, כּדי פֿון זיי אויך צו דערהאַלטן אַן אײַנלאַדונג. אַ צאָל דײַטשע פּראָפֿעסאָרן האָבן מיר בשׂמחה־רבה געגעבן עטלעכע המלצה־בריוו, און דאָרט איז געווען געשריבן אַז איך האָב בדעה מיך אויפֿצוהאַלטן אַ לענגערע צײַט אויף פֿאַרשידענע סיבירישע אוניווערזיטעטן כּדי צו שטודירן די דאָרטיקע אוניווערזיטעטס־פֿאַרהעלטענישן און מיך צו באַקענען מיט דעם לעבן און מיט די התנהגותן פֿון די סאָוויעטישע סטודענטן.

איך האָב געוווּסט אַז אין סיביר זענען נאָך פֿאַרהאַן אַ סך פּראָפֿעסאָרן פֿון דער צאַרישער צײַט, וואָס וואָלטן שטאַרק חשק געהאַט ווידער צו קומען אין אַ וויסנשאַפֿטלעכער באַריִרונג מיט דײַטשלאַנד, אויב דאָס וואָלט מעגלעך געווען.

אין דעם פּרט איז געווען אַן־אויסזיכט אפֿשר עפּעס אויפֿצוטון.

ווען מײַן פּלאַן האָב איך אויך צו־וויסן געטון צו די דעמאָלטיקע פֿירער פֿון דער דײַטשער סטודענטנשאַפֿט און איך האָב מיך ביז גאָר געפֿרייט ווען איך האָב געזען, אַז זיי האָבן פֿאַר מײַן נסיעה זייער אַ סך אינטערעס און פֿאַרשטענדעניש.

אַ וודאי איז דאָס ווייניק געווען, צו פֿאָרן ווײַט קיין מזרח נאָר צוליבן שטודירן די דאָרטיקע אוניווערזיטעטן; און פֿאַרדאָס טאַקע בין איך שטאַרק צופֿרידן געווען, ווען איך האָב באַקומען אַן אויפֿטראַג פֿון אַ גרויסן דײַטשן פֿאַרלאַג צונויפֿצוקלײַבן די מעשׂהלעך פֿון די פֿאַרוואָרפֿענע סיבירישע פּאָלאַר־פֿעלקער. איז פּאַמעלעך געוואָרן אַ נסיעה־פּלאַן מיט אַ סדר פֿון פֿאַרשידענע עטאַפּן. אויפֿ־

צום סדר הַיום!

אונדזער סעמינאַר פאַר אַ נייַער תקופה

באַלד פון אָנהייב אָן, ווען דער בית־יעקב גידאַנק איז נאָך גיוועזן אין זיין אַנטשטייאונג־תקופה, זענען אַלימינס אויגן שוין גיוועזן גיווענדיט קיין קראָקע, צו דער דערציאונג־היים פון אונדזערע לערערנס. דאָרטן האָבן די דערציערנס פון יונגין פרויען־דור באַקומין זייער לימוד און חינוך, און מיין פון אַלץ זייער גיטרייַשאַפט און התלהבות פאַר דער אידעע.

דער סעמינאַר האט דורכגימאַכט במשך די צען יאָרן פון זיין קיום, פאַרשידינע תקופות און כסדר גישטיגן פון מדריגה צו מדריגה.

די ערשטע תקופה איז גיוועזן ביזן אָנקומין פון די מערב־אייראָפעאישע פעדאַגאגישע כוחות, ווען די גאַנצע פעדאַגאגישע און דערציערישע פירונג איז גיוועזן בלויז אין דער האַנט פון פרוי שענירער. פאַר דער צווייטער תקופה דאַרף מען פאַררעכינין, ווען די פעדאַגאגישע פירונג האט זיך גיפונין אין די הענט פון אונדזערע מערב־אייראָפעאישע שוועסטער און ברידער מיט ד״ר דייטשלענדער בראש.

אַצינד הייבט זיך אָן אין סעמינאַר אַ נייַע תקופה מיטן איבערנעמין זיין פעדאַגאגישע הנהגה דורך אונדזער רי״ל אַרלעאַן.

שוין דאָס אַליין, וואָס אַזאַ מוסד ווי עס איז דער סעמינאַר, איז נישט גי־שטאַנין אויף איין ארט, נאר כסדר גישטיגן אין כמות און אין איכות, פון די צוויי שטובן אין קאַטאַזשינע געסל ביז זיין יעצטיקן פיניף שטאקיגן בנין, פון די פאָר גיציילטע באַגייסטערטע מיידלעך, ביז צו אַ מחנה פון הונדערט פופציק תלמידות (כ״י), פון זיין אומפעדאַגאגיש און אומסיסטעמאַטיש פראגראַם, ביז זיין גאָר ערשט לעצט עשירותדיקן אופן החינוך און סדר־הלימוד – דאָס אַלץ איז אַ גוטער סימן. דערפאַר האָבן גאָר גרויסע פאַר־דינסטן צוגערשט די קראָקעווער עסקנים אין דער צענטראַלע און דערנאָך אַלע, וואָס האָבן דערצו גיטון פעולות.

ווער ס'קומט אין אַ בית־יעקב שול, היינט־צו־טאָג, און אבסערווירט דעם אופן החינוך והלימוד און דערמאַנט זיך, וואָסאַרע פנים דאָס האט גיהאַט מיט יאָרן צוריק, דערקענט די גיוואַלטיקע שנוים צום בעסערן, און ווייס דעם מקור דערפון, אַז אַלץ ציט יניקה און שטראמט אַרויס פון סעמינאַר, פון דעם אור־קוואַל פון דער בית־יעקב־אידעע. וואָס עס דאַרף אַצינד אונדז אַמשטאַרקסטן פרייען, איז דער פאַקט, פון נאָך מאַכן ברייטערע טריט פאַראויס און געבן אַ שטאַרקערע השלמה דעם סעמינאַר דורכן אַריינציען אין צענטער פון דעם דאַזיקן היכן מוסד, אַזאַ אָנערקענטן פעדאַגאגישן כוח, ווי עס איז ה׳ אַרלעאַן. אונדזערע קראָקעווער און וואַרשעווער עסקנים, וואָס האָבן דערצו גיווירקט און גיהאָלפן, האָבן טיף תופס גיווען, וואָס עס פעלט נאָך דעם סעמינאַר.

עס איז איבריק דאָ אויסצורעכינין די שבחים פון ה׳ אַרלעאַן. מיר קענין אים אַלע אויסגיבונדן, און ווייסן פון זיינע ערשט־קלאַסיקע קוואַליפיקאַציעס, אַלס מחנך און פעדאַגאג און אַלס בעל־השפעה אויף דער יוגנט.

על־פי־רוב לייַדט אַסך אונדזער לערערשאַפט פון אומבאַהאָלפן זיין צו קענין זיך פונאַנדערקלויבן אין די פּראָבלעמין פון לעבן, פון צו האָבן די פעלזן־פעסטע השקפה אַלס רעליגיעזע מחנכות.

אין דעם פרט איז ה׳ אַרלעאַן באמת אַ מייסטער, ער קען גוט די פסיכאלאגיע פון אונדזער יוגנט בכלל און פרויען־יוגנט בפרט, אירע ווייטאָקן און ספקות. זיין איבערצייגונגס־כוח און לאגישן צוגאַנג צו יעדן אַזעלכן ענין קאן און וועט דאָ בעזרת־השם אַסך אויפטון, אַזוי, דאָס דער סעמינאַר וועט אין זיין חינוך־אַרבייט זיין אַסך יסודותדיקער און אַסך מיין בהשלמה.

אַ שטאַרקע מעלה איז דאָ, נאָך די רייַכע פראַקטיק פון ה׳ אַרלעאַן אין זיין שול־אַרבייט אין וואַרשע. אויף וויפל איך קען אים שוין יאָרן לאַנג, האָב איך אין אים ערשט דערקענט די פנימיותדיקע נקודה פון אַ מחנך, בעתן זיין אין זיין שול און הערן אים שמועסן מיט די קינדער, און זיך באַקענין מיט זיין פעדאַגאַניש־קינסטלערישן אופן פון אבסערווירן דאָס קינדער־לעבן און דעם קינדס וועלטל בכלל.

אין אַ סעמינאַר, וואו מע דערציט לערערנס, פאַרשטייט זיך פון אַליין, וואָסאַרע נייַע ווערטן אַזאַ מענטש קאָן אַנטדעקן פאַר די, וואָס וועלן באַלד אַליין זיך מוזן ווידמין אין גאַנצן דאָס קינד, און אָנפירן מיט דערציאונגס־אַרביטן צווישן דער יוגנט.

מיר באַגריסן פון טיפן האַרצן דעם סעמינאַר צו זיין נייַער תקופה און אונדזער פריינט ה׳ אַרלעאַן זאָגן מיר פייערלעך צו: מיר שטייען אייַך גרייט צו הילף!

מיטן פָּנים צו אונדזערע סניפים!

אין דער זעלבער צייַט, ווען אין דער צענטראַלער בית־יעקב אַרבייט גייען מיר כסדר באַרג אַרויף, האָבן מיר אבער אין די סניפים, אין גאָר אַ סך פונקטן אַ שטאַרקע ירידה. איך האָב אַפילו נישט קיין גינויע סטאַטיסטיק, וויפל שולן עס האָבן זיך דאָס יאָר גישלאָסן און וויפל עס האַלטן זיך אט־אט ביים שליסן.

עס איז אַ טרויעריקער־פאַקט, אַז שולן ווערן בטל...

פאַראַן ביי אונדז אפילו אפטימיסטן, וואָס פרעגן מה רעש? עס ווערן דאָך גיגרינדיט נייַע שולן. און דורכשניט איז דאָך פאַרט נישט קיין ירידה, אבער איך האַלט, אַז דאָס איז אַ פאַלטשע נחמה, און נישט מער ווי אַליין זיך אָפּ־גינאַרט.

דער בודזשעט פון אַ פראווינצער שול, איז אַזוי קליין, דאָס מע קען מיט גאָר נישט פאַרענטפערן דאָס ליקווידירן זיך פון אַ שול, אַפילו ביים יעצטיקן שאַרפן קריזיס.

איך וויל נישט דאָ מחייב זיין בלויז אונדזערע פראווינצער עסקנים, ווייל אויך מיר, די מענטשן אין די צענטער־פונקטן, סיי קראָקע, סיי וואַרשע, סיי לאָדזש זענין דערביי אֶפשר נישט אין גאַנצן אין אָרדינונג.

עס דאַרף אונדז אַלימין אויפטרייסלין און מאַכן ציטערן, ווען מיר הערן פון אַ שול וואָס שליסט זיך. אָפט מאָל, צופאַלט זיך אַ שול איבער אַזעלכע ניש־טיקע סיבות, אַז בלויז דאָס קומין אין דעם ארט פון אַ פאַרשטענדיקן אידעאַלן מענטש, וואלט די ליקווידאַציע פון דער שול נישט גישען.

לאָמיר בשותפות, אַלע אין די צענטער־פונקטן, שטעלן זיך מיטן פָּנים צו דער פּראווינץ. דער בלויזער שריפטלעכער קאנטאַקט מיט די סניפים איז אַ סך צו ווייניק. זאָל אונדז גאָר שטאַרקער אָנגיין דער קיום פון אַ שול אין קלענצטן שטעטלע. לאָמיר פון צייַט צו צייַט צונויפרופן די פּראווינצער עסקנים און זיך מיט זיי אויסשמועסן.

הלמאַי זעען מיר לעצטנס דעמאָנסטראַציעס פון בית־יעקב קינדער אין אַ סך ערטער פאַר די בתי־תפילות. די ליבע פון די קינדער צו בית־יעקב איז אַזוי גרויס, אַז זיי אַליין פאָדערן פון אונדז זייער דערציאונגס־היים נישט צו שליסן. דאָס איז דאָך דער בעסטער סימן, אַז אונדזער פרומער עולם פאַר־שטייט נאָך ווייַט נישט דאָס חשיבות פון חינוך־הבנות.

טאָרן מיר נישט רוען, און אומיטום קומין מיט אונדזער אויפקלערונגס־ווארט צום ברייטן יידישן עולם.

דאָס התלהבות און די גיטרייַשאַפט צו דער בית־יעקב־אַרבייט, וואָס איז אַ שטאַרק אין דער קראָקעווער צענטראַלע און ביי אונדזערע עסקנים אין צענטער־פונקטן, מוז אַרייַנשטראָמין אין די ווינקעלעך פון אַלע יידישע קיבוצים!

א״ג פרידנזאָן

לערערנס!
גידענקט אייער חוב:

הערט אייַך צו צו די מיינונגען פון די בית־יעקב־פירער, פון די ארט. שריפטשטעלער, פון אייגינע חברות לערערנס, וואָס ווייַזן אָן אויפן גרויסן נוצן פאַר דער בית־יעקב־שול און אַ בליענדן עתיד פון אונדזער ליטעראַטור ווען איר וועט אייַנפירן

„יידיש לשון“

אייַנפירן אַנדערע ביכער אויפן יידיש־לימוד איז פּשוט זיך קעגנ־גישטעלט און חלילה צונישט גימאַכט די גראַנדיעזע פלענער פון פאַרלאַג „בית־יעקב“ צו שאַפן ווייטער פאַר אונדזער אידעע!

צוויי יאָר אין די מֵתים־תפיסות פון מאָסקווע.

[א]

עטלעכע ווערטער פון דער רעדאַקציע

ד״ר קאַרל קינדערמאַן, דער ערשט־קלאַסיקער סטיליסט, דער וועלט־באַרימ־טער פובליציסט, דענקער און פסיכאלאג, שטאַמט פון אַ חשובער יידיש־דייַטשער גזע. ער גופא איז אבער פון זיין קינדהייט אָן, גישטאַנין זייער ווייַט פון יידן און יידישקייט. אונטער דער השפעה פון ד״ר נתן בירנבוים האט ד״ר קינדערמאַן גיפינין דעם וועג צו גאָטס פאָלק.

אין אַ ווידמונג צו זיינס אַ בוך, שרייַבט ד״ר קינדערמאַן בפירוש: אַז ד״ר בירנבוים איז גיוועזן דער ערשטער וואָס האט אים גיוויזן דעם וועג צום יידישן דת און אים באַקענט מיט די לויטערע יסודות און הייליקע אי־דעאַלן פונים יהדות, און ער דאַנקט דערפאַר ד״ר נתן בירנבוים מיט גרויס יראת־הכבוד.

רעדאַקציע

[ב]

אַהקדמה פונים מְחַבֵּר

ס'האט כמעט נאָך קיין שום ילוד־אשה נישט זוכה־גיוועזן זיך לעבעדי־קערהייט אַרויסצוראַטיווין פון די טשעקיסטישע תפיסות, כדי אויף יענער זייט גרעניץ, מחוץ דער בלוט־מלוכה, צו דערציילן פון די גהינומדיקע צרות און כף־הקלעדיקע יסורים, פון די אויסטערלישע ענוים און דעם כסדרדיקן אימת־מָוֶת, וואָס ער האט גיליטן און גיהאַט אויסצושטיין אין דעם מתים־הויז אויפן לוביאַנקע־פּלאַץ...

הונדערטער טויזנטער אומשולדיקע נפשות זענין שוין אומגיקומין אין יענים פאַרשאַלטינים בנין. זייַנע ווענט זענין עדות, אַז בכל יום ויום גישען דאָרט טייוולאָנישע רציחות, שענדלעכע הריגות, מערדערישע שפיכות דמים, קייגן מענטשן וואָס האָבן מיט גאָרנישט חוטא־גיווען, און מיט גאָרנישט פאַרשולדיקט. גאָר זעלטן רייַסט זיך פון דאָרט אַרויס אַ זיפץ צו דער ציוויליזירטער וועלט. זעלטן ווען דערהערט ווער דאָס צער־גישריי און דאָס יאָמערלעכע קלאָגן פון די מאַרטירער אויף לוביאַנקע. די רויטע תליָנים דערשטיקן דאָס בלוטיקע קול פון די גיקוויילטע און גיפייניקטע, און לאָזן נישט, אַז דאָס גישריי זאָל גיהערט ווערן אַריבער די גרעניצן פון סאָוויעטן־לאַנד. און דער רגש־המוסר, דאָס גיוויסן און יושר־גיפיל פון דער וועלט — שווייַגט.

דער מחבר גיט זיך אָפּ אַ שאַרפן חשבון־הנפש פון דער האַרבער אחריות וואָס ליגט אויף אים. נישט בתור קטיגור, נייַערט בתור לעבעדיקער עדות וויל ער מיט זייַנע דאָקומענטאַריש עד־ראיהדיקע ידיעות אַרויסטרעטן בפרהסיה פאַר דער אייראָפּעישער עפנטלעכקייט בכדי צו העלפן כאָטש אַ ביסעלע אויפ־ווייקלין דעם פלאָנטער פון שקר און אמת. ער גידענקט זיין גרויס שליחות צו זאָגן דעם אמת; שילדערט ער זיין נסיעה אין דאָס פאַרחושכטע לאַנד, זיין תפיסהשאַפט, די נשמהדיקע און פיזישע יסורים פון דער קאָמוניסטישער סדום־חקירה־ודרישה, אין דעם חוזק־אַנשטעל פונים פּראָצעס, דאָס טויט־משפט און סוף־סוף זיין באַפרייַאונג, וואָס איז ערשט צושטאַנד גיקומין נאָך שלעפּעדיקע טערמינין און השתדלותן צווישן בערלין און מאָסקווע.

נאָר איינס איז דעם מחבר זייער אַ שאַד, וואָס זיין פען איז צו שוואַך, כדי דעם פּרצוף פון די מתים־תפיסות אין מאָסקווע, צו מאָלן אַזוי ווי זיי זענין, טאַקע, אין זייער גאַנצער נאַקיטער אכזריות.

די מתים־תפיסה אויף לוביאַנקע איז דער סדום־צענטער, פון דאָרט קאַטיוויט די רויטע ממשלת־זָדון די פעלקער און שבטים פון רוסלאַנד.

פאַר מייַנע אויגן שוועבן די שאַטנס פון די מאַרטירער, די וואָס איך האָב זיי באַלייט אויף זייער טויט־וועג. במחשבה זע איך די צורות פון די בעלי־יסורים וואָס דאַנקין און ראַנגלין זיך אין גסיסה אין די פינצטערע חדרים פון די טשעקיסטישע שחיטה־קעלערס, מוטשין זיך און גייען אויס פאַמעלעך...

זיי מאָנין דעם אמת!

דורלאַך, אלול תרצ״ב

ד״ר קאַרל קינדערמאַן.

[ג]

די נסיעה קיין רוסלאַנד.

דער דלות אין דייַטשלאַנד — אַ נסיעה קיין סיביר — כינעזישע סטודענטן — אוניווערזיטעטן — אין ווייַטן מזרח — אין לאַנד פון די בוריעטן — מחמדנער אין בערלין — דער אינדער ד״ר חסן חאירי — טהעדאָר וואָלשט — בערלינער קאָמוניסטן — סאָוויעטישע דיפּ־לאָמאַטן — אין וועג אַריין.

סוף־אַסיען תרפ״ג בין איך צוריקגיקומין קיין דייַטשלאַנד פון אַ לאַנגער וויסנשאַפטלעכער נסיעה, וואָס איך האָב גימאַכט איבער שפּיצבערגן. אין מייַן היימלאַנד האָב איך אומיטום באַגעגנט אָרימקייט און עניות. די אינפלאַציע מיט אַלע אירע ביטערע נאָכשלעפּינישן האט ביי אַ סך סטודענטן צוגינומין די מיטל אויף ווייַטער צו קענין שטודירן. אַרבייט איז בשום־אופן נישט מעגלעך גיוועזן צו באַקומין. אַלע פרנסה־קוואַלן זענין גיוועזן פאַרנומין. צו כאַפּן אַ פאַר־דינסטל אַלס מלאכה־סטודענט איז אויך נישט גיוועזן קיין שום מראה־מקום. בין איך ווי אַ סך אַנדערע אקאַדעמיקער־חברים גיקומין אויפן גידאַנק מיך אַרויסצולאָזן אויף דער וועלט און אַדורך־צו־וואָגלין אַ גרויס שטיק פון איר.

מאחורי־הפּרגוד האָב איך גיהערט אַז אַ חברותא אויסלענדישע סטודענטן האָבן בדעה צו מאַכן אַ גרעסערע נסיעה קיין סיביר, כדי פאַר אַ צייַטונג צו שרייַבן איבער דעם דאָרטיקן לעבן און איבער די פעלקער און שבטים אין ווייַטן צפון. איך גופא האָב מיך שוין עטלעכע יאָר אינטערעסירט פאַר דעם נייַען שטייגער־לעבן אין רוסלאַנד, אבער נישט זייַענדיק דערביי קיין קאָמוניסט. אַזוי האָב איך באַשלאָסן, אין די דאָזיקע פאַרהעלטנישן, מיך צו לאָזן אין דער רויטער מלוכה און דער אייַנציקער תוך און תכלית פון מייַן גיפּלאַנטער נסיעה, איז גיוועזן, דאָרט צו אַרבייטן וויסנשאַפטלעך און קולטורעל.

דעמאָלט האָב איך מיך אַ סך גיחברט מיט כינעזישע סטודענטן, און אייַנמאָל האט מען מיך באַקענט מיט אַ כינעזישן גילערנטן, וואָס איז גיקומין אויף אַ קורצער צייַט קיין בערלין, און דער דאָזיקער האט מיר און מייַן חבר טעאָדאָר וואָלשט איבערגיגעבן אַ פאַרבעט־בריוו אויף אַ האַלב־יאָריקן אויפנטהאַלט אין פעקינגער סטודענטן־היים. דער גילערנטער האט גיוואָלט, אַז מיר צוויי, זאָלן האָבן די מעגלעכקייט זיך גוט צו באַקענין מיט דעם לעבן פון די כינעזישע סטודענטן. אָן שום מניעות האָבן מיר באַקומין אָן אומזיסטע וויזע. איצט האט מען נאָך גידאַרפט קומין אין פאַרבונד מיט די באָלשעוויקיס, כדי פון זיי אויך צו דערהאַלטן אָן אייַנלאַדונג. אַ צאָל דייַטשע פּראָפעסאָרן האָבן מיר בשמחה־רבה גיגעבן עטלעכע המלצה־בריוו, און דאָרט איז גיוועזן גישריבן אַז איך האָב בדעה מיך אויפצוהאַלטן אַ לענגערע צייַט אויף פאַרשידינע סיבירישע אוניווער־זיטעטן כדי צו שטודירן די דאָרטיקע אוניווערזיטעטס־פאַרהעלטנישן און מיך צו באַקענין מיט דעם לעבן און מיט די התנהגותן פון די סאָוויעטישע סטו־דענטן.

איך האָב גיוואוסט אַז אין סיביר זענין נאָך פאַרהאַן אַ סך פּראָפעסאָרן פון דער צאַרישער צייַט, וואָס וואָלטן שטאַרק חשק גיהאַט ווידער צו קומין אין אַ וויסנשאַפטלעכער באַרירונג מיט דייַטשלאַנד, אויב דאָס וואָלט מעגלעך גיוועזן.

אין דעם פרט איז גיוועזן אָן־אויסזיכט אפשר עפּעס אויפצוטון.

ווען מייַן פּלאַן האָב איך אויך צו־וויסן גיטון צו די דעמאָלטיקע פירער פון דער דייַטשער סטודענטנשאַפט און איך האָב מיך ביז גאָר גיפרייט ווען איך האָב גיזען, אַז זיי האָבן פאַר מייַן נסיעה זייער אַ סך אינטערעס און פאַר־שטענדיניש.

אַ וודאי איז דאָס ווייניק גיוועזן, צו פאָרן ווייַט קיין מזרח נאָר צוליבן שטודירן די דאָרטיקע אוניווערזיטעטן; און פאַרדאָס טאַקע בין איך שטאַרק צופרידן גיוועזן, ווען איך האָב באַקומין אָן אויפטראָג פון אַ גרויסן דייַטשן פאַרלאַג צונויפצוקלייַבן די מעשהלעך פון די פאַרוואָרפינע סיבירישע פאָלאַר־פעלקער. איז פאַמעלעך גיוואָרן אַ נסיעה־פּלאַן מיט אַ סדר פון פאַרשידינע עטאַפּן. אויפ־

צוזוכן און אויסצופאָרשן רוסלאַנד פון דער זייט אוראַל. זיך אויפצוהאַלטן עטלעכע חדשים אין מאסקווע. באַזוכן די וויכטיקסטע צענטראַל־רוסישע שטעט ווי לענינגראַד, יאראסלאַוו, וולאַדימיר, נישני־נאָווגאראַד, אדעס און קיעוו. צו שטודירן מיטל־אַזיע מיט אירקוטסק בראש, און די סיבירער שטעט: סעמיפאַלאַטינסק, באַרנאַול, טאָמסק, אירקוטסק. צו מאַכן עקסקורסיעס קיין קיאַכטאַ, אורגא, טשיטא, און אין די באַצירקן און ראַיאָנען פון די בוריעטן. אויסצופאָרשן דעם ארקטישן גאַרטל. צו זיין אין אירקוטסק, פון דאָרט צו פאָרן קיין יאַקוטסק, בולון און צום ברעג פון ים־הקרח. צו באַרייזן דאָס אַמור־לאַנד און פון דאָרט קיין פעקינג. — די נסיעה איז געווען באַרעכנט אויף אַן ערך פון צוויי יאָר.

האָב איך מיך גענומען מיט גרויס התמדה לערנען דאָס רוסישע לשון, וואָרן צו מאַכן אַזאַ נסיעה אָן די קענטעניש פון רוסיש האָט פאַרשטייט זיך נישט קיין שום ווערט. חוץ־לזה האָב איך ניסן תרפ״ד אָנגעהויבן צו קאָרעספּאָנדירן מיט פאַרשידענע פּראָפעסאָרן פון די אוניווערזיטעטן פון טאָמסק, אירקוטסק און וולאַדיוואָסטאָק. נישט לאַנג האָט געדויערט און איך האָב באַקומען גאָר הארציקע פאַרבעט־בריוו פון די אוניווערזיטעטס־רעקטאָרן פון אירקוטסק און וולאַדיוואָסטאָק. אַלע בריוו און תשובות פון סיביר זענען געווען זייער פריינטלעך און מיר האָבן געזען, אַז מע וועט אונדז דאָרט מקבל־פּנים־זיין מיט גרויס שמחה. — פאַרשטייט זיך, אַז די פירער פון דער דייטשער סטודענטנשאַפט און אַ טייל פון די דייטשע אוניווערזיטעט־פּראָפעסאָרן וואָלטן קיינמאָל נישט אַרויסגעוויזן זייער סימפּאַטיע צו אַזאַ נסיעה, ווען איך וואָלט זי למשל געווען געטראַכט אַדורכצופירן אַלס מיטגליד פון דער קאָמוניסטישער פּאַרטיי. און דאָס איז פון מיר געווען גאַנץ ווייט. אין עלטער פון איין־און־צוואַנציק יאָר בין איך פּאַרטיי־פּאָליטיש געווען ווייניק אינטערעסירט, און מיך געוואָלט ווי ווייט מעגלעך איינגאַנצן צוריקהאַלטן פון פּאָליטיק. נאָר דאָס האָט ווייזט אויס נישט געפונען קיין גאָר גרויסע לייטזעליקייט אין די אויגן פון דעם אַמבאַסאַדאָר־ראַט יאַקובאָוויטש, וועלכער פלעגט מיך, בעת מיינע אָפטע באַזוכן אין דער סאָוויעט־רוסישער באָטשאַפט אויף „אונטער די לינדן״, אַפילו זייער אָרנטלעך מקבל־פּנים־זיין. ער איז צו מיר געווען גאָר דרך־ארצדיק, אויף מיינע רייד האָט ער תמיד געענטפערט מיט אַ געלעכטערל און אַלץ בסבר־פּנים־יפות, אָבער זיינע תשובות זענען אַלע געווען ספקותדיק און שלא כענין. — איינמאָל האָט ער מיר אַפילו צוגעזאָגט, אַז חוץ רשות צו מעגן אַריינפאָרן קיין רוסלאַנד, וועל איך נאָך פונעם רוסישן פאָלקס־קאָמיסאַריאַט פאַר וויסנשאַפט און בילדונג באַקומען אַ שיינעם אָנזעעוודיקן צושטייער. דערנאָך ווידער האָט ער מיר דערציילט וועגן גרויסע מניעות, וואָס נעמען זיך דערפון, ווייל אין מאָסקווע ווייס מען נאָך נישט גענוי צו וואָס פאַר אַ פּאָליטישער ריכטונג איך און מיינע חברים זענען נוטה. ווידער שפּעטער האָט ער מיר געענטפערט, אַז דער פאַרשטייער פונים פּאַס־אָפּטייל איז אַוועקגעפאָרן און וועט צוריקקומען ערשט אין אַכט טעג אַרום. אַזוי האָט מען מיך אַרומגעשלעפּט עטלעכע וואָכן כסדר מיט אַנדערע תירוצים. אָבער פון מיר האָט מען אַלץ געוואָלט געוואָר ווערן, פאַרוואָס און צוליב וואָס, איך וויל פאָרן, און געהאַלטן אין איין פאַרשטן און פרעגן און דווקא זיך געסטאַרעט צו באַקענען מיט מיין נסיעה־פּלאַן אין אַלע פּרטי־פּרטים...

איינער פון מיינע פריינט, דער אינדער ד״ר חסן חאירי, וואָס איז שוין זינט עטלעכע יאָר געווען מנהיג ביי דער מחמדאַנישער קהלה אין בערלין, האָט זיך פאַר מיין געפּלאַנטער נסיעה שטאַרק אינטערעסירט, און זיך משתדל־געווען ביים סאָוויעטישן אַמבאַסאַדאָר. ד״ר חסן חאירי איז אין יאָר 1920 אַנטלאָפן פאַר די ענגלענדער, און איבער אַפגאַניסטאַן געקומען קיין מאָסקווע. דאָרט האָט אים לענין בכבודו ובעצמו מקבל־פּנים־געווען. נאָר דער דאָזיקער „זכות״ האָט אים אין בערלין גאָר נישט געהאָלפן. דער סאָוויעטישער אַמבאַסאַדאָר האָט אים קיין וויזע נישט געוואָלט געבן און אַזוי האָט דער אינדישער געלערנטער געמוזט אויפגעבן זיין פּלאַן מיך צו באַגלייטן אויף מיין נסיעה קיין רוסלאַנד.

אָבער פאַרדאָס בין איך ניסן תרפ״ד באַקאַנט געוואָרן מיט מיין שפּעטערדיקן פריינט און נסיעה־חבר טעאָדאָר וואָלשט. מיר האָבן זאַלבאַנאַנד געוווינט אין דעם בערלינער סטודענטנהיים אויף דער פרידריך־גאַס הויז הונדערט־זיבן. אין דעם הויף פון די אַלטע גאַרדע־קאַזאַרמעס זענען זינט דער מלחמה־צייט געשטאַנען צוויי הילצערנע באַראַקן, לעולם האָט מען זיי שוין לאַנג געדאַרפט אַוועקרייסן, נאָר די נויט צווישן די סטודענטן איז געווען פחדמדיק גרויס. האָט מען פאַר זיי אין די דאָזיקע באַראַקן געמאַכט דירות, און יעדן שטיבל האָבן געוווינט צו צוויי סטודענטן. דער רוב האָט זיך מפרנס־געווען פון נאַכט־אַרבעט, פאַרקויפט צייטונגען אָדער געגאַנגען אין די פאַבריקן פאַרדינען. צום לערנען און שטודירן האָט קיינער פון זיי קיין צייט נישט געהאַט.

איז אַ חידוש וואָס כמעט אַלע חברים האָבן געדעט וועגן מיין נסיעה און וואָס אַ סך פון זיי האָבן חשק געהאַט מיטצופאָרן? יעדער פון זיי האָט געבענקט נאָך דער וועלט, און אַלע זענען געווען גרייט צו פאַרבייטן די שטויביקע גאַסן פון בערלין מיט די סיבירישע סטעפּעס. נאָר איך האָב צווישן מיינע חברים שטאַרק געקליבן. אַזוי ווי טעאָדאָר וואָלשט און איך זענען אין אַ סך פּרטים געווען חברים־לדעה, און ער האָט שוין פון לאַנג געבענקט צו מאַכן אַ ווייטע נסיעה האָב איך אים געפרעגט צי ער וויל מיט מיר מיטפאָרן. ער איז געווען צוויי יאָר עלטער פון מיר, געשטאַמט פון די בערגיס ביים רהיין און געהאַט אַ שטאַרקן חוש פאַר פּראַקטישע ענינים. ער איז געווען בטבע אַ לעבעדיקער און אַ פריילעכער, געהאָלפן אַלע חברים־אַקאַדעמיקער, תמיד געוואוסט פאַר זייערטוועגן אַן עצה־טובה און זיך געטיילט מיט דער לעצטער פּרוטה. ער איז געווען אַן ערלעכער מענטש, אַן אמתדיקער, מ׳האָט זיך אויף אים געקענט פאַרלאָזן. דער נסיעה קיין סיביר, האָט ער זיך דער עיקר געוואָלט אינפאָרמירן וועגן נאַציאָנאַל־עקאָנאָמיע.

אַזוי זענען מיר אַ סך מאָל זאַלבאַנאַנד געווען אויף דער סאָוויעטישער באָטשאַפט. מיר האָבן יעדעס מאָל אויסגעשטעלט דעם פרעג־בויגן כדת וכדין נאָר דער אויפטו איז תמיד געווען דער איינציגער. יאַקובאָוויטש האָט כסדר געענטפערט מיטן זעלבן תירוץ באשר די מאָסקווער „פּקידימלעך״ זענען שולדיק, און ער האָט אונדז געהאַלטן אין איין טרייסטן פון וואָך צו וואָך. מיר האָבן דעמאָלט נאָך נישט געקענט וויסן, אַז יעדער פרעמדער, וואָס וויל אַריבערטרעטן די גרעניצן פון סאָוויעט־רוסלאַנד, ווערט קודם פון די אָרגאַנען פון דער פּאָליטישער פּאָליציי אין מאָסקווע, געפּריווט מיט גאָר שאַרפע און שטרענגע בדיקות. — צו באַקומען אַ וויזע קיין רוסלאַנד, ווענט זיך אַפילו אין דעם פאָלקס־קאָמיסאַריאַט פאַר אויסלענדישע ענינים, אָבער די ג. פּ. או. די פּאַראַיניקטע פּאָליטישע פּאָליציי־פאַרוואַלטונג האָט אַ גרויסע השפּעה אויף די דיפּלאָמאַטישע געשעפטן. טאָמער געפונען זיי צווישן די ידיעות איבער דעם דאָזיקן וואָס וויל אַריינפאָרן קיין רוסלאַנד אַ שטיקעלע סימן פון אַ חטא אָדער אַ פּיצעלע חשד אויף אַ פּגם, פאַרווערן זיי שוין קאַטעגאָריש, דאָס אַריינפאָרן. אַ סך מאָל פלעגט די ג. פּ. או. דורך אירע אויסלענדישע אַגענטן, און דורך די אַגענטורן פון דעם קאָמוניסטישן אינטערנאַציאָנאַל [קאָמינטערן] אַרויסצובאַקומען גענויע ידיעות. און די דאָזיקע שיטה, פריער אויס חוקר־ודורש צו זיין וועגן יעדן איינעם, פירט זיך ביי זיי ביז אויפן היינטיקן טאָג. —

ווער ווייס ווי לאַנג איך וואָלט געמוזט אַזוי וואַרטן, ווען ס׳וואָלט אין חודש יולי נישט געווען צוגעקומען נאָך איין משתתף, וואָס האָט ווייזט אויס יאָ ממלא געווען די נייטיקע באַדינגונגען. איינמאָל קומט צו גיין אַ הער כאַן דיטמאַר און בעט מיט מיר צו רעדן, און זאָגט מיר זיין בקשה, בכן ער האָט שטאַרק חשק מיט אונדז צו פאָרן, און תוך כדי־דיבור האָט ער מיר צו וויסן געטון, אַז ער איז פון די דייטש־באַלטן און איז אַ עסטישער בירגער און חוץ דעם וואָס ער באַהערשט אויסגעצייכנט דאָס רוסישע לשון האָט ער גאָר גוטע פאַרזעלעכע נאָענטשאַפטן צו סאָוויעטלייט, סיי אין דייטשלאַנד און סיי אין רוסלאַנד.

(המשך קומט)

אין די בית־יעקב־שולן וואו ס׳זענען
נאָך נישט איינגעפירט די לייען־ביכער
„יידיש־לשון״
קען בשום אופן נישט זיין דער
יידיש־לימוד גוט און מיט
סדר געפירט!

די פטירה פון ר׳ ישראלטשע ריזשינער זצ״ל

(ג׳ חשון איז געוואָרן צוואַנציק יאָר פון דער פטירה פון ר׳ ישראלטשע ריזשינער זצ״ל)

צוויי חדשים פאַרן הסתלקות, האָט ר׳ ישראלטשע ז״ל געזאָגט צו זיינע קינדער, אַז ער וויל פאָרן אויף שבת אין זיין גוט אַריין קיין פּאָטאָק זלאָטי, וואו ער האָט געהאַט אַ פּרעכטיקן הויף. פון זיינע קינדער האָט ער נאָר מיטגענומען זיין דריטן זון ר׳ בערעניו. די איבעריקע קינדער האָט ער געהייסן פאַרבלייבן אין סאַדיגורע. דער בכור ר׳ שלום יוסף זאָל פירן דעם פרייטיק־צונאַכטסדיקן טיש און ר׳ אברהם יעקב, דער צווייטער פון בכור זאָל פירן דעם שבת־פרידיקן טיש. אַלע חסידים, וואָס זענען געקומען צופאָרן אויף יענעם שבת, האָט ער געהייסן פאַרבלייבן, נאָר אַ פּאָר געציילטע מקורבים, צווישן וועלכע ס׳איז געווען דער צדיק ר׳ משה קאָבּרינער, האָט ער דערלויבט זיי זאָלן מיטפאָרן קיין פּאָטאָק.

די נאָענטע מקורבים, וועלכע האָבן ס׳גאַנצע יאָר געהערט פון ריזשינער דיבורים, וואָס האָבן געהאַט אַ רמז פון זיין באַלדיקן הסתלקות, האָבן שוין פאַרשטאַנען דעם סוד פון דער דאָזיקער נסיעה: דאָס איז געווען אַ מין הכנה לדרך, אַ פאַרבערייטונג צו דער באַלדיקער פטירה.

די ערשטע צוויי סעודות פון שבת, האָט דעמאָלט דער ריזשינער געגעסן ביחידות. ערשט שבת פאַרנאַכט, איז דער ריזשינער אַריינגעגאַנגען אין דעם שיינעם פרוכט־גאָרטן, זיך דאָרטן אַנידערגעזעצט אין אַ בײדל, געמאַכט פון צווייגן און פאַרצירט מיט כל־ערליי בלומען און געהייסן צו זיך רופן דעם קאָבּרינער רבין ר׳ משה און זיין זון ר׳ בערעניו. ער האָט דאַן מיט זיי געשמועסט הויכע ענינים און געזאָגט טיפע תורות:

„דער סוד פון דער דריטער סעודה — האָט ער דעמאָלט געזאָגט — מיינט דעם צדיק הדור. ווייל פון דער דאָזיקער סעודה, וועלכע הייסט „רעווא דרעווין״, גייט אַרויס די השפעה פאַרן כלל ישראל אויף דער גאַנצער וואָך. דאָס זעלבע איז אויך מיטן צדיק הדור. דאָס איז דער יסוד פון „ויוסף הוא המשביר בר״ דער צדיק הדור איז דער וועלטס פרנסה־געבער.

„איך מיין — האָט ער זיך דאַן געוואַנדן צום קאָבּרינער — אַז מע מעג יוצא זיין שלש־סעודות מיט פּ י ר ו ת. לאָמיר טאַקע אַט דאָ אין גאָרטן עסן עטלעכע פּירות, טאַקע „מפּרי הגן הזה״, אַט פון דעם דאָזיקן גאָרטן און יוצא זיין שלש־סעודות. אַ יאָ, קאָבּרינער רבי, ס׳זענען שיינע פּירות?״

„ניין, ניין, הייליקער צדיק! מיר ווילן נאָך נישט נהנה זיין פון די פּירות. זיי זענען טאַקע זייער גוט און זייער שיין, אָבער די וועלט דאַרף נאָך האָבן דעם ב ו י ם גופא: דער כלל ישראל מוז א י י ך האָבן!״

„ווי באַלד דער דור זאָל מיך דאַרפן, וועט ער מיך האָבן״ — איז געווען דעם ריזשינערס קורצע תשובה.

„זאָגט מיר רבי, וועלכער איז דער בעסטער וועג משיג צו זיין עבודת ה׳. ווי אַזוי צו דינען דעם באַשעפער?״ — האָט דער קאָבּרינער רבי געפרעגט.

„ווייס איך?״ — האָט אים דער ריזשינער געזאָגט, זיך פאַר אַ ווײַלע פאַרטראַכט און דאַן אָנגעהויבן צו דערציילן דאָס מעשהלע:

„אַ קיניג האָט אַמאָל געהאַט צוויי פריינט, וועלכע ער האָט שטאַרק ליב געהאַט. אַמאָל האָבן זיי ביידע באַגאַנגען אַ זינד, פאַר וועלכע ס׳איז זיי געקומען אַ טויט־שטראָף. צוליב דעם קיניגס ליבע האָט ער די פריינט, נישט געלאָזט גאַנץ באַגנעדיקן, נאָר געהייסן אויף זיי אַרויפלייגן אַזאַ מין עונש: מען זאָל ציען אַ שטריק איבער אַ טיפן שטראָם און ביידע פריינט זאָלן איינער נאָכן אַנדערן אַריבערגיין די ברייט פון שטראָם אויף דעם שטריק. ווער ס׳וועט דאָס קענען טון זאָל בלייבן לעבן, מחמת ס׳איז אַ סימן פון הימל, אַז ער האָט נישט פאַרדינט דעם טויט.

„איינער פון די ביידע פריינט איז אַריבערגעגאַנגען בשלום און איז ניצול געוואָרן״.

„האָט אים דאַן דער צווייטער געפרעגט: זאָג מיר כ׳בעט דיך, און לערן מיך, ווי אַזוי קען מען גיין אויף אַ שטריק און נישט ניזוק ווערן?

„דאָס קען מען נישט לערנען, דאָס מוז מען בשעת מעשה תופס זיין — האָט אים דער פריינט געענטפערט, — איין זאַך אָבער וועל איך דיר זאָגן: מע מוז פסדר אַן אויפהער טראַכטן צו דערהאַלטן דאָס גלייכגעוויכט: טאָמער גיט עס אַ צי פון איין זייט, זאָל מען באותו רגע זיך אַ בייג טון אויף דער צווייטער זייט, דאָס האָב איך געטון און דעריבער אַריבער געגאַנגען בשלום״.

אין יום כפור נון יאָר תרי״א נאָך דער גרויסער עבודה וואָס דער ריזשינער האָט פאַרבראַכט ביי די תפילות פון „כל נדרי״ איז ער פלוצלינג זייער דורשטיק געוואָרן. ער איז באַלד נאָך „שיר היחוד״ אַריינגעגאַנגען אין זיין חדר מיוחד, זיך אַ ביסל צוגעלייגט אויף דער קאַנאַפּע, האָפנדיק, אַז ער וועט אַ ביסל איינדרימלען און דער גרויסער דורשט וועט דאַדורך געלאָשן ווערן. ס׳איז אָבער אוממעגלעך געווען איינצושלאָפן, מחמת דער דורשט האָט אים געברענט ווי אַ פייער. ער האָט געפילט. אַז כ׳האַלט ממש ביי סכנות נפשות.

דער ריזשינער האָט גאַנץ גוט געוואוסט דעם דין, אַז וואו ס׳האַנדלט זיך אין אַ לעבנס־געפאַר, מעג מען לכל הדעות טרינקען אין יום־כפור, פונדעסטוועגן האָט ער נישט געוואָלט פסקינען פאַר זיך אַליין דעם דין, ביז ער וועט נישט האָבן אַ בפירושן היתר פונ׳ם שטאָטישן רב ר׳ יהודהלע לאַנדוי.

ארום צוועלף אַ זייגער ביינאַכט איז דעם ריזשינערס גבאי געקומען צום סאַדאַגורער רב פרעגן אַ שאלה מכח דעם ריזשינערס דורשט.

אָבער ווי זאָגט עפּעס איוב? „משיב חכמים אחור ודעתם יסכל״. ווי באַלד ס׳איז באַשערט אַן־אומגליק מאַכט השם־יתברך דעם גרעסטן חכם פאַר אַ נאַר. אַנשטאָט, וואָס דער רב האָט באַדאַרפט פאַרשטיין, אַז מן הכתם ווען דער ריזשינער שיקט אים פרעגן אַ שאלה איז אַוודאי שוין „באו מים עד נפש״, ס׳גייט אים שוין אויס דאָס ח׳ות, האָט ער זיך דעם ענין גאַנץ גרינג געהאַלטן, זאָגנדיק דעם גבאי, אַז צו טרינקען וואַסער קען ער דעם רבין נישט מתיר זיין, נאָר ער קען אים אַן־עצה געבן, ער זאָל נעמען אַ פולן קריג וואַסער, צולייגן דאָס מויל און אַריינעטעמען דאָס פייכטקייט פון וואַסער.

„ער איז אַ שוטה!״ — האָט דער ריזשינער געזאָגט, בעת ער האָט געהערט פון גבאי דעם רבס עצה. געטרונקען האָט ער אָבער פאָרט נישט. ער איז דאַן באַלד קראַנק געוואָרן און ג׳ חשון נסתלק געוואָרן.

„עס איז אַ מוראדיקער צער — האָט דער ריזשינער געזאָגט צו מאָרגנס, אַ טאָג נאָך יום־כפור — זיך צו דערוויסן, אַז בעת איך האָב אויף מיינע פּלייצעס געקענט טראָגן דעם אחריות פון טויזנטער יידן אַזוי פיל יאָרן, האָט זיך צווישן מיינע טויזנטער חסידים נישט געפונען איין איינציקער, וואָס זאָל געוועזן זאָגן: „רבי, טרינקט אויף מיין אחריות. איך נעם די עבירה אויף מיינע פּלייצעס מיט קנין און מנין, כאָטש כ׳וואָלט סיי־ווי נישט געטרונקען, אָן דעם רבס הסכמה״.

אַלטע חסידים דערציילן, אַז יענעם ערב יום־כפור בעת דער ריזשינער איז אַריינגעגאַנגען פאַר כל נדרי אין קלויז אַריין דאַווענען, האָט ער אַרויפגעלייגט די האַנט אויף דער מזוזה און געזאָגט שטילערהייט די דאָזיקע ווערטער: „הריני כפרת כל ישראל״.

בשעת יציאת נשמה. האָט ער אויפגעהויבן זיינע הענט אַנטקעגן דעם הימל, זאָגנדיק כהאי לישנא:

„די גמרא דערציילט אונדז. אַז רבנו הקדוש (רבי יהודה הנשיא, דער מחבר פון משניות) האָט פאַר זיין פטירה אויפגעהויבן זיינע הענט זאָגנדיק צו השם־יתברך: „גלוי וידוע לפניך, נאָר דו אַליין רבונו־של־עולם ווייסט אַז טראָץ מיין גרויס עשירות האָב איך פון דער דאָזיקער וועלט נישט נהנה געווען אַפילו אַזויפיל ווי דער קליינער פינגער״ און איך שווער — האָט דער ריזשינער געענדיקט — אַז כ׳האָב נישט הנאה געהאַט פון ד ע ם עולם אַפילו כחוט השערה״.

בנימין מינץ

באַלוט

פון ציקל ־לאָדוש־

אין ערגיץ קיין ביימל,
קיין גרעזל קיין בליט...
מע זעט נישט קיין שמייכל,
מע הערט נישט קיין ליד...

הייזער און גאַסן,
גראָ ווי זי נוימ...
און דירות ווי גריבער,
אָן זון און אָן ברויט...

אליעזר שינדלער

אַ פּרשה חומש

געלערנט פון שמואל אסטערזעצער

ד״נ זכר פון מיין טאטין ע״ה צו זיין יאָרצייט י״א טבת.

די שווערסטע פסוקים אדער קאַפּיטלעך אין תנ״ך זענען די, וועלכע זענען גידאַנקלעך שווער, וועלכע לאָזן זיך נישט אויסגלייכן מיט דער השגה פון מאָראַל און מוסר, וועלכע די תורה לערנט אונדז אויף אַנדערע ערטער; וועלכע וואַרפן אום, ווי ס׳דאַכט זיך, אַלע מאָראַלישע הנחות. וועלכע זענען אַליין פאַרשטענדלעך נישט נאָר ביי אונדז יידן, נאָר אויך ביי אַלע קולטור-מענטשן. די שאלה איז, ווי קומט עס, וואָס די תורה דערציילט אונדז די זאַכן אָן אַ שום קריטיק, ווי ס׳וואָלט דערביי קיין שום קשיא נישט געווען, און אַזוי ווי זי וואָלט ביי אַזעלכע מעשים קיין שום חסרון נישט געזען. מילא, אַזוי לאַנג ווי מיר פרעגן זיך אַליין איז נאָך נישט קשה. מיר זענען דאָך מאמינים בני מאמינים און ווייסן גאַנץ גוט, אַז דער חסרון ליגט נישט אין יענע מעשים אדער מעשיות, נאָר אין אונדזער שכל, אין אונדזער פאַרשטיין. שווער שוין איז דער „דע מה שתשוב״ ווען אַנדערע פרעגן, בפרט נאָך יענע אַנדערע, וועלכע זוכן נישט דעם אמת, נאָר די קריטיק לשם קריטיק, און קריטיקירן אפילו דאָרט, וואו ס׳איז נישטאָ וואָס. נאָר דאָ האָט מען אויך נאָך אַ ברירה. גאָר שווער איז אָבער צו לערנען דאָס מיט קינדער. קודם, וואָס ענטפערט מען זיי אויף זייערע שאלות? און ווען אפילו זיי פרעגן נישט, בלייבט אויך אַ שווערע שאלה, ווי אַזוי לערנט מען זיי דאָס, אַז ס׳זאָל זיי נישט ברענגען איצט אדער שפּעטער צו ספקות און נאָך שווערע זאַכן, אַז ס׳זאָל נישט גורם זיין אַ ריס אין זייער נשמה און אַ פּגם אין זייער אמונה אין דער הייליקייט פון זייער תורה.

נאָר אויב מיר גלייבן טאַקע, אַז „תורת ה׳ תמימה״ און דער חסרון ליגט נאָר אין אונדזער פאַרשטיין, טאָ מוזן מיר זיך אָבער פאַרטיפן אין די ענינים און פּרוּוון אַרויסצוגעפינען די פאַרבאָרגענע אוצרות. און באמת איז דאָס גאָר נישט אַזוי שווער, ווייל אַ סך, אַ סך טייערע פּערל זענען צושפּרייט אין די ספרים פון אונדזערע מפרשי התורה, און אויב מע גיט זיך מי, זיי צוזאַמען זוכן און צו איין שנירל צונויפבינדן, ווערן אַלע קשיות בטל און מע זעט דעם שכלדיקן אמת פון אויבן אויף. מע דערקענט אויך באַלד דעם דערהויבענעם מוסר, וואָס די תורה וויל אונדז אויך דאָרט לערנען.

אַ למשל דאָס קאַפּיטל אין פ׳ תולדות, (בראשית כ״ז א׳–כ״ח, ט׳) וועלכעס דערציילט פון דער ברכה, וועלכע יעקב האָט „אויסגינאַרט״ ביי זיין פאָטער. ד׳כט זיך אין דעם ענין איז עס דאָס שווערסטע קאַפּיטל פון דער תורה. ס׳איז, פאַרשטייט זיך, נישט נייטיק, דאָ אויפצוציילן אַלע שווערקייטן פון דעם קאַפּיטל, ווייל זיי פאַלן יעדן אין די אויגן און יעדער פרומער לערער אדער לערערין ווייסט גאַנץ גוט, ווי שווער ס׳איז דאָס דאָזיקע קאַפּיטל מיט קינדער צו לערנען. און דווקא דאָס קאַפּיטל וויל איך פּרוּוון דאָ איבערגעבן, כדי צו ווייזן, אַז אויב מע קוקט זיך בעסער צו צו די ווערטער פון דער הייליקער תורה זענען פּלוצים פאַרשוואונדן אַלע שווערקייטן. אויבערפלעכלעכקייט איז דער מקור פון אַלע קשיות. פאַרשטייט זיך, אַז כדי מקצר צו זיין זאָג איך דאָ פשט נאָר אין די פסוקים, וועלכע מע מוז מדייק זיין. די אַנדערע פסוקים פאַרשטייט מען שוין אַליין.

הקדמה: די ברכה, וועלכע ג–ט האָט געגעבן אַברהמען, און וועלכע ס׳ווערט אָפט דערמאָנט אין דער תורה, אַז פון זיינע קינדער וועט ווערן דאָס גרויסע געבענטשטע פאָלק, וועלכעס וועט ירשענען דאָס הייליקע לאַנד, אָט די ברכת איל יצחק איבערגעבן זיין זון איידער ער שטאַרבט. וועלכן זון זאָל ער זי אָבער געבן? אַזוי ווי יצחק האָלט עשון דעם בכור פאַר אַ צדיק, האָלט ער אַז די ברכה קומט אים. ער רופט דעריבער עשון, בנו הגדול, זאָגט אונדז אָבער דער פסוק, דעם עלטערן זון נישט דעם בכור. שוין אין ערשטן פסוק ווייזט אונדז די תורה יצחקס טעות. עשו האָט די בכורה מבזה געווען, זי פאַרשענקט, פאַרקויפט, ער איז גאָר נישט דער בכור, נאָר דער עלטערער. ווען יצחק זאָל דאָס וויסן, וואָלט ער גאָר נישט געווען געקלערט, אים צו געבן די ברכה. „ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי והביאה לי ואוכלה בעבור תברכך נפשי בטרם אמות״. יצחק וויל געבן די ברכה זיין זון מיט רוח הקודש, כדי השי״ת זאָל מסכים זיין. מיר ווייסן אָבער, אַז „אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה של מצוה״.—(די שכינה רוט נאָר ווען דער מענטש איז פריי-לעך). יצחק, וועלכער זיצט איינגעשלאָסן אין געצעלט אַלט און בלינד וויל

דורך דער שמחה פונים גוף דערגרייכן די שמחה של מצוה, די שמחה פון דער נשמה. ער זאָגט דעריבער, ברענג מיר גוטע מאכלים, כדי מיין נפש זאָל דיך קענען בענטשן.

„ורבקה שומעת כו׳״ רבקה הערט דאָס און איז אין אַ גרויסער פאַרלעגנהייט. די מוטער קען די קינדער בעסער ווי דער פאָטער. זי ווייסט, ווי עשו איז זיך באַגאַנגען מיט דער בכורה, זי קען זיין התנהגות און זי ווייסט, ווי ווייניק ראוי ער איז פאַר דער ג–טלעכער ברכה. זי קען ווידער אויך דעם יעקבן, דעם יושב אוהל און גרויסן צדיק און ווייסט, אַז ג–טס רצון איז, ער זאָל געבענטשט ווערן, וואָס זאָל זי אָבער טון? זאָל זי אַהינגיין צו דעם בלינדן יצחק און אים די אויגן עפענען? מעג זי דעם אַלטן, קראַנקן יצחק אויפיל צער אָנטון? ער איז דאָך זיכער שטאַרק, אַז אים גייט בעסער ווי זיין פאָטער אין ענין קינדער, אַז זיינע זון זענען ביידע גוט און פרום, אַז זיין בכור איז יא ראוי לברכה, ווי קען מען אים אַזוי אומרחמנותדיק כ׳צער זיין און זיין שיינים חלום איבעררייסן? זאָל זי ווידער שווייגן און דערלאָזן, אַז עשו זאָל באַקומען די ברכה און חרוב מאַכן אַ וועלט? דאָס קען דאָך נישט זיין ג–טס רצון. זי מוז דעריבער זוכן אַן-אַנדערן וועג. אַ וועג וועלכער ליגט אין גאַנצן אין ג–טס האַנט. ממה נפשך, וויל השי״ת אַז עשו זאָל געבענטשט ווערן, וועט דאָך דער וועג נישט געראָטן, אלא וועט ער געראָטן, איז דאָך אַ סימן אַז ג–ט איז מסכים. „ורבקה אמרה כו׳. ועתה בני שמע בקולי כו׳״. זי ווייסט גאַנץ גוט, חי ווייט יעקב דער איש תם איז ווייט פון אַ חשש רמאות. אויב זי וועט זיך מיט אים אַריינלאָזן אין וויכוחים, וועט זי ביי אים גאָרנישט פועלן. זי זאָגט דעריבער: איך באַפעל דיר, דו מוזט הארכן, אויב דו ווילסט אדער נישט. ווי קען זי אים דערציילן, וואָס ס׳טוט זיך ביי איר אין האַרץ? און אַז יעקב קומט טאַקע מיט זיינע טענות „אולי ימשני אבי כו׳״ והבאתי עלי קללה כו׳״. גיט זי אים אַ קורצע און שאַרפע תשובה: „עלי קללתך בני״ (איך נעם אַלץ אויף מיר, אפילו אַ קללה ח״ו, כאַראַקטעריסטיש פאַר אַ יידישער מוטער) „אַך שמע בקולי ולך קח לי״. פרעג נישט קיין שאלות, דאָס איז מיין ציווי און דו טו.

אמת, זי וויל פּרוּוון דעם יצחקן אָפּצונאַרן, אָבער ס׳איז פאַראַנען אַן-עברה לשמה, וועלכע איז גאָר קיין עברה נישט, אַפּט אפילו דער היפך פון אַן-עבירה. וואו איז למשל פאַראַנען אַן-ערגערע זאַך ווי רציחה, בפרט נאָך הרגענען נאָנטע קרובים און פונדעסטוועגן האָט משה רבינו פאַר זיין שטאַרבן נישט געפינען קיין גרעסערן זכות פאַרן שבט לוי ווי „האומר לאָביו ולאמו לא ראיתיו״. דאָס שלעכטע צו פאַרניכטן לויטן רצון פונים בורא, ובערת הרע, איז אַ מצווה. ביי עבודה-זרה זאָגט די תורה אפילו ביי די נאָנטסטע קרובים לא תחמול ולא תכסה עליו, זאָלסט קיין רחמנות נישט האָבן. דאָס רמאות אין אונדזער ענין ווי מיאוס ס׳זאָל נישט זיין, איז דאָס אַן-עבירה לשמה צו פאַרהיטן, אַז דער רשע זאָל נישט באַקומען די מאַכט חרוב צו מאַכן וועלטן.

יעקב איז אָבער די גאַנצע זאַך זייער פריקרע געווען. פון איין זייט דער שטרענ-גער באַפעל פון דער מוטער און פון דער צווייטער זייט די אוממעגלעכקייט אַזאַ זאַך צו טון. מיר זען דעריבער: וילך — ויקח — ויבא לאמו. ער לויפט נישט, (ווי למשל, ואל הבקר רץ אַברהם) ניין, נאָר ער גייט — און נעמט — און ברענגט דער מוטער. אויף דעם גאַנצן טון ליגט דער חותם פון אומווילן און געצוווּנ-גענקייט, אַט נאָר פון יוצא וועגן. און אַלץ פּאַוואָלע, אפשר וועט עשו אינצווישן אָנקומען און די גאַנצע מעשה וועט בטל ווערן. ותעש אמו מטעמים. מער טוט ער אָבער גאָרנישט, נאָר לאָזט די מוטער אַלץ טון. אָט הערשט האָבן מיר געהערט, אַז ויזד יעקב נזיד, ער האָט אַליין געקאָכט, אָבער דאָ רירט ער נישט צו אַ האַנט. אויך ווייטער כסדר. „ותקח רבקה... ותלבש... הלבישה על ידיו... ותתן כו׳״ אַלץ נאָר זי און ער גאָרנישט. גינוג ער קען נישט מעכב זיין, אָבער אַליין עפּעס דערצו טון, דאָס קען ער נישט.

(סוף זע „בית יעקב״ נומער 97)

יעדער וואָס וויל קענען גוט שרייבן ייִדיש — מוז האָבן תמיד ביי דער האַנט דאָס

ייִדיש ווערטער-ביכל

פון ד״ר שלמה בירנבוים

דער קוואַל פון ייִדיש

פון גרשון גאָרא

אַז דאָס ייִדישע יינגל, האָט אַמאָל געשעפּט זיין גאַנצע יניקה, זיין ייִדישלעכע הימלישע פאַנטאַזיע, זיינע ערשטע האַרציקסטע געפילן און אַנטפּלעקונגען פון דערהויבענע וויזיעס — דאָס אַלץ געשעפּט פון גרויסן, זאַפטיקן קוואַל, וואָס רופט זיך ייִדיש, איז פאַר יעדן איינעם קלאָר. באַלד דעם ערשטן שוועבנדיקן מלאך, וואָס האָט אים אַזוי תיכף ליב געהאַט און אים פון הימל די בעסטע מאַנדלען געוואָרפן אין חדר, ווען ער האָט זיך אָנגיהויבן צו לערנען דעם אַלף-בית פון דער ייִדישער תורה, האָט מען אים אַנטפּלעקט אין אַ פאַרשפּילנדיקן קינדערשן ייִדיש. דערנאָך אַ ביסעלע ווייטער, עפנענדיק פאַר אים דאָס טירל פון רייפקייט, האָט דאָך גאָר נישט קיין שיעור, דאָס טובלין זיינס כסדר, דאָס ווייקן זיך מיט דער גאַנצער נשמה אין דעם גרויסן און פלייצנדיקן ים פון ייִדיש. אַלץ וואָס נאָר ס׳האָט זיך אַזוי שטאַרק איינגע-וואָרצלט אין זיין האַרץ איטלעכס ייִדישע גרעזעלע, איטלעכס ייִדישע בלימעלע, וואָס האָט זיך איינגעפלאַנצט איניווייניק אין אים, איז דאָך פון אַלע זייטן געווען באַשפּריצט מיט דעם אויפלעבונגס-טוי פון ייִדיש. וואָרן ווי אַזוי וואָלט דען מעגלעך געווען איבערצוגעבן פאַרן יינגל די פיגורן פון אונדזערע הייליקע אָבות, דאָס צדקות פון אונדזערע אמהות און שפּעטער אַביסל די אַלע שטראָף-רייד פון אונדזערע נביאים, די שיינע מדות און מנהגים פון אונדזערע תנאים — איינגאַנצן, מיטן גאַנצן שיינקייט, מיט אַלע באַהאַלטנסטע און טיפסטע ניואַנסן, ווען נישט דער טייערער אוצר וואָס האָט אַזוי שטאַרק פאַרקניפּט און פאַרבונדן תלמיד מיט רבי, דער אוצר פון ייִדישן לשון, וואָס די מאַמע האָט אין ביידן צוגלייך מיט דער מילך פון ברוסט אַריינגיגאָסן.

פלעגט טאַקע אַזוי, אין יעדן איינציקן, פון אונדזער גאָר נישט לאַנגין אַמאָל, אין זיינע בלוטן און אָדערן, אין מאַרך און גלידער ריגין אַ שפע פון די ביידע האַרמאָניש געבונדענע אוצרות ייִדיש און ייִדישקייט, לשון און האַרץ, און האָבן זיך צוגאָסן איבערן גאַנג פון זיין גאַנץ לעבן און געשפּייזט די אַלע דורשטיקע איברים אין אים. נאָר אַפילו אויך די ייִדישע טאָכטער פון אַמאָל, כאָטש אירע אויגן האָבן קיין חדר, קיין רבין פאַר זיך אין גאַנצן נישט אָנגע-קוקט, האָט זי אויך איינגעזאַפּט אין זיך איר רוחניותדיקע יניקה, איר ייִדיש-קייט פון דעם איינציקן ריינעם קוואַל ייִדיש. און אויב דאָס יינגל האָט גע-דאַרפט געפינען פאַר זיך דאָס ייִדישקייט אין דער סביבה פון חדר, פון רבין, אין די ווייכע, איידעלע אויסטייטשונגען פון אַ נביא, אין אַ האַרץ-אויסגאָס פון אַ פאַרטייטשטן פסוק תהלים, האָט די ייִדישע טאָכטער געפונען איר התלהבות אין באַפליגלטקייט. איר ייִדיש געפיל אין אַ מער נענטערער, אין אַ מער אינ-טימערער סביבה — אין דער סביבה פון היים, פון טאַטע און מאַמע, אין דער סביבה פון ייִדישן לשון.

פלעגט אַמאָל די מאַמע שבת פאַרנאַכט נאָך ליכט-צינדן, ווי אַ בת-מלכה זיך אָוועקזעצן זאָגן די האַרציקע תחינות נאָך ליכט-צינדן, האָט זי באַלד צו זיך גינומען אי״ יינגע, פריש אויסגיוואַשענע, שבתדיק-אָנגיטוענע טאָכטער, זי אויך אָוועקגיזעצט לעבן די שבת-ליכט, און צוזאַמען מיט איר די תחינות געזאָגט. איר אין ייִדיש אויפגיפראַלט די הימלען פון „ג–ט פון אברהם יצחק ויעקב״; איר אין ייִדיש אַריינגיגאָסן דאָס פרומקייט פון שרה, רבקה, רחל, לאה; און פאַר איר אין ייִדיש אויסגיגאָסן דאָס האַרץ אויף פרנסה און הצלחה.

פלעגט אַמאָל די באָבע שבת נאָכן עסן זיך אָוועקזעצן ביים צאינה-וראינה און מיט אַ זיסקייט אים ליינען, איז באַלד געזעסן אויף איר שויס איר קליין יונג אייניקל רבקהלע, און זיך כסדר איינגיהערט צום קוואַלנדיקן פאַנטאַן פון ייִדיש, וואָס כסדר געשטראָמט האָט פון דער באָבין. און ווען די יונגע ייִדישע טאָ:טער פלעגט אַמאָל נישט קענען איינשלאָפן אַליין אויפן געלעגער, פלעגט שוין מוזן דער גרייז-גראָער זיידע זיצן אַ לאַנגע, לאַנגע צייט אויף איר בעט, און איינשלעפערן זיין אייניקל מיט די שענסטע אַגדות און מעשיות פון גרויס׳ן תנאים און צדיקים, איבערלאָזנדיק איר אַ לעצט-געלד, ביינאַכטיקע ריינע קינדער-חלומות.

אַזוי פלעגט אַמאָל אויך די ייִדישע טאָכטער אין דער סביבה פון היים, פון טאַטן און מאַמין שטענדיק געפונען איר בעסט רוחניותדיקן פריינט, איר הערכסטן וועג-ווייזער, וואָס האָט אַריינגעגעבן איר לעבן תוכן און נשמת, תפארת און שיינקייט. דעם גוטן פריינט פון ייִדיש, פון מאַמע-לשון. דעריבער היינט, ווען מיר זעען, יין אוּ טעכטער, באַלד פון קינדווייז אָן,

פאַרגעסן און... קליקן און מיילער אויסגיקרומט פון פליק. — צוויי מחנות. שעפּשיט איר ... האָט נישט גיוויסט ווי-אַזוי דער „הויקער״ איז געשטאָרבן. ביי אַ פראַנצויזיש ... שט געקענט די „געפינינע בלעטלעך״ — די תפילת פון שטעלט זיך די אויערן, זיינע לעצטע מינוטן. מיר זעען, ווי עס טריקנט פ...

ייִדישקייט, וואָס האָט גיברויזט אין ... און שטרומפּט און שרופּט, נישט האָבנדיק ... הייסט עס נישט נאָר דאָס לשון ווערט אָפּגעשטאָרבן, פון בוים תייבן אָן צו וועלקן, נאָר דער גאַנצער שטאַם, דאָ... מיטן וואָרצל צוזאַמען ווערן אָפּגיטייט, אויף אייביק, אייביק.

...דישע קינדער

וועגן פאַריתומטן ליד

יעדער פילנדער מענטש ווייס, אַז געזאַנג איז אַ הימלישע מתנה, אַ טייל פון דער קונסט ווי אַלע אַנדערע קונסט-צווייגן. ס׳איז אפשר אין די הימלען פאַראַן אַ באַזונדערער אוצר פון נגינה. געזאַנג איז בכוח דעם מענטש צו דערהויבן אין העכערע און ריינערע וועלטן און דערוועקן אין אים די טיפסטע בענקעניש צו גוטס און שיינס—צו אייביקייט.

געזאַנג איז דער שטאַרקסטער פאַקטאָר אין פאַרברידערונג צווישן מענטשן, זאָל מען זאָגן צו טויזנט מענטשן: „זייט ברודער, האַלט אייך צוזאַמען!״ וועט עס שוואַך ווירקן, זאָלן אָבער די זעלבע טויזנט מענטשן אָנהויבן זינגען אַ הימן, אַ ליד פון פאַרברידערונג — דעמאָלט הויבן זיך די הערצער, גיסן זיך צוזאַמען די נשמות אין איין האַרמאָנישן בונד.

די וועלט ווייס עס. נישט בחינם גייען די זעלנער אין דער מלחמה מיט געזאַנג ביים איינגעמען די ווערסאַל אין פראַנקרייך, בעת דער פראַנצויזישער רעוואָלוציע האָט דער המון זיך געשאַפן זיין ליד, וואָס איז דערנאָך געוואָרן פראַנקרייכס נאַציאָנאַל-הימנוס.

די היינטיקע דעמאָראַליזירטע וועלט נוצט אויך גוט אויס דאָס מיטל פון געזאַנג צו אירע צוועקן. אומעטום ווי מע גייט און מע שטייט, אין די גאַס, אויף די באַן ווערט געברומט און געזונגען „שלאַגערס״, וואָס מערן זיך וואָס אַמאָל מער און ווערן וואָס אַמאָל מער באַנאַל און פאַרשייט.

די קינדער פון דער שול ברענגען מיט זיך מיט פון דער גאַס אַזעלכע „שלאַגערס״, נישט וויסנדיק אַליין ווי ווייט מיאוס ס׳זענען די דאָזיקע „לידער״, וואָס זיי הערן פון די דערוואַקסענע. ס׳איז ממש אַ ווייטיק צו זעען, ווי די קינדער פאַראומרייניקן זייערע מיילעכלעך מיט אַזאַלכע מיאוסע און פאַרשייטע ווערטער, וואָס גרילצן אין די אויערן און רייצן אָן אַ שיעור. דאָס ייִדישע, ריין ייִדישע ליד איז דאַגעגן פרעמד היינט די דאָזיקע קינדער פון דער גאַס און היים. זיי הערן עס נישט דאָרט און פילן עס נישט.

אין די בית-יעקב-שולן פר אווט מען שוין יעצט מתקן צו זיין די דאָזיקע צרה פון גאַסן-געזאַנג מיטן איינפירן דאָס געזאַנג פון אייגענע פרומע, ייִדישע לידלעך. די לידלעך וואָס פּאַסן זיך אַריין אין יעקבס הויז זענען לחלוטין אַנדערע ווי די פון דער גאַס. זיי רעדן פון טרערן און פיין, פון טרייסט און בענקשאַפט, פון עבר און עתיד. זיי דערפרישן און דערקוויקן די קינדערס האַרץ. דערהויבן עס און ריייניקן עס. מע קאָן יעצט הערן פון ב״י קינדער זינגען אַזעלכע ווערטער: „אַלף, בית-גימל – בעט איך ג–ט אין הימל״, תורה שיינע, תורה זיסע, דו ביסט די בעסטע סחורה״, „מיר זענען ווי פייגעלעך פרייע, צו דינען דעם איינציקן ג–ט״ און פיל אַנדערע פון דעם מין. דאָס אַלץ ווערט יעצט געזונגען אין דער ב״י שול און די קינדער ברענגען אַהיים פאַר יעדן יום-טוב אַ פריש פורים, אדער פסח-ליד און פּויל; אָן די שטוב מיט עכט ייִדישע טענער, וואָס דערפרייען און דערפרישן די עלטערנס האַרץ.

דאָס אייגענס למשל בעת די „בנות״ קומען זיך צוזאַמען אַ פרייטיק צו נאַכטס אדער אַ שבת בין-השמשות און זינגען אַלע צוזאַמען אדון עולם אדער אַנדערע ג–טלעכע ייִדישע הימנען. און דעמאָלט איז קיין ספק נישט ווערן זיי אַ סך בעסער, ריינער און פרומער. און דעמאָלט זענען זיי פול מיט חשק און האָפענונג צו זיין באמת די בעסטע און די פרומסטע.

„בית יעקב״ און „בנות״ דאַרפן טאַקע וואָס מער אויסנוצן דעם גרויסן ווערט (סוף אויף זייט 11)

אַ פּרשה חומש

גילערנט פון שמואל אסטערזעצער

ד'נ זכר פון מיין טאטין ע"ה צו זיין יאָרצייט י"א טבת.

די שווערסטע פסוקים אדער קיפיטלעך אין תנ"ך זענין די, וועלכע זענין גידאַנקלעך שווער, וועלכע לאזן זיך נישט אויסגלייכן מיט דער השגת פון מאראַל און מוסר, וועלכע די תורה לערנט אונדז אויף אַנדערע ערטער; וועלכע וואַרפן אום, ווי ס-דאַכט זיך, אַלע מאראַלישע הנחות, וועלכע זענין אַליין פאַרשטענדלעך נישט נאר ביי אונדז יידן, נאר אויך ביי אַלע קולטור-מענטשן. די שאלה איז, ווי קומט עס, וואָס די תורה דערציילט אונדז די זאַכן אָן אַ שום קריטיק, ווי ס-וואלט דערביי קיין שום קשיא נישט גיוועזן, און אַזוי ווי זי וואלט ביי אַזעלכע מעשים קיין שום חסרון נישט גיזעען. מילא, אַזוי לאַנג ווי מיר פרעגן זיך אַליין איז נאָך נישט קשה. מיר זענין דאָך מאמינים בני מאמינים און וויסן גאַנץ גוט, אַז דער חסרון ליגט נישט אין יענע מעשים אדער מעשיות, נאר אין אונדזער שכל, אין אונדזער פאַרשטיין. שווער שוין איז דער „דע מה שתשוב" ווען אַנדערע פרעגן, בפרט נאָך יענע אַנדערע, וועלכע זוכן נישט דעם אמת, נאר די קריטיק לשם קריטיק, און קריטיקירן אפילו דארט, וואו ס-איז נישטאָ וואָס. נאר דאָ האט מען אויך נאָך אַ ברירה. גאָר שווער איז אבער צו לערנין דאָס מיט קינדער. קודם, וואָס ענטפערט מען זיי אויף זייערע שאלות? און ווען אפילו זיי פרעגן נישט, בלייבט אויך אַ שווערע שאלה, ווי אַזוי לערנט מין זיי דאָס, אַז ס-זאל זיי נישט ברענגען איצט אדער שפעטער צו ספקות און נאָך שווערע זאַכן, אַז ס-זאל נישט גורם זיין אַ ריס אין זייער נשמה און אַ פגם אין זייער אמונה אין דער הייליקייט פון זער תורה.

נאר אויב מיר גלייבן טאַקע, אַז „תורת ה' תמימה" און דער חסרון ליגט נאר אין אונדזער פאַרשטיין, טא מוזן מיר זיך אבער פאַרטיפן אין די ענינים און פרואוון אַרויסצוגיפינין די פאַרבאָרגינע אוצרות. און באמת איז דאָס גאָר נישט אַזוי שווער, ווייל אַ סך, אַ סך טייערע פערל זענין צושפרייט אין די ספרים פון אונדזערע מפרשי התורה, און אויב מע גיט זיך מי, זיי צוזאַמין זוכן און צו איין שנירל צוניף בינדן, ווערן אַלע קשיות בטל און מע זעט דעם שכלדיקן אמת פון אויבן אויף. מע דערקענט אויך באַלד דעם דערהויבינים מוסר, וואָס די תורה וויל אונדז אויך דארט לערנין.

אט למשל דאָס קיפיטל אין פ' תולדות, (בראשית כ"ז א'–כ"ח, ט') וועלכיס דערציילט פון דער ברכה, וועלכע יעקב האט „אויסגינאַרט" ביי זיין פאָטער. ד'כט זיך אין דעם ענין איז עס דאָס שווערסטע קיפיטל פון דער תורה. ס-איז, פאַרשטייט זיך, נישט נייטיק, דאָ אויפצוציילן אַלע שוועריקייטן פון דעם קיפיטל, ווייל זיי פאַלן יעדן אין די אויגן און יעדער פרומער לערער אדער לערערן ווייסט גאַנץ גוט, ווי שווער ס-איז דאָס דאזיקע קיפיטל מיט קינדער צו לערנין. און דווקא דאָס קיפיטל וויל איך פרואוון דאָ איבערגעבן, כדי צו ווייזן, אַז אויב מע קוקט זיך בעסער צו צו די ווערטער פון דער הייליקער תורה זענין פלוצים פאַרשוואונדן אַלע שוועריקייטן. איבערפלעכלעקייט איז דער מקור פון אַלע קשיות. פאַרשטייט זיך, אַז כדי מקצר צו זיין זאָג איך דאָ פשט נאר אין די פסוקים, וועלכע מע מוז מדייק זיין. די אַנדערע פסוקים פאַרשטייט מין שוין אַליין.

הקדמה: די ברכה, וועלכע ג-ט האט גיגעבן אַברהמן, און וועלכע ס-ווערט אפט דערמאַנט אין דער תורה, אַז פון זיינע קינדער וועט ווערן דאָס גרויסע גיבענטשטע פאלק, וועלכיס וועט ירשינין דאָס הייליקע לאַנד, אט די ברכה איל יצחק איבערגעבן זיין זון איידער ער שטאַרבט. וועלכן זון זאל ער זי אבער געבן? אַזוי ווי יצחק האַלט עשון דעם בכור פאַר אַ צדיק, האַלט ער אַז די ברכה קומט אים. ער רופט דעריבער עשון, בנו הגדול, זאָגט אונדז אבער דער פסוק, דעם עלטערן זון נישט דעם בכור. שוין אין ערשטן פסוק ווייזט אונדז די תורה יצחקס טעות. עשו האט די בכורה מבזה גיוועזן, זי פאַרשענקט, פאַרקויפט, ער איז גאָר נישט דער בכור, נאר דער עלטערער. ווען יצחק זאל דאָס וויסן, וואלט ער גאָר נישט גיוועזן גיקלערט, אים צו געבן די ברכה. „ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי והביאה לי ואוכלה בעבור תברכך נפשי בטרם אמות". יצחק וויל געבן די ברכה זיין זון מיט רוח הקודש, כדי השי"ת זאל מסכים זיין. מיר וויסן אבער, אַז „אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה של מצוה".–(די שכינה רוט נאר ווען דער מענטש איז פריילעך). יצחק, וועלכער זיצט איינגישלאָסן אין גיצעלט אַלט און בלינד וויל דורך דער שמחה פונים גוף דערגרייכן די שמחה של מצוה, די שמחה פון דער נשמה. ער זאָגט דעריבער, ברענג מיר גוטע מאכלים, כדי מיין נפש זאל דיך קענין בענטשן.

„ורבקה שומעת כו'" רבקה הערט דאָס און איז אין אַ גרויסער פאַרלעגנהייט. די מוטער קען די קינדער בעסער ווי דער פאָטער. זי ווייסט, ווי עשו איז זיך באַגאַנגין מיט דער בכורה, זי קען זיין התנהגות און זי ווייסט, ווי ווייניק ראוי ער איז פאַר דער ג-טלעכער ברכה. זי קען ווידער אויך דעם יעקבן, דעם יושב אוהל און גרויסן צדיק און ווייסט, אַז ג-טס רצון איז, ער זאל גיבענטשט ווערן, וואָס זאל זי אבער טון? זאל זי אַהינגיין צו דעם בלינדן יצחק און אים די אויגן עפינין? מעג זי דעם אַלטן, קראַנקן יצחק אויפיל צער אָנטון? ער איז דאָך זיכער שטאַלץ, אַז אים גייט בעסער ווי זיין פאָטער אין ענין קינדער, אַז זיינע זון זענין ביידע גוט און פרום, אַז זיין בכור איז יא ראוי לברכה, ווי קען מין אים אַזוי אומרחמנותדיק כצער זיין און זיין שיינים חלום איבעררייסן? זאל זי ווידער שווייגן און דערלאָזן, אַז עשו זאל באַקומין די ברכה און חרוב מאַכן אַ וועלט? דאָס קען דאָך נישט זיין ג-טס רצון. זי מוז דעריבער זוכן אַן-אַנדערן וועג. אַ וועג וועלכער ליגט אין גאַנצן אין ג-טס האַנט. ממה נפשך, וויל השי"ת אַז עשו זאל גיבענטשט ווערן, וועט דאָך דער וועג נישט גיראָטן, אלא וועט ער גיראָטן, איז דאָך אַ סימן אַז ג-ט איז מסכים. „ורבקה אמרה כו'. ועתה בני שמע בקולי כו'". זי ווייסט גאַנץ גוט, ווי ווייט יעקב דער איש תם איז ווייט פון אַ חשש רמאות. אויב זי וועט זיך מיט אים אַריינלאָזן אין וויכוחים, וועט זי ביי אים גאָרנישט פועלן. זי זאָגט דעריבער: איך באַפעל דיר, דו מוזט האָרכן, אויב דו ווילסט אדער נישט. ווי קען זי אים דערציילן, וואָס ס-טוט זיך ביי איר אין האַרץ? און אַז יעקב קומט טאַקע מיט זיינע טענות „אולי ימשני אבי כו'" והבאתי עלי קללה כו'". גיט זי אים אַ קורצע און שאַרפע תשובה: „עלי קללתך בני" (איך נעם אַלץ אויף מיר, אפילו אַ קללה ח"ו, כאַראַקטעריסטיש פאַר אַ יידישער מוטער) „אַך שמע בקולי ולך קח לי". פרעג נישט קיין שאלות, דאָס איז מיין ציווי און דו טו.

אמת, זי וויל פרואוון דעם יצחקן אָפּצונאַרן, אבער ס-איז פאַראַנין אַן-עבירה לשמה, וועלכע איז גאָר קיין עבירה נישט, אפט אפילו דער היפך פון אַן-עבירה. וואו איז למשל פאַראַנין אַן-ערגערע זאַך ווי רציחה, בפרט נאָך הרגינין נאָענטע קרובים און פונדעסטוועגן האט משה רבינו פאַר זיין שטאַרבן נישט גיפינין קיין גרעסערן זכות פאַרן שבט לוי ווי „האומר לאָביו ולאמו לא ראיתיו". דאָס שלעכטע צו פאַרניכטן לויטן רצון פונים בורא, ובערת הרע, איז אַ מצווה. ביי עבודה-זרה זאָגט די תורה אַפילו ביי די נאָענטסטע קרובים לא תחמול ולא תכסה עליו, זאלסט קיין רחמנות נישט האָבן. דאָס רמאות אין אונדזער ענין ווי מיאוס ס-זאל נישט זיין, איז דאָס אַן-עבירה לשמה צו פאַרהיטן, אַז דער רשע זאל נישט באַקומין די מאַכט חרוב צו מאַכן וועלטן.

יעקב איז אבער די גאַנצע זאַך זייער פריקרע גיוועזן. פון איין זייט דער שטרענגער באַפעל פון דער מוטער און פון דער צווייטער זייט די אוממעגלעכקייט אַזאַ זאַך צו טון. מיר זען דעריבער: וילך — ויקח — ויבא לאמו. ער לויפט נישט, (ווי למשל, ואל הבקר רץ אַברהם) ניין, נאר ער גייט – און נעמט – און ברענגט דער מוטער. אויף דעם גאַנצן טון ליגט דער חותם פון אומווילן און גיצווינגינקייט, אט נאר פון יוצא וועגן. און אַלץ פאַוואָלע, אפשר וועט עשו אינצווישן אָנקומין און די גאַנצע מעשה וועט בטל ווערן. ותעש אמו מטעמים. מער טוט ער אבער גאָרנישט, נאר לאָזט די מוטער אַלץ טון. אט הערשט האָבן מיר גיהערט, אַז ויזד יעקב נזיד, ער האט אַליין גיקאָכט. אבער דאָ רירט ער נישט צו אַ האַנט. אויך ווייטער כסדר. „ותקח רבקה... ותלבש... הלבישה על ידיו... ותתן כו'" אַלץ נאר זי און ער גאָרנישט. גינוג ער קען נישט מעכב זיין, אבער אַליין עפעס דערצו טון, דאָס קען ער נישט.

(סוף זע „בית יעקב" נומער 97)

יעדער וואָס וויל קענין גוט שרייבן יידיש — מוז האָבן תמיד ביי דער האַנט דאָס

יידיש ווערטער-ביכל

פון ד"ר שלמה בירנבוים

דער קוואַל פון יידיש

פון גרשון גאָרא

אַז דאָס יידישע ייִנגל, האט אַמאָל גישעפּט זיין גאַנצע יניקה, זיין יידישלעכע הימלישע פאַנטאַזיע, זיינע ערשטע האַרציקסטע גיפילן און אַנטפלעקונגען פון דערהויבינע וויזיעס — דאָס אַלץ גישעפּט פון גרויסן, זאַפטיקן קוואַל, וואָס רופט זיך יידיש, איז פאַר יעדן איינים קלאָר. באַלד דעם ערשטן שוועבנדיקן מלאך, וואָס האט אים אַזוי חייס ליב גיהאַט און אים פון הימל די בעסטע מאַנדלין גיוואָרפן אין חדר, ווען ער האט זיך אָנגיהויבן צו לערנין דעם אַלף-בית פון דער יידישער תורה, האט מין אים אַנטפלעקט אין אַ פאַרשפילנדיקן קינדערשן יידיש. דערנאָך אַ ביסעלע ווייטער, עפינינדיק פאַר אים דאָס טירל פון רייפקייט, האט דאָך גאָר נישט קיין שיעור. דאָס טובלין זיינס כסדר, דאָס ווייקן זיך מיט דער גאַנצער נשמה אין דעם גרויסן און פלייצנדיקן ים פון יידיש. אַלץ וואָס נאר ס-האט זיך אַזוי שטאַרק איינגיוואָרצלט אין זיין האַרץ איטלעכס יידישע גרעזעלע, איטלעכס יידישע בלימעלע, וואָס האט זיך איינגיפלאַנצט אינווייניק אין אים, איז דאָך פון אַלע זייטן גיוועזן באַשפּריצט מיט דעם אויפלעבונגס-טוי פון יידיש. וואָרן ווי אַזוי וואלט דען מעגלעך גיוועזן איבערצוגעבן פאַרן ייִנגל די פיגורן פון אונדזערע הייליקע אָבות, דאָס צדקות פון אונדזערע אמהות און שפעטער אַביסל די אַלע שטראַף-רייד פון אונדזערע נביאים, די שיינע מדות און מנהגים פון אונדזערע תנאים — אינגאַנצן, מיטן גאַנצן שיינקייט, מיט אַלע באַהאַלטנסטע און טיפסטע ניואַנסן, ווען נישט דער טייערער אוצר וואָס האט אַזוי שטאַרק פאַרקניפּט און פאַרבונדן תלמיד מיט רבי, דער אוצר פון יידישן לשון, וואָס די מאַמע האט אין ביידן צוגלייך מיט דער מילך פון ברוסט אַריינגיגאָסן.

פלעגט טאַקע אַזוי, אין יעדן איינציקן, פון אונדזער גאָר נישט לאַנגין אַמאָל, אין זיינע בלוטן און אָדערן, אין מאַרך און גלידער ריגין אַ שפע פון די ביידע האַרמאַניש גיבונדינע אוצרות יידיש און יידישקייט, לשון און האַרץ, און האָבן זיך צוגאָסן איבערן גאַנג פון זיין גאַנץ לעבן און גישפּייזט די אַלע דורשטיקע איברים אין אים. נאר אַפילו אויך די יידישע טאָכטער פון אַמאָל, כאָטש אירע אויגן האָבן קיין חדר, קיין רבין פאַר זיך אין גאַנצן נישט אָנגיקוקט, האט זי אויך איינגיזאַפּט אין זיך איר רוחניותדיקע יניקה, איר יידישקייט פון דעם איינציקן ריינים קוואַל יידיש. און אויב דאָס ייִנגל האט גידאַרפט גיפינין פאַר זיך דאָס יידישקייט אין דער סביבה פון חדר, פון רבין, אין די ווייכע, איידעלע אויסטייטשונגען פון אַ נביא, אין אַ האַרץ-אויסגאָס פון אַ פאַרטייטשטן פסוק תהלים, האט די יידישע טאָכטער גיפונין איר התלהבות אין באַפליגלטקייט. איר יידיש גיפיל אין אַ מער נענטערער, אין אַ מער אינטימערער סביבה — אין דער סביבה פון היים, פון טאַטע און מאַמע, אין דער סביבה פון יידישן לשון.

פ'עגט אַמאָל די מאַמע שבת פאַרנאַכט נאָך ליכט-צינדן, ווי אַ בת-מלכה זיך אָוועקזעצן זאָגן די האַרציקע תחינות נאָך ליכט-צינדן, האט זי באַלד צו זיך גינומין אי: יינגע, פריש אויסגיוואַשינע, שבתדיק-אָנגיטוענע טאָכטער, זי אויך אָוועקגיזעצט לעבן די שבת-ליכט, און צוזאַמין מיט איר די תחינות גיזאָגט. איר אין יידיש אויפגיפראַלט די הימלין פון „ג-ט פון אברהם יצחק ויעקב"; איר אין יידיש אַריינגיגאָסן דאָס פרומקייט פון שרה, רבקה, רחל, לאה; און פאַר איר אין יידיש אויסגיגאָסן דאָס האַרץ אויף פרנסה און הצלחה.

פלעגט אַמאָל די באָבע שבת נאָכן עסן זיך אָוועקזעצן בּיים צאינה-וראינה און מיט אַ זיסקייט אים ליינין, איז באַלד גיזעסן אויף איר שויס איר קליין יונג אייניקל רבקהלע, און זיך כסדר איינגיהערט צום קוואַלנדיקן פאַנטאַן פון יידיש, וואָס כסדר גישטראָמט האט פון דער באָבין. און ווען די יונגע יידישע טאָ:טער פלעגט אַמאָל נישט קענין איינשלאָפן אַליין אויפן גילעגער, פלעגט שוין מוזן דער גרייז-גראָער זיידע זיצן אַ לאַנגע, לאַנגע צייט אויף איר בעט, און איינשלעפערן זיין אייניקל מיט די שענצטע אַגדות און מעשיות פון גרויס; תנאים און צדיקים, איבערלאָזנדיק איר אַ לעצט-געלד, ביינאַכטיקע ריינע קינדער-חלומות.

אַזוי פלעגט אַמאָל אויך די יידישע טאָכטער אין דער סביבה פון היים, פון טאָטן און מאַמין שטענדיק גיפונין איר בעסטן רוחניותדיקן פריינט, איר העכסטן וועג-ווייזער, וואָס האט אַריינגיגעבן איר לעבן תוכן און נשמת, תפארת און שיינקייט. דעם גוטן פריינט פון יידיש, פון מאַמע-לשון. דעריבער היינט, ווען מיר זעען, זין או טעכטער, באַלד פון קינדוויז אַז, פאַרגעסן אונדזער לשון, שעמין זיך אים צו רעדן, און ווען די אַלטע באָבע שעפּשיט איר תחינה אין דער שטיל, שטייט די יידישע טאָכטער, איר אייניקל, ביי אַ פראַנצויזיש ביכל, מיט אַ גרימאַסע אויפן פנים אויף איר באָבין, פאַרשטעלט זיך די אויערן, נישט צו הערן דעם יידיש פון דער תחינה, און ווען מיר זעען, ווי עס טריקנט כסדר איין דער פלייצנדיקער קוואַל פון יידיש און יידישקייט, וואָס האט גיברויזט אין די הערצער פון עלטערן און אור-עלטערן, און שרומפּט און שרופט, נישט האָבנדיק קיין אָרט וואו זיך איבערצוגיסן — הייסט עס נישט נאר דאָס לשון ווערט אָפּגישטאַרבן, נישט נאר די בלעטער פון בוים הייבן אָן צו וועלקן, נאר דער גאַנצער שטאַם, דאָס גאַנצע לחלוחית מיטן וואָרצל צוזאַמין ווערן אָפּגיטייט, אויף אייביק, אייביק.

וועגן פאַריתומטן ליד

יעדער פילנדער מענטש ווייס, אַז גיזאַנג איז אַ הימלישע מתנה, אַ טייל פון דער קונסט ווי אַלע אַנדערע קונסט-צווייגן. ס-איז אפשר אין די הימלין פאַראַן אַ באַזונדערער אוצר פון נגינה. גיזאַנג איז בכוח דעם מענטש צו דערהויבן אין העכערע און ריינערע וועלטן און דערוועקן אין אים די טיפסטע בענקיניש צו גוטס און שיינס—צו אייביקייט.

גיזאַנג איז דער שטאַרקסטער פאַקטאָר אין פאַרבּרידערונג צווישן מענטשן. זאל מין זאָגן צו טויזנט מענטשן: „זייט ברודער, האַלט אייך צוזאַמין!" וועט עס שוואַך ווירקן, זאָלן אבער די זעלבע טויזנט מענטשן אָנהויבן זינגין אַ הימן, אַ ליד פון פאַרבּרידערונג — דעמלט הויבן זיך די הערצער, גיסן זיך צוזאַמין די נשמות אין איין האַרמאַנישן בונד.

די וועלט ווייס עס. נישט בחינם גייען די זעלנער אין דער מלחמה מיט גיזאַנג בּיים איינגעמין די ווערסאַל אין פראַנקרייך, בעת דער פראַנצויזישער רעוואָלוציע האט דער המון זיך גישאַפן זיין ליד, וואָס איז דערנאָך גיוואָרן פראַנקרייכס נאַציאָנאַל-אייגנטום.

די היינטיקע דעמאָראַליזירטע וועלט נוצט אויך גוט אויס דאָס מיטל פון גיזאַנג צו אירע צוועקן. אומיטום ווי מע גייט און מע שטייט, אין די גאַס, אויף די באַן ווערט גיברומט און גיזונגין „שלאַגערס", וואָס מערן זיך וואָס אַמאָל מער און ווערן וואָס אַמאָל מער באַנאַל און פאַרשייט.

די קינדער פון דער שול ברענגין מיט זיך מיט פון דער גאַס אַזעלכע „שלאַגערס", נישט וויסנדיק אַליין ווי ווייט מיאוס ס-זענין די דאזיקע „לידער", וואָס זיי הערן פון די דערוואַקסינע. ס-איז ממש אַ ווייטיק צו זען, ווי די קינדער פאַראומרייניקן זייערע מיילעכלעך מיט אַזאַלכע מיאוסע און פאַרשייטע ווערטער, וואָס גרילצן אין די אויערן און רייצן אָן אַ שיעור. דאָס יידישע, ריין יידישע ליד איז דאגעגן פרעמד היינט די דאזיקע קינדער פון דער גאַס און היים. זיי הערן עס נישט דארט און פילן עס נישט.

אין די בית-יעקב-שולן פר אווט מין שוין יעצט מתקן צו זיין די דאזיקע צרה פון גאַסן-גיזאַנג מיטן איינפירן דאָס גיזאַנג פון אייגינע פרומע, יידישע לידלעך. די לידלעך וואָס פאַסן זיך אַריין אין יעקבס הויז זענין לחלוטין אַנדערע ווי די פון דער גאַס. זיי רעדן פון טרערן און פיין, פון טרייסט און בענקשאַפט, פון עבר און עתיד. זיי דערפרישן און דערקוויקן די קינדערס האַרץ דערהויבן עס און רייניקן עס. מע קאָן יעצט הערן פון ב"י קינדער זינגין אַזעלכע ווערטער: „אַלף, בית-גימל – בעט איך ג-ט אין הימל", תורה שיינע, תורה זיסע, דו ביסט די בעסטע סחורה", „מיר זענין ווי פייגעלעך פרייע, צו דינין דעם איינציקן ג-ט" און פיל אַנדערע פון דעם מין. דאָס אַלץ ווערט יעצט גיזונגין אין דער ב"י שול און די קינדער ברענגין אַהיים פאַר יעדן יום-טוב אַ פריש פורים, אדער פסח-ליד און פול; אָן די שטוב מיט עכט יידישע טענער, וואָס דערפרייען און דערפרישן די עלטערנס האַרץ.

דאָס אייגינס למשל בעת די „בנות" קמין זיך צוזאַמין אַ פרייטיק צו נאַכטס אדער אַ שבת בין-השמשות און זינגין אַלע צוזאַמין אדון עולם אדער אַנדערע ג-טלעכע יידישע הימנין. און דעמלט איז קיין ספק נישט ווערן זיי אַ סך בעסער, ריינער און פרומער. און דעמלט זענין זיי פול מיט חשק און האָפינונג צו זיין באמת די בעסטע און די פרומסטע. „בית יעקב" און „בנות" דאַרפן טאַקע וואָס מער אויסנוצן דעם גרויסן ווערט

(סוף אויף זייט 11)

די גיפֿינגינע בלעטלעך...

(דערציילונג)

פֿון אלימלך שטייער

ס-איז מיין חיב, וואָס איך טו דאָ דערפֿילן, פֿאַרעפֿנטלעכנדיק די פּאָר פֿאַרגילייגטע בלעטלעך — אַ מין „צוואָה", — וואָס זענען אָנגיקומען צו מיר נאָכן משונהדיקן טויט פֿון יענים וואונדערלעכן „הויקער".

„דער הויקער" — אונטער קיין אַנדערן נאָמין האט מין אים נישט גיקענט אין שטאָט. מ-האט אים בכלל קיינמאָל נישט גיזעען אַרויסגיין פֿון שטוב. תמיד איז ער גיזעסן אויף זיין הויכן לאָמין בענקל מיטן לעדערנים גיקאַרבטן רוקן, וואָס ביי משה שוסטער אין שטוב. תמיד האט ער פֿון זיין ווינקל אַ־ויס־גיקוקט דורך די צושפּרענקלטע שויבן, מיט אויפֿגיפּראַלטע גרויסע אויגן, וואָס אין זיי האט גיפֿינקלט אַ טיפֿער בלאָלעכער אָפּשיין, וואָס האט גימאַכט מענטשן אָפּווענדן די בליקן, ווען זיי האבן זיך צוזאַמינגיטראָפֿן מיט זיינע אויגן.

כ-מיין, אַז ס-איז זעלטן צו גיפֿינין אַ מענטש, וואָס זאל האָבן מיט אים גירעט אַ פּאָר ווערטער. אין שטאָט האט מין נאר גיוויסט אזוי פֿיל, אַז ער איז אַ שוואָגער פֿון משה דעם בלינדן שוסטער, איז אַ קאַליקע פֿון גיבוירין, וואָס האַלט זיך כל-ימיו אויף ביי זיין דאזיקן שוואָגער, וואָס איז אַליין אַ ייד אַן-אביון, אַ מחוסר-פּרנסה. תמיד האט מין אים — דעם „הויקער" — גיזעען זיצן אויפֿן זעלבן פּלאַץ, שטום קוקן אינים חלל, האט מין זיך גיטראַכט, מסתמא פֿעלט אים עפּיס אַ קלעפּקע אין מוח אויבין, טאַקע אַ רחמנות. נעבעך... און ווייטער וואָס איז וועמינס עסק?.. פֿאַראַן גינוג צרות — און גינוג...

אבער, אין איינים אַ טאָג, איז פּלוצים צו מיר גיקומין משה שוסטער, האט גיקוקט אויף מיר מיט זיין פֿאַררויטלט אויסגירינין אויג און גיזאָגט ווי פֿאַר־שעמט — ער איז גישטאַרבן...

איך האב צוערשט נישט פֿאַרשטאַנין וועגן וועמין ער רעט דאָ — ער... האט ער שטיל גיזאָגט. דער „הויקער"...

ער האט זיך אומגידרייט און כ-האב גיזעען, אַז זיין פּלייצע האט גיציטערט און אין אויג איז גיהאנגין אַ טרער.

— כ-ווייס... האט ער אַלץ פֿאַרשעמט גישטאַמלט, עפּעס בלעטלעך פּאַפּירן איבערגילאָזט... נאַט, איר וועט עס אפשר פֿאַרשטיין...

כ-האב צוגינומין די עטלעכע בלעטלעך פּאַפּיר פֿון זיין האַנט און שטאַרק פֿאַרוואונדערט גינומין בלעטערן. דעם „הייקער" האב איך גיקענט בלויז אויף אַזוי פֿיל, וואָס אַמאָל, אַז איך פֿלעג מיר פֿאַרריכטן די שיך ביי משה שוסטער, פֿלעג איך פֿילן אויף זיך דאָס בלאָלעכע טיפֿקייט פֿון זיינע אויגן און אַ פֿאַר־גליווערטער מילדער שמייכל. וואָס איז גילעגן אויף זיינע לעפּצן, און תמיד גיהאַט דעם איינדרוק ווי ער זאָל קוקן אויף איין פּונקט, ערגיץ וויט-ווייט... און מער נישט.

אבער וואָס איך האב אַדורכגיבלעטערט איינס פֿון די פּאַפּיר-בלעטלעך, איז מיין שטוינונג גיוואַקסן.

ס-זענין גיוועזן צוקנאַדערטע שטיקלעך פּאַפּיר, גישריבן מיט אַ גרויסע צו־פֿלאַסינע האַנטשריפֿט אין דער שנעל.

כ-גיב דאָ איבער זייער אינהאַלט אין גאַנצן, פֿון וועלכן כ-האב זיך דערוואוסט דעם שרעקלעכן סוד פֿון „הויקערס" טראַגישן טויט — דעם אינהאַלט — אַזוי ווי ער שטייט און גייט.

„מיין בריוו צו אַ פֿריינט.

פֿריינט מיינער — ווי דו ביסט, דו, וואָס דיין פּנים איז מיר אומבאַקאַנט און דיין אויסערלעך גישטאַלט איז פֿאַר מיר פֿאַרהוילן. ווער און וואו דו ביסט — אַ פֿריינט ביסטו מיר. ווייל אַ האַרץ האסטו אַ צובראָזגיט אויף פֿיץ-פּיצלעך און אַ צובלוטיקטע נשמה פֿלאַטערט אין דיין אינעווייניק — און דאָס פֿאַראייניקט אונדז. אַלץ וואָס טוט ווייַ — פֿאַראייניקט.

און דאָס וואָס איז אין אונדז פֿינצטער און פֿאַרהוילן, די טונקעלע שוידערן פֿון אונדזער נשמה, וואָס גיבן נישט קיין רו, טאָג און נאַכט — גיב אַהער די האַנט אומבאַקאַנטער — אַ פֿריינט ביסטו מיר.

אַ פֿריינט — ווייל דו פֿילסט דאָס, וואָס אַנדערע האָבן קיין אַנונג נישט דער־פֿון, ווייל דו ציטערסט מיט אַן אינעווייניקסטן ציטערניש, דעמלט ווען אַנדערע מאַכט דאָס איבערגיזעטיקייט טעמפּ און פֿאַרגליווערט און דאָס זעלבסט־צופֿרידנקייט מאַכט זיי טויב אין אַלים וואָס קומט פֿאַר מחוץ די גרעניץ־סלופּיס פֿון זייער צופּיצלטן וועלטל. יענע, וואָס צוליב באַקוועמלעכקייט וועגן, לייקינין זיי אין אַלים וואָס קריכט אַרויס פֿון די דלת אמות פֿון זייער צו־קרישלטער השגה — און מיט שפּאָט און מיט חוזק זאָגן זיי — טרוימער...

טרוימסט? פֿילסט אַמאָל ווי דאָס האַרץ גיט אַ צאַפּל אַרויף און אַראָפּ ווי אַ פֿויגל אין אַ קלאַטקע — דיינע אויגן זעען זאַכן פֿאַר אַנדערע פֿאַרהוילינע?— גיב אַהער די האַנט אַ פֿריינט ביסטו מיר.

אונטער די פֿענצטער ווימלט אַ המון. הערסט זייערע אויסגימאָגערטע ווערטער און פּוסט גירעדעכץ אין טעמפּן בליק, זייער אָפּגרונטיק גיוויין — און ביסט זיי מבטל און האסט אויף זיי רחמנות, מיטן גאַנצן האַרץ רחמנות, זעסט וואָס די מלחמה פֿאַר אַ ביסן ברויט האט אויס זיי גימאַכט, זעסט זייערע קליינלעכע פֿאַרברעכנס און קליינלעכע טוגענטן, פֿאַרשטייסט אַלץ און דאָס האַר ווערט אין דיר צובראָכן אויף שטיקלעך — און ביסט זיי מוחל און בעטסט פֿאַר זיי מחילה מיטן גאַנצן האַרץ — גיב אַהער די האַנט, ווייל אַ פֿריינט ביסטו מיר.

זע, נון איז דער אָוונט גינידערט. אַ טונקלקייט קריכט פֿון די ווענט. טראָפּנס רעגן רוישן אויף די שויבן. מיין שוואָגער, משה דער שוסטער, זיצט אויף אַ נידריק בענקעלע, זיין שוסטער-בענקעלע — און פֿיילט עפּעס אין אַ האַרטער פֿאַרזשאַווערטע לעדער. ס-איז בלויז פֿון גיוואוינהייט וועגן. קיין אַרביט איז נישטאָ, שוין לאַנג נישטאָ. און קיין ברויט איז אויך נישטאָ אין שטוב. ביים קאַלטן אויוון שטייט דאָס ווייב זיינס, מיין שוועסטער איטע, און ווישט עפּיס די אויגן מיט אַ צורומפּלטער שמאַטע. פֿונים בעטל טראָגט זיך דאָס גיוויין פֿונים קליינים קינד — ער איז הונגעריק, ער וויל ברויט... און די קושקיס זענין איינגישרומפּן.

און משה האַלט אַ פֿאָדים צווישן די ציין, בייסט און שעלט עפּעס מיט אַ פֿאַר־גאַווערטע צונג. כ-ווייס, ער שעלט איצט די גאַנצע וועלט. — הערסט, זאָגט ער, און קלאַפּט מיטן האַמער סתם אין דער וועלט אַריין. — אַז די גאַנצע וועלט זאל אונטערגיין איינמאָל פֿאַר אַלע מאָל...

איך פֿאַרשטאָפּ מיר די אויערן מיטן פֿינגער, איך פֿאַרשטיי ווי-אַזוי אַזאַ פֿאַרביטערונג זאַמלט זיך אָן, וואָס קען הרוב מאַכן דעם מענטש און חרוב מאַכן אַ וועלט...

און איך פֿיל מיך אין דער רגע אַזוי אומגליקלעך. ס-איז נישט דאָס טויזנט־פֿאַכיקע אומגליק, וואָס הויערט אויף מיינע צוקריפּלטע פּלייצעס, ס-איז נישט אַזוי די פֿאַרצווייפֿלונג פֿון צו זיין אַ שטרויכלונג אונטער שוואַכע פֿיס — ס-איז טויזנט מאָל מער דאָס שוידערלעכע באַוואוסטזיין פֿון דעם אינעווייניקסטן הוילקייט פֿון מענטשן, וואָס קענין נישט גיפֿינין קיין שום טרייסט אויף זייער צער. און די קללה פֿרעסט זיי אויף. דער אָפּגרונטיקער פּלאָג פֿון אָרימע אומגליקלעכע מענטשן, וואָס זענין אָנגיפֿולט מיט האַס און ביטערניש צו אַלים, און איך ווייס, אַז דער סוד פֿון טרייסט איז פֿון זיי פֿאַרהוילן.

צי האט זיך דיר שוין אַמאָל גיטראָפֿן, פֿריינט, צו זיצן אין דער פֿינצטער אין אַ בין-השמשות, קוקן אויף די טריפֿנדיקע שויבן, הערן דאָס קול פֿון אַן־אונטערגייענדיקער וועלט און טראַכטן און טראַכטן...

טראַכטן וועגן דעם, וואָס גייט אַוועק און וועגן דעם, וואָס וועט קומין — און אַזאַ ווייטאָק פֿרעסט דאָס האַרץ, און די נשמה ווערט אָנגיפֿולט מיט ליבשאַפֿט, מיט רחמים אויף אַלע אָרימע, דערנידריקטע באַשעפֿינישן — אַזש אַ שוידער לויפֿט אַדורך די ביינער...

ג-ט אין הימל! צי לוינט עס צו האָפֿן און צו פֿליכן? זע, ווי זייער האַרץ איז אָנגיפֿולט מיט גיפֿט און אָנגישטעכלט מיט שטעכידיקע דערנער און ווער ס-ריירט זיך אָן איינער אָן צווייטן גייט אַוועק אַ צובלוטיקטער מיט אַ גישריי...

אָרימע אומגליקלעכע מענטשן. ווי דאָס ביטערנישט מאַכט זיי וואַנזיניק, און איך, אָרימער, אט פֿיל איך ווי אַלץ גייט אונטער, און נישטאָ ווער ס-זאָל איבערנעמין די ירושה פֿון אַ טרוימער — די ירושה פֿון ליבשאַפֿט און גלויבן.

צי הערסט נישט דאָס רוישן פֿון פֿליגל? ס-איז מיין נשמה, וואָס פֿלאַטערט אין דער הויך, ווי אַ פֿלאַם איבער אַן אָנגיצונדן ליכט. ג-ט איינ־ציקער אין הימל! ווי שווער זענין די קייטן פֿון מיין קערפּער, און ווי שוידערהאַפֿט דאָס ווייסלעכץ פֿון מיין בליק, וואָס זעט אַלץ אַזוי נאַקיט און אַזוי שרעקלעך.

אט זע איך, ס-זיצט דאָרטן דער אָרימער שוסטער משה אויף זיין בענקעלע שיקלט מיטן צוגאָסינים אויג און שעלט...

אַ שאַנק, די איינציקע אין שטוב, אַ צובראָכינע האט מין ערשט היינט פֿאַר־קויפֿט אויף ליציטאַציע פֿאַר פֿאַרלעגינע חובות. אַלע שטוב-זאַכן פֿאַרמשכּנט— און דאָס ווייב אויסגידרייט צום קומן שטייט אַלץ און שלוכצט אין אַ שמאַטע, זי וויל זיך נישט אויסדרייען, בכדי נישט צו הערן ווי דאָס קינד, דאָס איינציקע, שרייט עסן — און ס-איז נישטאָ...

און אט האב איך מיך באַשלאָסן. דער איבעריקער מוז אַוועקגיין.

ג-ט, זיי מיר מוחל, ווייל איך בין אַ פֿאַרקריפּלטע נשמה. אבער איך האב ליב מענטשן, אַלע מענטשן, די טעמפּ-צעשמייכלטע און די אָפּגרונטיק-צעוויינטע, איך האָב ליב די וועלט, וואָס דו האסט באַשאַפֿן, און איך האב איבער אַלים: ליב דיך, אָ, ג-ט דער איינציקער.

אבער, זיי מיר מוחל — דעם גידאַנק, וואָס טוט איצט ווי אַ שוידער אַדורכ־לויפֿן אין מיר.

איך מוז אַוועקגיין, איך בין אַן-איבעריקער אויף דער וועלט, אַ שטרויכלונג אונטער יענימס פֿיס.

אט אויף יענים טישל ליגט אַ פֿיילעכל, קוקט אויף מיר מיט זיינע אויסגי־שטשערביטע ציין. דאָס גאַנצע הויז-גיזונט שלאָפֿט שוין, ס-הערן זיך זייערע וויינענדיקע קולות אויסן שלאָף און דאָס קינד וועט באַלד אויפֿקומין און שרייען עסן.

אין דרויסן פֿאַלט אַ רעגן, קלאַפּט אויף די שויבן, טראָפּ-טראָ, עמיץ האט גילאַכט אינדרויסן בר... בר... בר...

ג-ט זיי מיר מוחל. איך האב ליב די וועלט, איך האב ליב מענטשן. אבער פֿאַרוואָס איז זייער גילעכטער אַזוי טעמפּ, זייער גיוויין אַזוי אָפּגרונטיק פֿאַר־יאושט. זייער טרויער איז גיפֿאַרבט מיט גיפֿט און זייער גילעכטער אַ שטענדיק מויל-פֿאַרקרימונג.

איך גיי אַוועק, אַ קרבן פֿאַר דער וועלט פֿול מיט האַס און ציין-קריציניש און מיין איינציקע תפֿילה: זאל הערשן ליבשאַפֿט און גלויבן—און די מענטשן זענין גיראַטעוויטע פֿון אָפּגרונט.

...פֿונים ווינקל ווינקט אַרויס די פֿייל. איך אַליין בין וואַך אין שטוב. ס-איז פֿינצטער. טונקעלע בעלקיס הענגין איבער מיר אין דער הויך — אט און זיי פֿאַלן אַראָפּ. און אין דרויסן פֿייפֿט דער ווינט.

— און איך דאַרף בלויז אויסשטרעקן די האַנט — אַזוי... די פֿייל איז טעמפּ און אַז מע פּירט איינמאָל איבערן האַלדז און נאָכאַמאָל און נאָכאַמאָל...

טראָפּ. טראָפּ. ס-איז קאַלט. ס-שוידערט. די פֿינצטערניש שטיקט אין קעל. זע, כ-האב אָנגיצונדן אַ קליין שטיקל ליכט, צאַנקט עס אין מיין האַנט און צאַנקט. מיין האַנט ציטערט. אָ, ג-ט דערבאַרים זיך.. כ-פֿאַרצייכן די לעצטע ווערטער, די מחשבות פֿון אַ לעצטן טאָג. דאָס לעבן מיינס ענדיקט זיך אט שוין מיט מיין איינציקער האַנט... — און דו ג-ט, האַר, זיי מיר מוחל און פֿאַרנעם מיין לעצטע תפֿילה, די תפֿילה פֿון אַ קרבן אויף דיין מזבח—און נעם אַראָפּ די דערנער פֿון די הערצער פֿון די מענטשן, און דעם גיפֿט פֿון זייערע נשמות — און זאָלן זייערע גילעכטערס נישט קלינגען אַזוי טעמפּ און זייער גיוויין אַזוי אָפּגרונטיק-פֿאַרצווייפֿלט אָן אמונה און דאַן וועלן זיי זיך זוכן איינער דעם צווייטן און זיך גיפֿינין — און אַלע צוזאַמין וועלן זיי זוכן ג-ט און אים גיפֿינין, אַז זיי וועלן זוכן מיטן גאַנצן האַרץ... גיב זיי גלויבן און ליבשאַפֿט — אָ ג-ט!...

אָ — ג-ט!... איינציקער!... —

ביי די דאזיקע ווערטער האט זיך דאָס כתב-יד איבערגיריסן.

ס-זענין נאָך גיוועזן בלויז מבולבלדיקע שטערער, וואָס איך האָב מיר נישט גיקענט אויסטייטשן. ס-האָבן זיך גישוואַרצילט עפּעס צוקנאַדערטע פֿינגער־קראַמפּן און איינגיגעסינער זשאַווער מיט אַ ציין-אָפּדרוק פֿון פֿאַראָסט אייזן.

— — — אין יענים טאָג בין איך גיוועזן אויף דער לוויה פֿונים „הויקער".

ס-איז גיוועזן אַ טריבער טאָג. ס-זענין מיטגיגאַנגין אין גאַנצן עטלעכע מענטשן.

כ-האב זיך גוט צוגיקוקט צו אַלע פּנימער. גיזעען אַרום זיך בלויז טעמפּע, זאַטע פּנימער, וואָס זענין גיגאַנגין פֿאַרגליווערט—רואיק. און גיזעען הונגע־ריקע בליקן און מיילער אויסגיקרומט פֿון פּליך. — צווייי מחנות.

און קיינער האט נישט גיוויסט ווי-אַזוי דער „הויקער" איז גישטאַרבן.

און קיינער האט נישט גיקענט די „גיפֿינינע בלעטלעך" — די תּפֿילה פֿון זיינע לעצטע מינוטן.

„יידיש לשון" פֿאַר יידישע קינדער

פֿון י. ל. אַרלעאַן

לעצטנס האט דער פֿאַרלאַג ב"י באַוויזן אונדז ממש אַ קונץ-שטיק. במשך עטלעכע וואָכן האט ער אַרויסגיגעבן אונטערן נאָמין „יידיש לשון" אַזש צוויי גאַנצע לערן-ביכער פֿאַר יידיש. ווי ח' פּ. טיילט אונדז מיט, גרייט ער שוין צו די ווייטערדיקע טיילן.

ווער ס-איז נישט באַקאַנט מיט די ספּעציעלע פֿאַרלאַג-צרות, איבערהויפּט ביים איצטיקן קריזיס, קאָן גאָר נישט זיך פֿאַרשטעלן וואָסער מאָס ענערגיע און אונטערנעמונגס-זייסט ס-איז דערצו נייטיק

1) „יידיש לשון" ערשטער באַנד האט אויך ח' פֿרידנזאָן אַליין רעדאַגירט ח' פּ. ווייסט נישט פֿון קיין שוועריקייטן. ער נעמט אַלץ אונטער. אַן-אַלף־בית איז נישט, ווי עס דאַכט זיך, אַזוי לייכט צונויפֿצושטעלן. ח' פּ. גיהערט אבער צו די, וואָס האַלטן מער פֿון שאַפֿן, איידער צו רעדן בלויז וועגן דער נויטוועדיקייט דערפֿון. ער קאָן די קונסט פֿון באַוועגן און צונויפֿפֿירן די פֿאַרוואָרפֿנסטע אבער בעסטע כוחות, אַבי צו שאַפֿן עפּעס שלמותדיקס און וויכטיקס. דערביי איז ער ערשט אַ שטרענגער מקפּיד משתּף צו זיין דווקא אייגינע, הונדערט פּראָצענטיק אייגינע. דאַרף מען נאָך בעסערע מיטאַרביטער.

ווי די חשובע קינסטלער ה' א. שינדלער און ה' נ. בערלינער?

ווי גוט און שיין דאָס אַלף-בית ביכל זאל נישט זיין אַרויסגיגעבן, פֿאָדערט זיך אבער אומבאַדינגט דערצו אַ שלל פּאַכמענישׂ מאַטעריאַל, וואָס זאל זיין אַ רעזולטאַט פֿונים אָנווענדן דאָס ביכל אין דער פּראַקטיק. אויף יעדער לערערן ליגט דעריבער אַ חוב צו נאָטירן יעדע וויכטיקע באַמערקונג, וואָס קומט איר אונטער ביים אונטערריכט און צושטעלן עס צו דער צווייטער אויפֿלאַגע. פֿאַרן ערשטן מאָל איז עס אבער אַ גאַנץ גוט לערן-ביכל, זעלטן שיין אַרויסגיגעבן און ווירקט גינוג אָנציענד אויפֿן קינד.

2) „יידיש לשון" צווייטער באַנד, צונויפֿגישטעלט דורך נטע בערלינער און אליעזר שינדלער, אַרויסגיגעבן דורך א. ג. פֿרידנזאָן.

וועגן דער קינסטלערישער שפּרודלדיקייט און עכט יידישלעכער אויסדרוקס־פֿאָרם פֿונים באַליבטן אליעזר שינדלער איז מיר שוין אויסגיקומין צו רעדן ביי אַן-אַנדער גילעגנהייט. וואָס עס האט מיך צומיינסט פֿאַראינטערעסירט, לייענדיק דעם צווייטן באַנד „יידיש לשון", איז די אַ־ביט פֿון מיין נאָענטסטן פֿריינט נטע בערלינער.

ס-איז פֿון גרויס חשיבות, וואָס ח' ב. האט אינים ביכל אַריינגיגעבן אַ קורס פֿון גראַמאַטיק מיט איבונגין לויט די כללים פֿון ד"ר בירנבוים. די אַריינגי־פֿירטע גראַמאַטיק אינים ביכל איז אַ ברכה פֿאַר דער לערערשאַפֿט, איבער־הויפּט נאָכן איינפֿירן אין אונדזערע שולן דעם נייען פֿאַרלייכטערטן אויסלייג. ווען מע נעמט נאָך אין באַטראַכט די שפּעדיקע אַרביט פֿון ה' שינדלער, וואָס פֿאַרנעמט אינים ביכל אַ גרויס אָרט, מיט די גיציילטע קינסטלערישע שאַפֿונגין פֿון פּרוי אולינאַוווער און ה נאַדלער און די שיינע רייזע-שילדערונגין פֿון ח' מינץ, איז עס באמת אַן-אוצר פֿון וואָרט-קונסט פֿאַר אונדזערע יינגע קינדער. הגם די גאַנצע פֿאָרם און רעדאַקציע-סיסטעם פֿונים ביכל איז נישט ניי, איז אבער דערפֿאַר דער אינהאַלט, סטיל און לשון עכט יידישלעך.

לשבח פֿונים קינדער-ביכל מוז מין נאָך צוגעבן דאָס, וואָס זוכנדיק אַ צייט לאַנג איז מיר דערווייל נישט גילונגין צו גיפֿינין כאָטש איין פֿעלער, נישט אינים סטיל, נישט אין אויסלייג, נישט אין דער פּונקטאַציע און אפֿילו נישט קיין דרוק פֿעלער. ביי אונדזערע אויסגאַבן איז עס אַן-איבעררייס מיט אַן-אָנגינומינער טראַדיציע אַריינצופּאַקן די גיפֿערלעכסטע פֿעלערן.

אונדזער לערערשאַפֿט דאַרף אויסנוצן די גלעצנדיקע גילעגנהייט און איינפֿירן נאר די נייע צוויי שול-ביכער „יידיש לשון", וואָס זענין די יידישסטע, גוצ־לעכסטע און בעסטע ביכער פֿאַר אונדזערע שולן.

ש. שאַכנאָוויטש

וואָס ווײַטער?

(זיבעטס קיפּיטל פון דער דערציילונג „מערעלייקע")

זײַט דער ערשטער באַגעגעניש מיט דער פירשטין איז מערעלייקע געוואָרן אַן אַנדערע. פון אויבן-אויף האָט מען עס אַזוי נישט געקענט באַמערקן; אין דער שענק איז זי אַלץ געווען די טיכטיקע פאַרקויפערין, און אין שטוב האָט פון איר ווײַטער געאָטעמט מיט קאַלטקייט.

זי האָט באַקומען זייער אָפט קאָפּ-ווייטאָג. און יעדן נאָכמיטאָג האָט זי דעריבער געמוזט אַביסל אַרויסגיין שפּאַצירן...

און דער שפּאַציר איז געווען צו איר נייער באַקאַנטער, צו דער הויכער אַריסטאָקראַטישער פּרוי פירשטין קאַוואַוו, וועלכע זי האָט אָנגעהויבן ממש צו פאַרגעטערן.

די פירשטין איז געווען פון אַלטן פּוילישן יחוס. אַמאָל אין די יונגע יאָרן האָט זי געפירט אַ הויזלטלעכן שטאָט. אויף דער עלטער, ווען זי איז געוואָרן אַן אַלמנה, איז זי פּלוצלונג פרום געוואָרן און זיך אָנגעהויבן חברן מיט גלחים, מיט הייליקע קלויסטער-שוועסטער און ענדלעך איז זי געוואָרן די פּראָטעקטאָרין פון פּעליקאַנין-קלויסטער אין ר.

ביי מערעלייקעס וויזיטן בײַ די פירשטין האָט זי איר פאַרגיי-לייענט קאַפּיטלען פון עוואַנגעליום און פון אַנדערע קירכע-ביכער. די דאָזיקע פרום-קריסטלעכע דרשות זענען מערעלייקן אַפילו נישט געקראָכן אין קאָפּ אַרײַן. איר יינגער טעמפּעראַמענט און לעבנס-לוסטיקער גייסט האָט בשום אופן נישט געקענט פאַרשטיין אַ לעבן, וואָס פאַרלייקנט דאָס גאַנצע לעבן אויף דער וועלט... די פירשטין האָט אָבער אַזוי פאַרשטאַנען צו פאַרדרייען דעם קאָפּ פון דעם יינגן לייכטזיניקן מיידל, אַז זי איז צו איר געוואָרן שטאַרק צוגעבונדן און זי ממש פאַרגעטערט. די פירשטין האָט פאַרשטאַנען, אַז די קריסטלעכע פאַרלייקנונג פונעם לעבן איז נישט אַזאַ שטאַרקע צוציאונגס-קראַפט פאַר אַזאַ טעמפּעראַמענט-פולן כאַראַקטער, ווי מערעלייקע, זי האָט איר דעריבער דערקלערט, אַז די דאָזיקע ווערטער דאַרף מען נישט פאַרשטיין אין פשוטן זין. דער מענטש דאַרף טאַקי געניסן פון לעבן וויפיל עס לאָזט זיך, נאָר שטענדיק געדענקען אין דעם האַר, וואָס האָט זיך מקריב געווען פאַר אַ קרבן פאַר דער זינדיקער מענטשהייט...

איין מאָל בעת אַ געשפּרעך וועגן די הייל-קוועלן פון דער קריסט-לעכער רעליגיע האָט זי די פירשטין געיערגערט, אויב זי האָט שוין געהערט פונים פּעליקאַנין-קלויסטער. מערעלייקע האָט געשאָקלט דעם קאָפּ אויף יאָ, דערמאָנענדיק זיך בעת מעשה אין דער סצענע פון דעם קליינים יידל ר' יונה שווייגער, וועלכער איז געקומען אויסגיסן פאַר איר פאָטער זײַן ביטער האַרץ.

דער פּעליקאַן-קלויסטער — האָט די פירשטין געזאָגט — האָט צוויי-ערליי אויפגאַבן. ערשטנס געפינען זיך דאָרט הייליקע קלויסטער-שוועסטער, וועלכע האָבן זיך אָפּגעזאָגט פון דער וועלט און פאַר-ברענגען דאָרט זייער לעבן אין פרומקייט און אין בעטן צום האַר, צווייטנס, ווערן דאָרט אַרײַנגענומען יינגע מיידלעך, וועלכע ווערן דערצויגן אין גייסט פון קריסטנטום און שפּעטער, ווען זיי האָבן שוין אָנגענומען דעם קריסטלעכן גלויבן, גייען זיי צוריק אַרויס אַלס פרומע קריסטנס אין דער וועלט אַרײַן.

די קירך איז מילד, פול מיט חסד, האָט די פירשטין געזאָגט מיט אַ טיפער שטים. זי שטרעקט אויס אַ האַנט צו די בלאָנדזשנדע און פירט זיי אַרויף אויפן דרך הישר.

מערעלייקע האָט זיך אַ מינוט פאַרטראַכט און געפרעגט:

וואָס לערנען די פרומע קירכן-ביכער וועגן דער ליבע פון קינדער צו עלטערן, איבער די נאַטירלעכע ליבעס-באַנדן, וואָס פאַרבינדן די קינדער מיט די עלטערן?

די נאַטירלעכע פליכטן פון די קינדער צו די עלטערן — האָט די פירשטין געענטפערט אַביסעלע נאָכטראַכטנדיק—ווערן זייער שטאַרק געשעצט אין אונדזערע הייליקע ביכער. עס טרעפט אָבער אַ סך מאָל, און דער מענטש מוז פאַרלאָזן זײַן פאָטער און מוטער, זײַן הויז פון זײַנע עלטערן און נאָכגיין דעם האַר...

—און אַז דער פאָטער פאַלט צוליב דעם אַרײַן אין דער גרעסטער פאַרצווייפלונג. דער מוטער ווערט דאָס האַרץ צובראָכן און דער ברודער פאַלט צוליב דעם אַרײַן אין משוגעת?

— גאָרישקייטן — האָט די פירשטין גע-זאָגט — דאָס זענען געוויינטלעכע עמפּינדלעכקייטן. אין אָנהויב איז שווער, שפּעטער געוויינט מען זיך צו און מע בעט זיך איי-בער, עס טרעפט אַפילו זייער אָפט, אַז צוליב די קינדער שמדן זיך אויך שפּעטער די עלטערן.

מערעלייקע האָט זיך איצט ווידער דערמאָנט אין ר' יונה שווייגער. ניין, האָט זי זיך געטראַכט, דער דאָזיקער ייד וועט נישט קאָנען שלום שליסן מיטן שמד פון זײַן טאָכטער. וועגן איר אייגינים פאָטער ווייסט זי נישט. זי קאָן אים אַזוי ווייניק. די מוטער איז אַ גוטע, אַ ווייכע און וועט זיך געוויס מיט איר שפּעטער איבערבעטן. שמואל? אַ, ער איז פאַר איר שטענדיק געווען ווי אַ פרעמדער, און פ.גייט איר קנאַפּ אָן, וואָס ער וועט זאָגן. און דוד? — אָבער וואָס גייט ער איר אָן? דאַרף זי אים דען אויך אָפּגעבן אַ דין וחשבון פאַר אירע מעשים?

מערעלייקע האָט זיך דערשראָקן פאַר אירע אייגענע געדאַנקען! ווי קומט זי צו אַזעלכע שרעקלעכע פּלענער?

דאָס מאָל איז מערעלייקע אַוועק פון די פירשטין אַ שטאַרק צו-טראָגענע. די פירשטין האָט איר ווי שטענדיק אַ קוש געטון אין שטערן און געזאָגט — „זאָל דיך דער האַר שיצן און בענטשן און דיר ווייזן דעם ריכטיקן וועג".

מיט שרעק און געאײַל האָט זיך מערעלייקע געלאָזט גיין דורך דער פינצטערער פּאַרק-אַלעע אַהיים, אין דער שענק אַרײַן. זי האָט געמוזט אַדורכגיין דאָס שמאָלע הילצערנע בריקל איבערן זילבערן-טײַכל, וואָס איז זיך שטיל געפלאָסן אין טאָל. אַרויפ-גייענדיק אויפן בריקל איז איר פּלוצלונג אָנגעקומען אַקעגן באַרי-סאַוווסקי.

— אַהאַ מאַריאַנקע, איר זענט עס גאָר. וואָס טוט איר דאָ? דאָס מיידל איז געוואָרן בלאַס און זיך אַביסל דערשראָקן.

אַהאַ, איך ווייס שוין, איך ווייס אַלץ — האָט ער געזאָגט מיט אַ ליבלעכן שמייכל.

וואָס ווייסט איר דען, פּאַניע באַריסאַוווסקי?

איר קומט איצט פון שלאָס, וואו איר האָט פאַרגעלעזן די הייליקע ביכער פאַר דער פירשטין קאַוואַוו.

פון וואַניט ווייסט איר דאָס אַזוי גענוי?

דער גלח האָט עס מיר זייער פאַרטרוילעך מיטגעטיילט, ווײַל ער האַלט מיך, איך ווייס אַפילו נישט פאַרוואָס, פאַר אַ פרומען קריסט און געטרייען זין פון דער קירך.

וואָס האָבן דען מײַנע וויזיטן בײַ דער פירשטין צו טון מיט דער קירכע? האָט מערעלייקע געפרעגט נאָכטראַכטנדיק.

— מאַריאַנקע! האָט באַריסאַוווסקי אויסגערופן געהיימניספול און באַטראַכטנדיק מיט אַ דורכדרינגנדן בליק דאָס מיידל, האָט ער פּלוצלונג אָפּגעהאַקט. דאָ אויף דער דאָזיקער בריק, האָט ער אין אַ ווײַלע אַרום ווײַטער געזאָגט — איז ווירקלעך נישט דאָס אָרט צו האַלטן אַן ערנצט געשפּרעך, און איר אײַלט אײַך מסתמא אַהיים, אַלזאָ גוט, איך וועל אײַך באַגלייטן.

יאָ, אָבער נאָר ביז צום וועג וואָס פירט אין דאָרף אַרײַך. איר פאַרשטייט דאָך...

צוקומענדיק צום וועג האָבן זיי זיך אָפּגעשטעלט און באַריסאַוווסקי האָט זיך מיט איר געזעגנט.

דאָס פרייט מיך אַזוי שטאַרק — האָט ער זיך שטיל אָנגערופן צום מיידל.

— איין?

—יאָ, מיך. מאַריאַנקע, ווייסט דאָך מסתמא גאַנץ גוט, דאָס וואָס עס איז נישט קיין סוד פאַר קיינעם פון מײַנע פרײַנט, אַז איך פאַראינטערעסיר מיך זייער שטאַרק מיט איר גורל. און עס פרייט מיך זייער שטאַרק, וואָס מײַן בעסטע פרײַנדן ווערט נענטער מיט אונדזער רעליגיע, און צורייסט אַזוי אַרום די לעצטע שטערונג פון אונדזער געמיינזאַמען גליק.

ניין, אומזיסט די מי, מײַנע עלטערן האָבן שוין פאַר מיר אויסגעקליבן אַ שידוך, און אין אַ קורצע צייט אַרום און אפשר נאָך די וואָך וועלן זײַן די תנאים.

וואָס, מיט דעם יידישן יונגערמאַן, מיט דעם אײַנגעבויגענעם בחור? — האָט באַ-ריסאַוווסקי אַ געשריי געטון, ציטערנדיק אין גאַנצן פאַר כעס און אויפרעגונג. מיר וועלן גאָרנישט קענען אויפטון קעגן הילן פון מײַנע פאַנאַטישע עלטערן— האָט זי געזאָגט אַביסל רואיקער.

הער מאַריאַנקע — האָט ער געזאָגט אין אַ ווײַלע אַרום. אויב מיר וועלן ביידע דערין טון, וועט אַלץ געלונגען. אויב דו וועסט נאָר וועלן, וועל איך באַזייטיקן אַלע שטערונגען... אַחוץ דעם האָבן מיר דאָך אויך די שטיצע און הילף פון דער פירשטין...

יאָ, טײַערער שאַץ, האָט ער ווײַטער געזאָגט, די פירשטין האַלט מיך—איך ווייס אַפילו נישט פאַר וועלכע מעשים טובים — פאַר אַ פרומען קריסט. זי ווייסט, אַז איך האָב דיך שטאַרק ליב. און אַלס שכר פאַר דעם וואָס איך וועל דיך מאַכן פאַר אַ קריסטין, האָט זי מיר צוגעזאָגט אַ גוטן פּאָסטן אין שטאָט. אַ, מאַריאַנקע, וועסט זעען, וואָס פאַר אַ גליקלעך לעבן מיר וועלן פאַרברענגען.

אַ גליקלעך לעבן—האָט דאָס מיידל געזאָגט, ווי פאַרחלומט, און פּלוצלונג האָט זי ווידער געזאָגט:

אַלס אַ פרומע קריסטין זאָגסטו?

יאָ, טײַערע, לאָזן מיר אָבער איבער די דאָזיקע גוטע און פרומע זאַכן פאַר דער פירשטין, מיר וועלן נעמען דאָס לעבן אויף אַן אַנדער אופן...

קלערסטו נישט אַמאָל וועגן קלויסטער, האָט מערעלייקע געזאָגט מיט שרעק. פאַרוואָס טאַקע נישט, אויב דער קלויסטער איז נאָר אַ קורצער איבערגאַנג צו אַ בעסערער, שענערער צייט פאַר אונדז ביידן?

לאָז מיך אָפּ, האָט מערעלייקע געזאָגט ציטערנדיק, איך מוז האָבן אַביסל ישוב הדעת, צופיל נײַע אײַנדרוקן אויף איין מאָל, לאָמיך פריער זיך אַליין באַ-טראַכטן, אַליין אָפּגעבן אַ שטיקל דין וחשבון פון דעם אַלעם. איצטער גיי!... באַריסאַוווסקי האָט זיך מיט איר חארים געזעגנט און מערעלייקע איז מיט גיכע טריט געגאַנגען אַהיים, זיך צו נעמען צו איר געוויינטלעכער אַרבעט אין דער שענק.

דער קאַמף מיט זיך...

דאָס אַכטע קיפּיטל

מערעלייקע האָט זיך נאָך דער דאָזיקער באַגעגעניש מיט באַריסאַוווסקין אינגאַנצן פאַרענדערט. זי איז זייער אָפט געבליבן זיצן אונטערן בוימעט פאַרטראַכט און געקוקט עפּעס אין אַ ווײַטן פּונקט. די מוטער האָט זי נישט געקאָנט פאַרשטיין און קוקנדיק אויף די טאָכטער, האָט זי טרויעריק געשאָקלט מיטן קאָפּ. אָפּטמאָל האָט דאָס מיידל שוין געוואָלט צופאַלן צו דער מוטער און אַלץ דערציילן. אָבער אין דער לעצטער מינוט האָט זי זיך געפילט שוואַך און ווײַטער געבליבן מיט איר שרעקלעכן סוד אין האַרץ און מיט אירע אינערלעכע קאַמפן. די נעכט זענען געווען שלאָפלאָזע, זי איז געלעגן אין בעט מיט אָפענע אויגן און איר האַרץ איז צוריסן געוואָרן אויף שטיקער. פון איין זײַט אירע גוטע עלטערן, וועלכע ווילן זי זעען אַ גליקלעכע אַלס פרומע יידישע פרוי, בײַ דער זײַט פון אַ מאַן אַ סוחר, אַ למדן, וואָס וועט זי, לויט זייער מיינונג שעצן און גליקלעך מאַכן. פון דער צווייטער זײַט שטייט איר אַריסטאָקראַטישע פרײַנדין די אַלטע פירשטין קאַוואַוו, וועלכע האַלט פאַר איר דרשות וועגן דער קריסטלעכער פרומקייט און וועגן גליק, וואָס דער מענטש פילט דערפון, וואָס ער זאָגט זיך אָפּ אינגאַנצן פון דער וועלט, און פון דער דריטער זײַט שטורעמט דער הייס-בלוטיקער באַריסאַוווסקי מיט זײַן צוזאָגן איר אַ גאָלדענער צוקונפט פון שטאָט, בעלער, הויכע באַקאַנטשאַפטן, גוטע פּאָסטנס. מע דאַרף נאָר מאַכן איין שפּרינג פון דער ענגער שטייג און מע קומט אַרויס אויף דער ברייטער פרײַער וועלט... די עלטערן, האָט זי זיך געטראַכט, וועלן זיך סוף כל סוף באַרואיקן און זיי וועלן זיך טרייסטן דערמיט, וואָס זייער טאָכטער איז גליקלעך.

אַזוי האָט זיך דאָס לייכטזיניקע מיידל געוואָלט טרייסטן און אַליין אָפּנאַרן, דער אינערלעכער קאַמף איז געווען אַ שרעקלעכער, וואָס האָט שיר נישט צוריסן איר האַרץ אויף שטיקער...

(ווײַטער — זע ב"י נומער 97)

דאָס פאַריו[illegible]טע ליד (סוף פון זייט 7)

פון יידישער נגינה. יידישע טעכטער ווען זיי קומען זיך צונויף דאַרפן זיי נאָר זינגען שירים, וואָס זענען אַדורכגעזאַפּט מיט אמתער יידישער גשמהדיקייט, מיט טיפער בענקשאַפט צו ריינקייט און דערהויבנקייט. מע דאַרף אומבאַדינגט אויסמײַדן די אויסגעלאַסענע לידער און „שלאַגערס" פון דער גאַס, פון וועלכע ס-שלאָגט אַזאַ מיאוסער ריח פון צעלאָזנקייט. מע טאָר נישט זאָגן: ס-איז נאָר בלויז אַ מעלאָדיע אַזאַ! דאָס איז ווי סם פאַר אונדזערע הערצער און נשמות. אונדזערע מיילער דאַרפן נאָר זינגען ריין יידישע לידער, וואָס זענען באמת מסוגל צו דערפרייען און דערהויבן.

בײַ יידן איז דאָך די נגינה שטענדיק געווען אַן-אויסדרוק פון דער נשמה, פון טיפן יידישן פילן און טראַכטן. וויפיל הערלעכע ג-טלעכע לידער האָט עס אויסגעזונגען אונדזער נעים זמירות ישראל, דוד המלך און אַנדערע געטלעכע משוררים. האָבן דען נישט אונדזערע ברידער אין שפּאַניע געזונגען זייער יידיש געזאַנג אין די אונטערערדישע היילן, וואָס מאַכט אונדז נאָך היינט אויפציטערן. און אַז חסידים קומען זיך צוזאַמען זינגען זיי דען נישט בסדר אין זייער חסידיש דבקות, זייער געזאַנג פון אמונה און בטחון אין ג–ט. האָבן דען נישט אַמאָל די יידישע שטובן געשאַלט פון די פרומע לידער וועגן שבת, רחלין און יוספין א. ד. גל. קינדער וואָס האָבן אין זיך אײַנגעזאַפּט די דאָזיקע ריינע יידישע לידער — זיי וועט עס עקלען פאַר די היינטיקע גאַסן-לידער און העסלעכע „שלאַגערס". מע טאָר נישט לאָזן מאַכן ווערימדיק אונדזערע הערצער און נשמות דורך די פּרוכטן פון די היינטיקע צעלאָזענע גאַס. מיר מוזן פּלעגן אונדזער אייגענער נגינה און זי מיט אַלע כוחות אַרײַנגעבן אין מויל פון אונדזערע קינדער אנשטאָט דאָס סמידיקע געזאַנג פון פּוסטקייט און פּרעכקייט, פון צעלאָזנקייט און גויאישקייט.

יאָ, מיר דאַרפן אויסנוצן דעם געוואַלטיקן אוצר, וואָס ליגט באַהאַלטן אין דער יידישער נגינה פאַר אונדזער צוועק. פאַרן וועקן דאָס יידישע געפיל בײַ אונדזערע קינדער און טעכטער, וועלן מיר שפּעטער די פּירות דערפון געניסן מיט אַ פולער האַנט!

בת-עמי

האַרבסט

שטיל געוואָרן אויף די פעלדער,
אין די גערטנער — ליידיק, וויסט;
ווי פאַריתומט שטייען וועלדער —
און דער רעגן גיסט און גיסט.

בלאָזן ווינטן, בלאָזן, ווייען,
וויגן זיך ביימער, ציטערט וואַלד;
פאַלן בלעטער אויף שאָסייען,
פאַלן, פאַלן, פאַרוועלקט און אַלט.

פליט אין נעפּל אַ שוואַרצע קראָ,
הילכט אַ געשריי אָפּ אין פעלד:
אַלץ ווערט אַלט, אַלץ ווערט גראָ,
דער ווינטער קומט אויף דער וועלט!

נ. י. בערלינער

אַמַתָּנָה אויף חַנוכּה

חנוכּה-שפּיל אין צוויי בילדער

פון שרה שענירער

פּערזאָנען:

ה׳ הירשינגער;
דבורה—זיין פרוי;
לאהטשע — 12 יאָר אַלט
פּייוועלע — 10 ״ ״ (קינדער)
שרהלע — 8 ״ ״
משהלע — 7 ״ ״
ה׳ קעניג פון בערלין.

דאָס ערשטע בילד

(חנוכּה ביינאַכט ביי ה׳ הירשינגערן אין שטוב. אויפן פענצטער שטייט אַ חנוכּה-לייכטער, אין וועלכן ס-ברענין זיך 5 ליכטלעך. ה׳ הירשינגער שטייט דערנעבן און זינגט „מָעוֹז צוּר ישוּעתי״. דבורה זיצט ביים טיש פאַרקלערט. לאהטשע, פּייוועלע, שרהלע און משהלע שפּילן אין דריידל. עס הערט זיך אַ קלאַפּן אין דער טיר צו דער גאס אַרויס לינקס).

ה׳ הירשינגער (רייסט איבער דאָס זינגען): דאַכט זיך, אַז ס-קלאַפּט ווער אין דער טיר? (ס-דערהערן זיך ווייטערדיקע קלעפּ) יאָ, ס-קלאַפּט עמיצער. אָבער ווער קאָן דאָס זיין יעצט? (גייט צו צו דער טיר און פרעגט) ווער איז דאָרטן?

אַ קול פון דרויסן: מאַכט אויף, ליבער ייד!

ה׳ הירשינגער (דערפרייט): אַ ייד! (עפנט די טיר) ברוך הבא אַ ייד! קומט אַריין ווייטער!

ה׳ קעניג (קומט אַריין מיט אַ רייזע-טאַש אין האַנט): אַ גוטן חנוכּה, ליבע יידן!

ה׳ הירשינגער: אַ גוטן חנוכּה, אַ גוט יאָר! (פאַרמאַכט די טיר) דערלויבט ווייטער אין צימער אַריין!

ה׳ קעניג (שטעלט אַוועק אויף דער ערד די רייזע-טאַש) קען מען ביי אייך חנוכּה ליכט צינדן?

ה׳ הירשינגער: וואָסאַרע שאלה? מיטן גרעסטן פאַרגעניגן! טוט אייך אויס דעם פעל און דערוואַרימט אייך אַ ביסל! מיין נאָמען איז: הירשינגער.

ה׳ קעניג (דערלאַנגט אים די האַנט): און איך—קעניג פון בערלין. און דאָס איז אייער פאַמיליע?

ה׳ הירשינגער: יאָ, מיין ליבע פרוי און פיר קינדערלעך.

ה׳ קעניג (באַגריסט זיי): גוטן חנוכּה, גוטן חנוכּה!

(אַלע ענטפערן אים פריינטלעך. ער טוט זיך אויס זיין פעלץ און וואַרימט זיינע הענט ביים הייסן אויוון)

ה׳ הירשינגער: זייט מיר מוחל פאַר מיין צודרינגלעכקייט: ווי פאַלט איר עפּעס אַריין אין אַזאַ שנייאיקן טאָג צו אונדז אין שטעטל אַריין? איר האָט דאָ עפּיס צו דערלעדיקן?

ה׳ קעניג: אָבער ווי? איך פאָר יעצט אַהיים מיטן שנעל-צוג בערלין-מינכן. אויף אייער סטאַנציע יורא שטעלט ער זיך קיינמאָל נישט אָפּ. ווי גרויס איז געווען אונדזער פאַרוואונדערונג, ווען דער צוג האָט דאָס מאָל געמאַכט אַן-אויסנאַם און זיך יאָ פאַרהאַלטן. שנעל זענען מיר אַרויס פון אונדזערע וואַרימע וואַגאָניס און פאַר זיך דערזען אַ הויך פאַרשנייטן באַן-פּלאַנט, וואָס האָט אוממעגלעך געמאַכט דאָס ווייטערדיקע רירן פון צוג. נאָך גרעסער איז געוואָרן די פאַרצווייפלונג פון די פּאַסאַזשירן, ווען דער צוג-פירער האָט נאָך אַ לענגערער אַרבעט ביים רייניקן דעם שניי דערקלערט, אַז דער צוג וועט ערשט מאָרגן אין פרי קאָנען אָפּגיין. מיר האָבן זיך אַלע געלאָזט אין אייער שטעטל אַריין זוכן נאַכט-לעגערס. איך אָבער האָב אויך געזוכט אַ יידיש הויז, וואו כ-זאָל קאָנען חנוכּה-ליכט צינדן, און דאַנקען ג—ט האָב איך אין אייערע פענצטער פון דער-ווייטנס באַמערקט די הייליקע חנוכּה-לעכטלעך און זיך דאָ אַהער געאיילט.

ה׳ הירשינגער: איר האָט גוט געטראָפן. איך בין דער איינציקער ייד אינים גאַנצן שטעטל.

ה׳ קעניג: כ-האָב דאָס באַלד פאַרשטאַנען. לאַנג האָב איך אַרומגעזוכט ביז כ-האָב אייערע ליכטעלעך געפינען. אַלזאָ וועט איר מיר דערלויבן ביי אייך צו צינדן חנוכּה-לעכט.

ה׳ הירשינגער: אַ שיינע שאלה! איר וועט אויך מיטהאַלטן מיט אונדז די טראַדיציאָנעלע האַלב יום-טובדיקע סעודה, און אַזוי לאַנג פאַרבלייבן מיין גאַסט ביז דער צוג וועט ווייטער קאָנען רירן. מיר וועלן אייך נישט אַוועקלאָזן.

ה׳ קעניג (שמייכלט): כ-דאַנק אַמבעסטן, און כ-וועל מיך נישט דערפון אָפּזאָגן. אַז מע פאַלט צו אַ ייד אין שטוב אַריין—קען מען אַזוי שנעל נישט אַרויס...

דבורה (פאַרזאָרגט): אָבער צי האָט איר נישט געהאַט וויכטיקס צו פאַרזאָרגן אין דער היים? צי וועט מען ביי אייך נישט זיין אומרויִק צוליב אייער פאַרשפּעטיקן?

ה׳ קעניג: כ דאַנק אַמבעסטן, גינעדיקע פרוי! כ-האָב גלייך וועגן דעם אַהיים טעלעגראַפירט. איך דאַרף אַפילו מאָרגן נייטיק זיין אין דער היים, אָבער מסתּמא, וואָס ג—ט טוט איז צום גוטן. מיר דאַרפן דאַנקען זיין ליבן נאָמען, וואָס מיר זענען אָפּגעקומען מיט אַזאַ קליינער קאַטאַסטראָפע. — און ווי וואָלט געווען, אַז מיר בלייבן נאָך אַזוי שטיין אין מיטן וועג און ווערן פאַרפרוירן? יעצט זיצן מיר ביי יידן אין אַ וואַרימער שטוב און מיר קאָנען צינדן חנוכּה-לעכט.

ה׳ הירשינגער: ביטע, ביטע. אָבער איר וועט מיר מוזן אַנטשולדיקן און אַ ביסל צו וואַרטן. נאָך צען מינוטן ביז צו אַ האַלבער שעה.

ה׳ קעניג: וועגן דעם זאָרגט נישט, ליבער ה׳ הירשינגער! איך האָב מיט זיך מיט מיין חנוכּה-לייכטערל און אַפילו בוימאייל מיט קנייטלעך. אָן דעם וואָלט איך מיך אין וועג נישט גערירט. (נעמט אַרויס פון זיין רייזע-טאַש אַ קליינים זילבערנים חנוכּה-לייכטער, אַ פלעשעלע אייל מיט קנייטלעך, שטעלט עס אַוועק אויפן פענצטער און גרייט אַלץ פאַר. וואַשט זיך די הענט, מאַכט אַ ברכה און צינט אָן די קנייטלעך, זינגט „הנרות הללו״, און בלייבט שטיין ביים לייכטער אַ לענגערער צייט. די קינדער זיצן שטיל ביים טיש און קוקן זיך צו נייגעריק).

ה׳ הירשינגער (צו דער פרוי): טו אַ קוק אין קוך צי אַלץ איז פאַרגע-גרייט צו דער סעודה. (דבורה אָפּ און קומט גלייך אַריין).

דבורה: ס-דאַרף נאָך דויערן ביז אַ שעה.

ה׳ קעניג. (גייט צו צום טיש און זעצט זיך. אַלע זעצן זיך אויס): שפּילט ווייטער, ליבע קינדער! שטערט אייך נישט! איר האָט, דאַכט זיך, גע-שפּילט אין אונדזער יידישן דריידל, טאָ שפּילט ווייטער. איך וועל אויך מיטשפּילן (נעמט דעם דריידל אין האַנט אַריין און טוט אַ דריי. די קינדער זענען צו-ערשט נישט דרייסט, שפּעטער געוויינען זיי זיך צו. שפּילן און לאַכן אויפן קול. ה׳ הירשינגער שפּילט אויך מיט. די פרוי קוקט זיך נייגעריק צו).

ה׳ קעניג (צו לאהטשין, וואָס זיצט נעבן אים): דו הייסט, דאַכט זיך, לאהטשע, יאָ? אפשר וואָלסטו מיר, לאהטשע דערלאַנגט אַ גלאָז וואַסער! (לאהטשע בלייבט זיצן אויפן אָרט און רירט זיך נישט. אַלע הערן אויף צו שפּילן און ווערן עפּעס אומעטיק. אַ קליינע פיינלעכע פּויזע). ענדלעך הייבט זיך אויף פּייוועלע לויפט אַריין אין קוך און ברענגט אַריין אַ גלאָז וואַסער. (ה׳ קעניג באַטראַכט אויפמערקזאַם די גאַנצע משפּחה) זייט מיר מוחל, אויב, כ-האָב מיך מיט עפּעס פאַרזינדיקט? קענט איר מיר נישט זאָגן, וואָס איז די סיבה פון אייער פּלוצלונג שטילשווייגן און טרויער?

ה׳ הירשינגער (מיט אַ האַלב פאַרשטיקט קול): מיין טאָכטער לאהטשע איז זייער אַ וואויל מיידל. אָבער דאָך האָט זי נישט געקענט דערפילן אייער בקשה און אייך אַריינברענגען דאָס פאַרלאַנגטע וואַסער. פאַר אַ יאָרן איז זי קראַנק געוואָרן אויף שאַרלעך און אַלס אָנדענקן האָט איר די קרענק איבערגעלאָזט אַ לעמונג אין די פיס. זי קען נעבעך נישט גיין. (אַלע בלייבן זיצן פאַרטרויערט).

לאהטשע: ה׳ קעניג האָט דאָך נישט געוואוסט, וואָס מיר איז — האָט ער גימעגט פרעגן. אַצינדערט בעט איך אייך אַליין, נישט אַ זיין טרויעריק.

איך, פון מיין זייט, בין גאָר גליקלעך צו קענען זיצן צווישן אייך און זיך שפּילן. שטערט-זשע מיר נישט אַ פריילעכן חנוכּה-אָוונט.

ה׳ קעניג: ביסט אַ וואויל מיידל, לאהטשע! (צום ה׳ הירשינגער) און די דאָקטוירים האָבן נישט געקענט צו דעם געפינען עפּעס אַ רפואה?

ה׳ הירשינגער: מיר האָבן נישט געקאַרגט קיין געלט, אויס געווען ביי די גרעסטע פּראָפעסאָרן און ספּעציאַליסטן. אָבער אַלע האָבן געזאָגט, אַז ס-איז קיין הילף צו דעם נישטאָ.

ה׳ קעניג: איך גלייב נישט אין זיי אַלע. מיר איז באַקאַנט אַ פאַל, וואו פאַרשידענע דאָקטוירים האָבן געזאָגט, אַז ס-איז שוין פאַרפאַלן און דאָך איז די קראַנקע נאָך אַ לענגערער קוראַציע געזונט געוואָרן. שיקט אייער טאָכטער אין זעלבן סאַנאַטאָריום,—דער לייטער פון דאָרט איז מיינס אַ גוטער באַקאַנטער—אפשר וועט זי דאָרטן האָבן די רפואה-שלימה.

דבורה (מיט רעזיגנאַציע): מיר דאַנקען אייך זייער, ה׳ קעניג, אָבער מיר ווילן נישט שלעפּן און פּייניקן אונדזער ליב קינד. מיר גלייבן ווייניק אין די אַלע דאָקטוירים.

ה׳ הירשינגער: און ווער וועט זיך מיט איר דאָס אָפּגעבן אין בערלין? איך בין אַ פאַרנומענער מענטש קאָן אויף אַ טאָג אַפילו פונדאַנען נישט אָפּפאָרן און מיין פרוי מוז זיין ביי די קינדער. און דאָס דאַרף דאָך זיין אַ לאַנג-דויערנדע קוראַציע!

ה׳ קעניג: וועגן דעם זאָרגט נישט! איך וועל זיך מיט איר אָפּגעבן! מיין פרוי און קינדער וועלן אויף איר אַכט ליגן. איך וועל אייך עפּעס פאָר-שלאָגן: גיט זי מיר מיט! מאָרגן פאָר איך צוריק אַהיים קאָן איך זי גלייך מיטנעמען. איר זענט מסכּים דערצו?

ה׳ הירשינגער: מיר דאַנקען אייך זייער און זייער פאַר אייער אָפּפערוויליקייט! אָבער מיר מוזן זיך אַנטשליסן.

דבורה: אַ קינד אַוועק שיקן אין דער פרעמד!

ה׳ קעניג לאָמיר פרעגן לאהטשין אַליין, זי איז דאָך זייער אַ קלוג און באַרעכנט קינד!

ה׳ הירשינגער: איר האָט רעכט, ה׳ קעניג! לאהטשע, האָסט אַוודאי גע-הערט וועגן וואָס מיר האָבן דאָ גערעט, ווילסט מיטפאָרן מיטן ה׳ קעניג קיין בערלין?

לאהטשע: (פעסט) יאָ, כ-וויל, כ-נעם דאָס אָן אַלס השגחה פּרטית פון ג—ט, וואָס האָט דאָ צו אונדז אַהער געשיקט דעם הער קעניג כּדי מיר צו ברענגען אַ רפואה שלימה.

ה׳ קעניג (אַנציקט, קושט זי אין שטערן): ביסט זייער אַ קלוג און פאַרנונפ-טיק מיידעלע, לאהטשע! איך האָב אויך דאָס זעלבע געקלערט! אַלזאָ, אַזוי בלייבט עס! איך נעם מאָרגן לאהטשין מיט קיין בערלין און וועל זי דאָרט אַריינגעבן אין אַ סאַנאַטאָריום.

ה׳ הירשינגער און **דבורה** (גערירט): מסתּמא דאַרף אַזוי זיין. מיר דאַנקען אייך זייער, ה׳ קעניג, פאַר אייער גוט האַרץ און מי.

ה׳ קעניג: יעצט קומט מיר נישט קיין דאַנק. שפּעטער, ווען זי וועטווירק-לעך געהאָלפן ווערן מיט אַ רפואה-שלימה וועט קאָנען זיין אַ שמועס וועגן דאַנקען. קומט קינדער, לאָמיר ווייטער שפּילן אינים חנוכּה-דריידל!

דבורה: ניין. יעצט לייגט דאָס אַוועק. וויר וועלן זיך זעצן עסן די סעודה.

(דאָס צווייטע בילד אין נומער 97)

באַאַרבעט און דראַמאַטיזירט דורך **פ. א. סירסקי**

שַבּת-ליכט

אין אייַער מַלכותדיקן שייַן
האָבן אונדערע מאַמיס
געבעטן פאַר אונדזער לעבן

אונדזערע זיידעס און טאַטעס
האָבן תורה געזאָגט
אין אייַער שכינה-גלאַנץ.

אין אייַער רייַנער ליכטיקייַט,
האָבן מיר יידישע קינדער
געזען מַלאָכים שוועבן.

און ווי הייַליקע שׂרפים
זיך צופלאַקערט
אין אַ חסידישן טאַנץ. — —

א. [illegible]לער

באַקאַנטמאַכונג וועגן פאַרבאַנד פון בית-יעקב לערערנס.

דערמיט מאַכן מיר באַקאַנט, אַז חוהמ״ס איז אין לאָדזש פאָרגעקומען אַ קאָנ-פערענץ פון לערך 40 ב״י לערערנס, אויף וועלכער מ-האָט אַרומגערעט פאַר-שידענע שול-ענינים.

די פאַרזאַמלונג האָט אַרויסגערוקט די פאָדערונג פון דער רעאָרגאַניזירונג פון ב״י-לערערנס-פאַרבאַנד און אים טאַקע באַלד צום לעבן גערופן. מ-האָט באַ-שטימט, אַז דער זיץ פון דער לייטונג זאָל זיך געפינען אין לאָדזש, וואו ס-אַרבעטן עטלעכע לערערנס צוזאַמען.

דער ציל פון פאַרבאַנד איז ווי באַוואוסט, צו שיצן די אינטערעסן פון די לערערנס אין יעדער הינזיכט.

מיר הערן יעצט וואָס אַמאָל אָפטער וועגן פאַלן, אין וועלכע די לערערנס ווערן באַעוולט, הן דורך מענטשן, וואָס שטייען אויסער- און אין דער באַוועגונג, הן דורך חברות, האָס פאַרשטייען נישט די אינטערעסן פון אונדזער כּלל. מיר האָפן דעריבער, אַז דורך די פאַראייניקונג פון אַלע אונדזערע כּוחות וועלן מיר צוזאַמען מיט דער קראָקעווער צענטראַלע, בכּוח זיין צו קעמפן קעגן אַלים שעדלעכן.

זעלבסטפאַרשטענדלעך וועט אויך דער פאַרבאַנד זיך באַמיען צו הייבן דעם גייסטיקן מצב פון דער לערערשאַפט דורך אונטערנעמען פאַרשידענע אַרבעטן.

צום פאַרבאַנד קאָן געהערן יעדע ב״י-לערערן, וועלכע אַרבעט אונטער דער השגחה פון דער קראָקעווער ב״י-צענטראַלע און צאָלט דעם חברות-אָפּצאָל 2 זל. אַ קוואַרטל.

מיר ווילן האָפן, אַז אַלע וועלן שוין היינט פאַרשטיין די נויטווענדיקייט פון פאַרבאַנד. וואָלט עס שוין פריער געווען, וואָלט עס נישט געקומען דערצו, מע זאָל ברויכן אים צו רעאָרגאַניזירן.

מע דאַרף נישט ערשט באַטאָנען, אַז אין שפּיץ פון פאַרבאַנד שטייען אַליין לערערנס, וואָס אַרבעטן צוגלייך מיט אַלע אַנדערע חברות אין שולן און געבן אָפּ די פרייַע צייט לטובת דער רעשט לערערשאַפט, ס-ווערט דעריבער ווי-ניקסטנס געבעטן אַרויסצואווייזן אַזוי פיל אינטערעס דעם רעאָרגאַניזירטן פאַר-באַנד, אַז ס-זאָל זיך לוינען די אַריינגעלייגטע מי.

יעדע חברה, וועלכע האָט פּלענער אויף דער ווייטערדיקער אַרבעט, ווערט געבעטן, אירע פאָרשלאָגן אַריינצושיקן אין אונדזער סעקרעטאַריאַט אויף דער אַדרעס פון דער חברה ס. קליגער לאָדזש, אַלעקסאַנדריסקא 13.

באַזונדער וועלן ווערן צוגעשיקט דעקלאַראַציעס צו אַלע לערערנס.

אין נאָמען פון דער לייטונג פון פאַרבאַנד ס. קליגער, ח. קאַן

פ. ס. די סטאַטוטן זענען שוין זיינער צייט צוגעשיקט געוואָרן צו יעדער לע-רערן, מע בעט נאָכצוקוקן אין ב״י-זשורנאַל נומער 58.

זאָל אייער נאָמען נישט פעלן!

שוין ווערט פאַרענדיקט די פרענומעראַנטן-אַקציע אויף דעם ווערק

גיזאַמלטע שריפטן — פון — שרה שענירער

אין דעם באַנד שריפטן גייען אַריין:

מאמרים, יום-טובדיקע שמועסן, טאָג-בוך, בריוו צו יידישע טעכטער זכרונות פון דער בית-יעקב-באַוועגונג, בריוו צו יידישע קינדער, וועגן די אַקטועלסטע פּראָבלעמען פון יידישן פרויען-לעבן און נאָך פאַרשידענע אינטערעסאַנטע מאַטעריאַלן.

אַ חוץ דעם רייכן מאַטעריאַל:

16 זייטן בילדער, פון צוזאַמענפאָרן, פּגישות פון ב״י און „בנות״ און פון פאַרשידענע געשעענישן אין אָרטאָדאָקסישן פרויען-לעבן.

דאָס בוך וועט זיין אַ צירונג פאַר יעדער יידישער טאָכטער און אַ האַנ[illegible]וך פאַר יעדער יידישער פרוי.

זאָל אייער נאָמען זיין פאַראייביקט אין דעם דאָזיקן בוך. שיקט איין אייער פרע-נומעראַנס 2 גילדן און אייער נאָמען וועט זיין געדרוקט אין דעם בוך און איר וועט דאָס באַקו[illegible]ן צוגעשיקט באַלד נאָכן אַרויסגיין. פאַר נישט פרענומעראַנטן וועט קאָסטן דאָס בוך נישט ווייניקער [illegible] 3 גילדן.

די וואָס וועלן שאַפן פרענומעראַנטן, באַשטעלן די ספּעציעלע זאַמל-ביכלעך און זיי וועלן געהערן צום כּבוד פאַר דער שאַפן פון ב״י געדאַנק.

אַדרעס: „Bajs Jakow' Łódź, skrz.poczt. 146 P.KO 67-795

גרויסע בנות-באַראַטונג אין לאָדזש

באַריכט פון צענטראַלן סעקרעטאַריאַט פאַר די לעצטע אַנדערטהאַלבן יאָר. — פּרעלעגענטן-קורס אינם היינטיקן ווינטער. — וועגן רעכט אויף אַרביט פאַר רעליגיעזע יידישע מיידלעך. — גרויסע אַקציע פאַרן „טאָגבלאַט" און בית-יעקב-זשורנאַל. — אַרביט פון בנות פאַרן „קרן הישוב".

דינסטיק דעם צווייטן טאָג חוהמ"ס איז אין לאָדזש, אין לאָקאַל פון בית-יעקב שול פאַרגיקומען אַ גרויסע באַראַטונג פון בנות-עסקנות און בית-יעקב-לערערנס. צו דער באַראַטונג זענען גיקומען העכער 60 פּערזאָן און אויך די מיטגלידער פונים מענצער-ראַט ביי דער בנות-צענטראַלע, די ה"ה: פּרנס ו. ה. זילבערשטיין, שריפטשטעלער בנימין מינץ, די שול דירעקטאָרן ח. ר. ראָזאַנעס, י. פּילץ און הרב אברהם אייזנבערג.

די באַראַטונג עפנט רעד. א. ג. פרידנזאָן, וועלכער גיט אַן-איבערבליק פון דער אַרביט פון צ. ס. במשך די פאַרגאַנגינע 18 חדשים, פון דער צייט זינט דעם וואַרשעווער בנות-צוזאַמענפאָר. דער באַריכט נעמט אַרום אַלע גיביטן פון דער אַרביט. קודם איז צו זען, אַז די סעקרעטאַריאַט אַרביט איז טיכטיק גי-פירט גיוואָרן. עס זענען אַרויסגישיקט גיוואָרן 30 צירקולאַרן וועגן אָרגאַני-זאַציאָנעלע, קולטורעלע און גיזעלשאַפט-לעכע אַרביטן פון „בנות". עס זענען באַענטפערט גיוואָרן העכער צוויי טויזנט בריף. עס זענען גישאַפן גיוואָרן 30 נייע סניפים אין פּוילן און אַנדערע לענדער. עס זענען פאַרגיקומען 6 פגישת-חברות אין פאַרשידינע פונקטן, אין וועלכע ס'האָבן זיך באַטייליקט צוויי טויזנט פּערזאָן. עס זענען אָרגאַניזירט גיוואָרן די 15-יעריקע יובל פייערונגען פון „בית-יעקב". די חגיגות זענען פאַר-גיקומען אין 150 שטעט. עס איז גיפירט גיוואָרן אַן-אַרביט פאַר יידיש לשון אין ברייטן מאַסשטאַב. דער צ. ס. האָט צו-גיהאָלפן אָרגאַניזירן זומער-קאָלאָניעס און זיך משתדל גיוועזן פאַר זיי אין אונטערשטיצונג. דער צ. ס. האָט אויס-גיפועלט סטיפּענדיעס ביי דער לאָדזשער יידישער קהלה פאַר בנות-חברות, וואָס לערנען אין קראָקעווער סעמינאַר. דער צ. ס. האָט אויך אין צענדליקער פאַלן גיגעבן אינדיווידועלע הילף און רעקאָ-מענדאַציעס פאַר בנות-חברות, וואָס דערפון איז אַרויסגיקומען פאַר זיי אַ סך טובות.

באַזונדער שטאַרק טעטיק איז גיוועזן דער צ. ס. דורכן פאַרלאַג „בית יעקב". ס-זענען דערשינען במשך די 18 חדשים 25 נומערן בית-יעקב-זשורנאַל, דערונטער דער גרויסער יידיש-נומער, אַלמאַנאַך און חינוך-נומער. עס זענען אַרויס-גיגאַנגען 25 לייען-ביכלעך פאַר קינדער פון „קינדער גאָרטן", „פרישע בלימעלעך" און „קינדער ביבליאָטעק". עס זענען דערשינען דריי שול-ביכער די „יידישע נשמה" און צוויי חלקים „יידיש לשון". עס איז אַרויסגיגאַנגען דאָס בוך „די העלדין פון געטא" בס"ה בערך 150 דרוק-בויגן. אַצינד איז גרייט אין דרוק „גיזאַמלטע שריפטן" פון שענירער, ווערטער-ביכל פון דר. שלמה בירנבוים און צוויי ווייטערע חלקים פון „יידיש לשון".

ה' פרידנזאָן רעט נאָך אַרום אַ ריי אַרביטן פון צ. ס. און פאַרענדיקט דעם רייכן בילאַנס פון דער טעטיקייט מיט פאַרשידינע נייע איניציאַטיוויס אויף להבא. אויך לייענט פאַר ה' פרידנזאָן דעם גינויען פּלאַן פון פּרעלעגענטן-קורס, וואָס נעמט אַרום 25 וויכטיקע פונקטן.

נאָך דער באַריכטס-רעדע ווערט גיקליבן אַ פּרעזידיום פון: פרוי קאַן, פרל. רייזל ראָזאַ, פרל. קליגער, פרוי פאָגעל, פרוי גוטער און פרל. גרינבערג. דעם פאָר-זיץ פירט פרל. ראָזאַ. פרוי קאַן און פרל. ראָזאַ רעדן דאַן אַרום די טעטי-קייטס-גיביטן, וואָס זענען דערמאָנט אין באַריכט און ווייזן אָן אויף די גרויסע לייסטונגען פון צ. ס.

פּרנס ד. ה. זילבערשטיין אַלס נאָנטער מי-אַרביטער פון צ. ס. גיט איבער די גרויסע מניעות ביי דער אַרביט און ווייזט אָן, אַז טראָצדעם, וואָס דער פירער פון צ. ס. אַרביט שלא על-מנת לקבל פרס, פירט ער דאָך אויס זיין אויפגאַבע בשלימות און מיט גרויס מסירת נפש.

עס אַנטוויקלט זיך דאַן אַ דיסקוסיע אַרום פאַרשידינע ענינים און אַלע אַנטיילנעמער זאָגן זיך אַרויס מיט פאַר-שידינע פּלענער ווי די אַרביט ווייטער צו פאַרשטאַרקן. די לערערשאַפט זאָגט זיך באַזונדער אַרויס מיט אַנטציקונג וועגן די נייע שול-ביכער „יידיש לשון" און זענען זיך מתחייב די דאָזיקע ביכער איינצופירן.

נאָך דעם ווי עס ווערט דיסקוטירט איבער דער פראַגע פון פּרעלעגענטן-קורס ווערט איינשטימיק אָנגינומען דאָס דורכצופירן דעם היינטיקן ווינטער אין חודש טבת און דערמיט ווערט די ערשטע זיצונג גישלאָסן.

די צווייטע זיצונג ווערט גיפירט דורך פרוי גוטער. דער פאָרשטייער פון דער ארץ-ישראל צענטראַלע ה. מאיר אַלטער (וואַרשע) האַלט אַן אויספירלעכן רעפעראַט איבער דער נייער פאַרשטאַרקטער אַרביט פאַר ארץ-ישראל מצד דער אגודה און אין דער אַנטייל פון „בנות" אין איר. דער רעדנער ווייזט אָן אויף דער אויסזיכט פון אַן-אָרטאָדאָקסישער עלי' קיין ארץ-ישראל און רופט די „בנות" צו זיין באַטייליקט אין דער דאָזיקער אַרביט.

עס אַנטוויקלט זיך דאַן אַ לענגערער ערנצטער וויכוח מכוח דער ארץ-ישראל פראַגע און אַלע זאָגן זיך אַרויס פאַר אַ שטאַרקער באַטייליקונג אין דער אַרביט.

עס ווערט באַשלאָסן, אַז אין יעדער ב"י שול זאָל זיין אַ פּושקע פאַרן קרן הישוב און דאָרט זאָל יעדעס קינד אַריינוואַרפן 5 גראָשן אַ וואָך. ביי די „בנות" זאָל איינגיפירט ווערן יערלעכע „קרן הישוב" קאַרטן מיט מאַרקיס פאַר יעדן חודש צו 20 גראָשן. דאָס געלט פון „בית יעקב" און „בנות" זאָל פאַרשריבן ווערן אויף אַ ספּעציעלער קאָנטע אין דער קרן-הישוב צענטראַלע און פון דעם געלט זאָל גישטיצט ווערן די צוגרייטונג פון „בנות" קיין ארץ-ישראל און אויך וועגן שאַפן חינוך-מוסדות אויפן נאָמען פון „בנות" אין הייליקן לאַנד. דער צ. ס. זאָל האָבן אַ פאַרטרעטונג אין קרן-הישוב דירעקטאָריום און גימיינזאַם מיט דער ארץ-ישראל צענטראַלע אַרביטן פאַרן אויפבוי פון ארץ-ישראל אין גייסט פון אגודה-אידעאַל.

נאָך דער ארץ-ישראל דעבאַטע ווערן נאָך אַרומגירעט פאַרשידינע ענינים, צוו. אַנד. וועגן פירן אַן-אויפקלערונג צווישן אָרט. יידן צו שטיצן ביי געבן אַרביט חברות פון „בנות". דער צ. ק. פון דער אגודה ווערט אויפגיפאָדערט די אַקציע צוצוהעלפן מיט אַלע כוחות. באַזונדער ווערט נאָך באַשלאָסן תיכף אויסצואַרביטן אַ גינויען ווייטערן פּלאַן פון דער בנות-אַרביט. עס ווערט גי-קליבן אַ קאָמיטעט צו אָרגאַניזירן דעם פּרעלעגענטן-קורס פון: פרוי קאַן, פרוי פאָגל, פרל. קלינער, פרל. פּאָזנער, פרל. קאַליסקא, פרל. גרינבערג, פרוי קאַפּלאָוויטש, פרוי גאָלדמאַן, פרוי קלי-גער, פרוי זילבערשטיין, פרל שלענצ-קא א. אַ.

דער דאָזיקער קאָמיטעט וועט לעת-עתה אויך זיין דער אויפזיכטס-אָרגאַן איבער דער אַרביט פון צ. ס. צו דעם קאָמי-טעט וועלן נאָך צוגיקליבן ווערן פאַר-טרעטער פון גרעסערע אָרגאַניזאַציעס אין לאַנד.

באַזונדער ווערט באַשלאָסן אין שייכות מיט דער אַקציע פון „יידישן טאָגבלאַט" אויפצופאָדערן אַלע בנות-גרופּן צוצו-העלפן די דאָזיקע אַקציע און צו זעען אַז אין יעדער אָרטאָדאָקסישער שטוב זאָל אַריינקומען דער „טאָגבלאַט". אויך ווערט באַשלאָסן דורכצופירן אַ פאַר-שטאַרקטע אַקציע פאַר בית-יעקב-זשור-נאַל און בית-יעקב-ליטעראַטור.

נאָכן אָננעמען אַלע באַשלוסן האַלט ה' פרידנזאָן אַ רעזומע רעדע, אין וועלכע ער ציט אונטער דעם סך-הכל פון די דערגרייכונגען פון דער באַראַטונג און דריקט אויס די האָפנונג, אַז ביי אַ האַר-מאָנישער און ענערגישער אַרביט וועט די בנות-באַוועגונג זיך קאָנען ווייטער אַנטוויקלען.

ח זילבערשטיין האַלט אַ התלהבותדיקע שלום-רעדע און רופט אַלע צו אַרביטן מיט באַגייסטערונג פאַר דער גרויסער אידעע וואָס אין איר איז אָפּהענגיק דער עתיד פון יידישן פאָלק און יידיש-קייט. דער רעדנער דערמאָנט אין די גרויסע התחייבותן פון דער לערערשאַפט אין דער אַרביט אַלס דערציערנס פון יינגן דור.

די פאָרזיצערין פרוי גוטער שליסט די באַראַטונג און דער עולם צוגייט זיך אין אַ גיהויבינער שטימונג.

ביי אונדז איז צו באַקומען:

יידיש לעבן

לערן-בוך פאַר יהדות אין די בית-יעקב-שולן
צונויפגישטעלט דורך:
י. ל. אָרלעאַן און א. ז. פרידמאַן
פּרייז 2 גילדן. — פאַר שולן נאָר 1.60
אַדרעס:
„Bajs Jakow" Łódź, P.K.O. 67.795

דיר. י. ל. אָרלעאַן איבער-גינומען די לייטונג פון בית-יעקב-סעמינאַר.

דינסטיק, י' כסלוו האָט איבערגינומען די לייטונג פון בית-יעקב-סעמינאַר אין קראָקע אונדזער פריינט ה' י. ל. אָר-לעאַן. אַ נאַכט פריער איז לכבוד דעם אָפּפאָר פון ה' אָרלעאַן פאַרגיקומען אין וואַרשע, אַ פייערלעכער אָפּשידס-אָוונט. אינים אָוונט האָבן זיך באַטייליקט די חשובסטע אגודה-פירער און חינוך-עסקנים. עס זענען גיהאַלטן גיוואָרן באַגייסטערטע רעדעס, וועגן דער נייער תקופה, וואָס עס הייבט זיך אָן אין דער ב"י באַווע-גונג, מיטן מאָמענט ווען די פּעדאַגאָ-גישע לייטונג פון אונדזער העכסטן דער-ציאונגס - אַנשטאַלט נעמט איבער אַזאַ פּערזענלעכקייט ווי ה' אָרלעאַן ה' אָרלעאַן האָט פאָרגישטעלט זיינע פּלענער בנוגע דאָס רעאָרגאַניזירן די פּעדאַגאָ-גישע הנהגה פון סעמינאַר, און בכלל אָנגיוויזן אויף זיין פאַראַנטוואָרטלעכער אויפגאַבע.. אונדזער רעדאַקציע האָט צו-גישיקט דעם ה' אָרלעאַן אַ האַרציקן [illegible]יבערנעמין

...ז־לאַן
...'אל
...ש חשון,
פונאַנדער-
פּלאַן אויפן
...ס פּלאַן האַלט
מאַשין-שריפט.
...ם אַלע גיביטן פון
...יט און גינויע אָנווי-
די אַרביט צו פירן. אין
...פאַרנעמט אַ באַזונדער אָרט די ארץ-ישראל אַרביט. צו יעדן פּלאַן איז אויך בייגילייגט גיוואָרן אַ פראַגע-בויגן פאַר די וואָס רעפלעקטירן אויף סער-טיפיקאַטן, צו פאָרן קיין ארץ-ישראל. בכלל נעמט אַרום דער פּלאַן די קול-טורעלע, אָרגאַניזאַציאָנעלע און פילאַנ-טראָפּישע אַרביטס-גיביטן פון „בנות". דער פּלאַן איז נאָר גישיקט גיוואָרן צו די אָרגאַניזאַציעס, וואָס האָבן גיצאָלט דעם תרומת-חברה אָפּצאָל פאַרן פריער-דיקן יאָר צ"ב. אויך וועלן דעם פּלאַן באַקומען די נייע בנות-אָרגאַניזאַציעס, וואָס גרינדן זיך ערשט.

ארץ-ישראל פאַרזאַמלונג אין קראָקע

מיטוואָך כ"ו תשרי איז פאַרגיקומען אין קראָקע אין סעמינאַר-זאַל אַ גרויסע פרויען-פאַרזאַמלונג גיווידמעט ארץ-ישראל. צו דער פאַרזאַמלונג איז גיקומען אַן-עולם, פון עטלעכע הונדערט פּערזאָן דאַצענטן פרל. גראַספעלד האַלט אַן-עפענונגס-רעדע און ה' פרידנזאָן האָט אַן-אויספירלעכן רעפעראַט וועגן דער ארץ-ישראל אַרביט פון אגודת ישראל און דער אַנטייל פון „בנות" אין איר. דער רעפעראַט איז גיוואָרן אויסגיהערט זייער אויפ-מערקזאַם און איבערגילאָזט אַ רושם.

מיט דער באַטייליקונג פון ה' פרידנזאָן איז אויך פאַרגיקומען אונטערן פאָרזיץ פון פרוי שענירער אַ זיצונג פון די סעמינאַר-דאַצענטנס און בנות-פירערנס וועגן די ווייטערדיקע אַרביט פון דער בנות-צענטראַלע אין לאָדזש. עס זענען איבערגי-דיסקוטירט גיוואָרן אַלע באַשלוסן פון דער לאָדזשער באַראַטונג און אַקצעפּטירט גיוואָרן, צוו. אַנד. איז אויך אַרומגירעט גיוואָרן אַ פּלאַן פון אָנגאַזשירן אינסטרוקטאָרקעס פאַר דער באַוועגונג.

די תרומת-חברה אַקציע אויפן יאָר תרצ"ג

עס זענען שוין פונאַנדערגישיקט גיוואָרן די מאַטעריאַלן פאַר דער ת"ח אַקציע אויפן יאָר תרצ"ג. די היי-יעריקע ת"ח אַקציע מוז גיפירט ווערן מיט אַ טאָפּל-טער ענערגיע. די צענטראַלע שטייט פאַר גרויסע פּלענער, וואָס האָבן אַן-אויסשיידנדע באַדייטונג פאַר דער גאַנ-צער באַוועגונג. גאָר באַזונדער, ווען דעם היינטיקן ווינטער וועט שוין אויף זיכער פאָרקומען דער פּרעלעגענטן-קורס אין לאָדזש, וואָס וועט זיכער צוגעבן די באַוועגונג אַ סך נוצן און פאַרשטאַרקונג. די וואָס האָבן נאָך נישט באַקומען צוגישיקט די ת"ח ביכלעך דאַרפן זיי תיכף אַרויספאָדערן.

אויסשטעלונג פון דער בית-יעקב באַוועגונג אין לאָדזש.

אין שייכות מיט די גרויסע פייערונגען, וואָס ווערן שוין צוגיגרייט לכבוד אַרויסגיין פון הונדערטסטן נומער פון בית-יעקב-זשורנאַל, ווערט אָרגאַניזירט אַן-אויסשטעלונג פון דער בית-יעקב-באַוועגונג פון לאַנד און אויסלאַנד. די דאָזיקע אויסשטעלונג זאָל געבן אַ גינויע אָפּשפּיגלונג פון דעם אַנטשטיין, אַנטוויקלען זיך און פונאַנדערוואַקסן פון דער ב"י באַוועגונג. די אויס-שטעלונג, נאָך דעם ווי זי וועט גיוויזן ווערן פאַרן ברייטן יידישן עולם אין לאָדזש, וועט זי אויך איינגיאָרדנט ווערן אין קראָקע און וואַרשע.

מיר בעטן אַלע שול-פאַרוואַלטונגען צוצושיקן אַלע סאָרטן דרוק זאַכן, מודעות, אויפרופן, קינדער-אַרביטן א. אַ. וו., וואָס זיי האָבן אַרויסגיגעבן במשך דעם קיום פון זייער שול. באַזונדער זאָל אונדז יעדע שול-פאַרוואַלטונג צושיקן אַ גינויע מאָנאָגראַפיע פון דער אַנטשטייאונג, גרינדונג, אַנטוויקלונג און היינטיקן מצב אין אַלע ענינים פון זייער שול.

עס ליגט אין אייגינים אינטערעס פון אַלע בית-יעקב-עסקנים אונדז צוצוהעלפן דורכפירן די נוצלעכע אונטערנעמונג לטובת דעם בית-יעקב-גידאַנק.

אַלע שיקונגען דאַרפן אַדרעסירט ווערן אין אונדזער רעדאַקציע „פאַר אויסשטעלונג".

פּראָפּאַגאַנדע-פאַרזאַמלונגען פאַרן בית-יעקב-גידאַנק.

דינסטיק און מיטוואָך טו—יז חשון איז אין סאָמפּאָלנע און אין קויל פאַרגיקומען גרויסע מאַסן-פאַרזאַמלונגען פאַרן בית-יעקב-גידאַנק. די פאַרזאַמלונגען זענען פאַרגיקומען אין די שטאָטישע זאַלן און אויף זיי איז אַרויסגיטרעטן ה' א. ג. פרידנזאָן מיט הייסע רעדעס וועגן באַטייט פון בית-יעקב-גידאַנק. די אַגיטאַציע לטובת דער בית-יעקב-אידעע אין די דערמאָנטע שטעט, האָט אַ סך צוגיהאָלפן מחזק צו זיין די דאָרטיקע שולן.

דער פּרעלעגענטן-קורס פון בנות-אגודת-ישראל

די טעג וועט זיך שוין צונויפקומען דער קאָמיטעט, וואָס איז גיקליבן גיוואָרן צו רופן אין לעבן דעם פּרעלעגענטן-קורס דעם היינטיקן ווינטער. אין סוף חודש כס"ו וועט שוין פונאַנדערגישיקט ווערן אין יעדער גרופּע אַ דעקלאַראַציע וועגן דער פּערזאָן, וואָס וויל קומען צום פּרעלעגענטן-קורס. דעקלאַראַציעס וועלן ווערן אָנגינומען נאָר פון אַזעלכע גרופּן, וואָס וועלן האָבן דערלעדיקט דעם תרומת-חברה-אָפּצאָל פאַרן יאָר תרצ"ג.

יידיש ווערטער - ביכל פון ד"ר שלמה בירנבוים

דעם היינטיקן חודש איז דערשינען אין אונדזער פאַרלאַג „בית יעקב" אַ יידיש ווערטער-ביכל פונים באַקאַנטן פילאָלאָג ד"ר שלמה בירנבוים. דאָס ביכל נעמט אַרום א) כללים פון אויסלייג ב) די גראַמאַטישע אַנווייזן ג) סדר ד) קיצורים. דאָס ביכל האַלט 54 זייטן און עס קומען אַריין דערין בערך זעקס טויזנט ווערטער פון יידיש און פון לשון-קודש אָפּשטאַם, וואָס עס ווערט גיניצט אין יידיש. בלי ספק איז דאָס ביכל אַ וויכ-טיקער צושטייער, צו אונדזער אַרביט פון יידיש צוליב יידישקייט.

דער ערשטער נומער „קינדער גאָרטן" פון זיבטן יאָר.

עס איז שוין אַרויס פון דרוק דער ער-שטער נומער „קינדער גאָרטן" פון זיבטן יאָרגאַנג.

במשך די זעקס יאָר, וואָס דער „קינדער גאָרטן" דערשיינט האָט זיך שוין די שריפט גינוג קונה - שם גיוועזן ביים קינדער-עולם. פון אַצינד אָן איז דער פאָרמאַט פון „קינדער גאָרטן" ווידער פאַרגרעסערט גיוואָרן, און אויך דער תוכן איז גיוואָרן פאַרשענערט און באַרייכערט.

מעומקא לבנו הננו משתתפות בצערה של מורתנו החשובה מרת
חנה גראַספעלד
במות עליה
אמה ע"ה
בעבודתה ומסירותה לחנוך בנות עמנו תמצא נחומים.
תלמידות הסמנריון בית יעקב
קראָקע

די זומער-קאָלאָניע פון בענדינער „בנות"

היינטיקן זומער האָט די בענדינער „בנות" גיהאַט איר זומער-קאָלאָניע אין גיבירג-געגנט „יעלעש-ניע". די קאָלאָניע איז גיווען אַ שיינער מאָמענט אין „בנות"-לעבן. אַ ספּעציעלער קאָמיטעט האָט טיכטיק אָנגיפירט מיט דער אַרביט. די לייטערין אסתר ראָזא האָט דאָרט גיהאָלפן אַ פּאָר טעג און אַריינגיבראַכט חיות אין דער אַרביט. די אַנטיילנעמער האָבן אַחוץ פיזישער שטאַרקונג אויך צוגינומען אַ סך גייסטיקן כוח און מוט אויף דער ווייטערער אַרביט. עס איז צו האָפן, אַז די קאָלאָניע וועט אַ צווייט מאָל נאָך פיל בעסער און שענער אויסזעען.

בחינה פון דער קראָקעווער בית-יעקב-שול.

דעם פאַרגאַנגינעם חול-המועד-סוכות האָט די קראָקעווער ב"י שול איינגיאָרדנט אַן-עפנטלעכע בחינה אינים בנין פון סעמינאַר. עס זענען גיוועזן דערביי די ג. פרוי שענירער, די מוטערס פון די קינדער און לערערשאַפט. אַלע תלמידות ה' בן זיך שטאַרק אויסגיצייכנט, פון וואָס די מוטערס זענען גיוועזן שטאַרק באַגייסטערט. לערערין פרל. ביימינגער האָט גיהאַלטן אַ גייסטרייכן רעפעראַט וועגן די צילן פון ב"י. ער איז גישאַפן גיוואָרן אַ פרויען-קאָמיטעט צו העלפן די שול און אויך צו זאָרגן פאַר פילאַנטראָפּיע.

די טיכטיקע אַרביט פון „יהודית"-פאַרבאַנד אין וואַרשע

לעצטנס איז דער „יהודית" פאַרבאַנד אין וואַרשע רעאָרגאַניזירט גיוואָרן אונטער דער לייטונג פון פּרנס ישראל אייזנבערג. דער פאַרבאַנד טוט זייער אַ סך אויף. פאַר העכער הונדערט קינדער צאָלט דער פאַרבאַנד שכר-לימוד אין די בית-יעקב-שולן. עס גילונגט אַזוי אַרום מציל צו זיין אַ סך יידישע קינדער פון פריער דערציאונג — מיר ווינטשן דעם פאַרבאַנד אַ סך דערפאָלג אין זיין אַרביט.

מזל-טוב און אַ סך נחת

ווינטש איך מיין גיטרייע מיטאַרביטערין פרוי וואַטשיאַזש צום גיבוירן איר ערשטן זון — זי זאָל אים זוכה זיין מגדל צו זיין לתורה, לחופה ולמעשים טובים.

שרה שענירער

מיין גיטרייע חברה שרה אייכנבוים צו איר פאַרלאָבונג און חנה גו-לעווסקא צו איר חתונה ווינטש איך אַ האַרציקן מזל-טוב.

טשיושעוו — שיינדל ריטענבערג

Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem
ŁÓDŹ, Listopad 1932 roku
BAJS JAKOW

פרייז 45 גראשן

Rok X zeszyt 96
Adres Redakcji: „BAJS JAKOW“
Łódź, Kilińskiego 44.
Telefon 109.77

דאָס פינקטלעכע דערשיינען פון בית־יעקב־זשורנאַל!

מיר נעמען אונ:ער די ענערגישסטע שריט, אַז בית-יעקב-זשורנאַל זאל אי״ה ארויסגיין שטרענג פינקטלעך. מיר אַפעלירן צו אַלע אונדזערע פריינט אויך צו זיין פינקטלעך מיטן אָפשיקן דעם באַטרעף פאַר יעדן נומער און באַזונדער צו שיקן אויף יעדן נומער ספעציעלע באַשטעלונגען.
דער קומידיקער נומער 97 דערשיינט אי״ס

חנוכה־נומער

מיט אַ רייכן אינהאַלט מענינא דיומא דער נומער דערשיינט דעם 15 כסלוו!

דער נומער 98 וועט דערשיינען דעם 29 כסלוו אַלס

בנות־נומער

דער דאזיקער נומער וועט אין גאַנצי זיין געווידמעט די פראבלעמען פון דער ארטאדאקסישער פרויען-יוגנט-באַוועגונג איר לעבן, ווירקן און שאַפן.

דער נומער 99, דער ערשטער נומער פון צווייטן קוואַרטל פון יאָר צ״ג וועט זיין אַ

ד״ר שלמה בירנבוים־נומער

דער דאזיקער נומער וועט זיך פאַר נעמען מיטן שאַפן פונים יידיש-רעליגיעז בילערנסן ד״ר שלמה בירנבוים און ליטעראַרישע אַרביטן לכבודן צוואנציג יעריק: יובל פון זיין יידיש ליטעראַריש פילאלאגישער אַרביט לטובת יידיש און יידישקייט.

דער הונדערטסטער נומער פון בית־יעקב־זשורנאַל

וועט באַזונדער מיטגעטיילט ווערן, זיין רייכער תוכן, וואָס ווערט שוין צוגע גרייט.

ווי איר זעט שטייען מיר פאַר גרויסע אונטערנעמונגען — קומט-זשע אונדז צו הילף און פאַרשפרייט אונדזער שריפט צווישן אייערע פריינט און באַקאַנטע!

אַדמיניסטראַציע

אַ האַרציקן מזל טוב ווינטשן מיר אונ דזערע ליבע חברות לערערן שרה אייכנבוים צו איר פאַרלאָבונג מיט ה׳ לאַנדא און לערערן נחמה קראַ נענבלאַט צו איר פאַרלאָבונג מיט ה׳ באַרנשטיין. אייער צוקונפט זאָל זיין אַ גליקלעכע און באַלויכטן מיט די שטראַלן פון אונדזער אידעאַל.
לובלין — אסתר מייזלס

צו די פאַרלאָבונגען פון אונדזערע ל. בנות-חברות פרל. אטלאַס מיט ה׳ גיימאַן, (סקערניעוויץ), פרל. איזראַעלעוויטש מיט ה׳ שטיינזאַלץ סקערניעוויץ), ווי אויך פרל. שעפענבערג ווינטשן מיר אַ ברכהפולן מזל-טוב. זאָל אייער לעבנס-וועג זיין באַלויכט מיטן גייסט פון אונדזער הייליקער תורה און אמונה. גליק און צופרידנהייט זאָלן אייערע באַגלייטער זיין.
ראַווע-מאַז. — בנות אגודת ישראל
לערערן ז. ברוין

א האַרציקן מזל-טוב ווינטשן מיר אונ דזער חשובע און טריי-איבערגעגעבענע פאָרזיצענדערן פרל. עטיל גאָלדבערג צו איר חתונה מיט ה׳ ראָטענבערג. אייער צוקונפט זאָל זיין באַצירט מיט די בלומען פון אונדזער הייליקן אידעאַל.
זשעליכאָוו — בנות אגודת ישראל
לערערן מ. לענצעווסקא

א האַרציקן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער ח. חברה וואַרום צו איר תנאים מיט ה׳ י. וואַרום און חברה בריקס צו איר חתונה מיט ה׳ פראַק. זייט זוכה צו בויען אייער צוקונפט אין גייסט פון בנות אגודת ישראל.
זשעלעכאָוו — בנות אגודת ישראל
לערערן מ. לענצעווסקא

צום 7 יעריקן יובילעאום-פייערונג פון בנות אגודת ישראל דריקן מיר אויס אַ האַרציקן דאַנק דער גרינדערן און גייסטיקער פירערן פון „בנות״ אין אונדזער שטאָט אונדזער ל. רבקה האַבערמאַן און אַלע בנות-פירערנס פאַר זייער אונערמידלעכער אַרביט. מיר ווינטשן אויך דערפאָלג אין דער ווייטערדיקער אַרביט.
זאַוויערטשע — זיסל שפייזערס גרופע

דערפילט אייער חוב!

נאָך אין קיין שום יאָר האט זיך דאָס אַרויסגיין פון ערשטן נומער נאָך די ימים - טובים נישט פאַרשפעטיקט אויף אַזוי לאַנג ווי דאָס היינטיקע יאָר, די סבה דערפון איז גאָר אַ פשוטע: דער לעצטער גרויסער חינוך-נומער איז אַזוי ווייניק פאַרשפרייט געוואָרן, אַז מיר זענען פאַרקלעמט געוואָרן ביז גאָר...

מיר פאַרענטפערן דאָס דערמיט, וואָס די לערערנס זענען נישט געווען אויף די פּאָסטנס, און דערי־בער איז דאָס געשען.

מיר הייבן ווידער אָן אַרויסגעבן דאָס זשורנאַל כסדר. מיר מוזן אָבער פעסט-שטעלן, אַז לויט די באַשטעלונגען, וואָס מיר האָבן באַקומען אויפן היינטיקן נומער, איז די פאַרוויסזעאונג אויף ווייטער גאָרנישט פרייליך. דער רוב שטעט וואו עס זענען פאַראַן שולן, באַשטעלן לחלוטין נישט דאָס זשורנאַל, מיר זעען גאָר נישט קיין שום התעוררות עפּעס צו טון, כדי דאָס זשורנאַל צו פאַרשפרייטן און וואָס זאָל זיין ווייטער? פון אונדזער זייט, וועלן פאַרשטייט זיך נישט אָפּשטיין און בעה די איינציקע בית-יעקב-שריפט אַרויסגעבן, נישט געקוקט אויף די גרויסע קרבנות, וואָס מיר מוזן ברענגען דערפאַר.

זאָלן אָבער וויסן די אַלע, וואָס אויף זיי ליגט דער חוב די בית-יעקב-בלעטער צו פאַרשפרייטן, אַז סוף-כל-סוף, וועט דאָס קאַלטקייט צו דער זאַך, אין זיי אַליין זיך נוקם זיין!

מיר האָבן מיט 10 יאָר צוריק אָנגעהויבן אונדזער אַרביט און ב״ה מצליח געווען. זי אָבער וואָס שטייען פונדערווייטנס, וועלן דאָס זיכער באַדויערן. דאָס נישט צוהעלפן אונדזער אַרביט גראָבט אונטער דעם קיום און שטערט די אַנטוויקלונג פון דער גאַנצער בית-יעקב - באַוועגונג! באַזונדער מוזן דאָס פאַרשטיין די לערערנס און בנות-פירערנס אין יעדן אָרט. אָן אַ נ-ארגאַן, אָן אַ נ-אייגענער שריפט, בלייבן מיר אָן לשון, אָן דעם וויכטיקסטן כלי - זיין אין דער מלחמה פאַר אונדזער אידעע.

עס מוז תיכף אין יעדן אָרט אונטערגענומען ווערן אַ נ-ענערגישע אַקציע אויף צו פאַרשפרייטן דאָס בית-יעקב-זשורנאַל. איך מוז אומבאַדינגט געפירט ווערן אַ

א האַרציקן מזל-טוב

ווינטשן מיר אונדזער ערשטער פיאָנערן פונים בנות-געדאַנק דאַצענטן פרוי
לאַצע וואַטשיאַזש
צום געבוירן ווערן פון איר ערשט זון — איר זאָלט זוכה זיין אים צו דערציען אין גייסט פון אונדזער אידעאַל.
צענטראַלע באַ״י אין פוילן

מיר געבן איבער אינדזערע מיטגליעדן פון צער אונ־זער חבר״ה פון צענטראַל ראַט דאַצענטן פרל. **חנה גראַספעלד.** צום טויט פון איר מוטער ע״ה. אין דער אַר ביט פאַר אונדזער אידעאַל זאָל זי ג—ט טרייסטן.
צענטראַלע באַ״י אין פוילן

ניחום אבלים

דעם טיפסטן מיטגעפיל דריקן מיר אויס דער ח. פאַמיליע ראָזנבערג צום טרי ציטיקן טויט פון זייער מאַן און פאָטער ע״ה. אין דער אַרביט פאַר אונדזער אי דעאַל זאָלט איר אַ טרייסט געפינען.
טורעק — פ. שטאַרקמאַן באַ״י

בתיה-... שלאָסן דורכצופירן אַ פאַר... אַ אַקציע פאַר בית־יעקב־זשור... און בית־יעקב־ליטעראַטור. צו... בנעמין אַלע באַשלוסן האָלט ה׳ זאַוויזן אַ רעזומע רעדע, אין וועלכע אונטער דעם סך־הכל פון די ...ינגין פון דער באַראַטונג און ...ס די האָפנונג, אַז ביי אַ האַר... ...ין ענערגישער אַרביט וועט ...דעגונג זיך קאָנען ווייטער ...נטוויקלען.

דעם טיפ... מיר אויס... אונדזער חב... טויט פון ... טערל און ש... דער עבודת הקודש... זאָלט איר איי... קאַליש. באַ״י פאַרז. ...

... אַלט אַ התלהבותדיקע ... אַלע צו אַרביטן ... דער גרויסער ... וויצע-פאַרז. פרל. ב... -קצנגיק

צום פלוצלינגן טויט פון דיין שוועסטער פריידע ע״ה, נעם אָן אונדזער אויפ ריכטיקן מיטלייד וועלכן מיר דריקן דיר אויס ליבע שול-שוועסטער חיי׳ דבורה לענטשיצקא המקום ינחמך בתוך שאר אבלי ציון.
קאַליש — 7 קלאַס שול חבצלת

טיכטיקע אַרביט ביים איינק-סירן באַלד פאַר יעדן נומער און עס זאָלן נישט זיין קיין חובות.

שיצט דעם כבוד פון דער בית-יעקב-באַוועגונג, דורכן פאַרפעסטיקן איר איינציקער שריפט!

אַבאָנאַמענטס-פּרייזן: אַ יאָר (18 נום.) 7 גילדן, אַ האַלב יאָר (10 נום.) 4 גילדן, אַ פערטל יאָר (5 נום.) 2 גילדן.

אַנאָנסן-פּרייזן: אַ גאַנצע זייט 200 גילדן, אַ האַלבע זייט 100 גילדן, אַ פערטל זייט 50 גילדן, אַן-אַכטל זייט 25 גילדן.

דער אַבאָנאַמ. מוז געצאָלט ווערן פריערויס
געלט-שיקן: P. K. O. 67 795
אַ גראַטולאַציע-אַנאָנס ביז 20 ווערטער 3 זל.
געלט פאַר אַנאָנסן פריערויס!

געזעצט ביי מ. ליבעסקינד לאָדז, קיליַנסקיעגא 50.

Red. i wyd. Luzer Gerszon Frydenzon. — Druk. J. Djament Łódź, Kilińskiego 50